

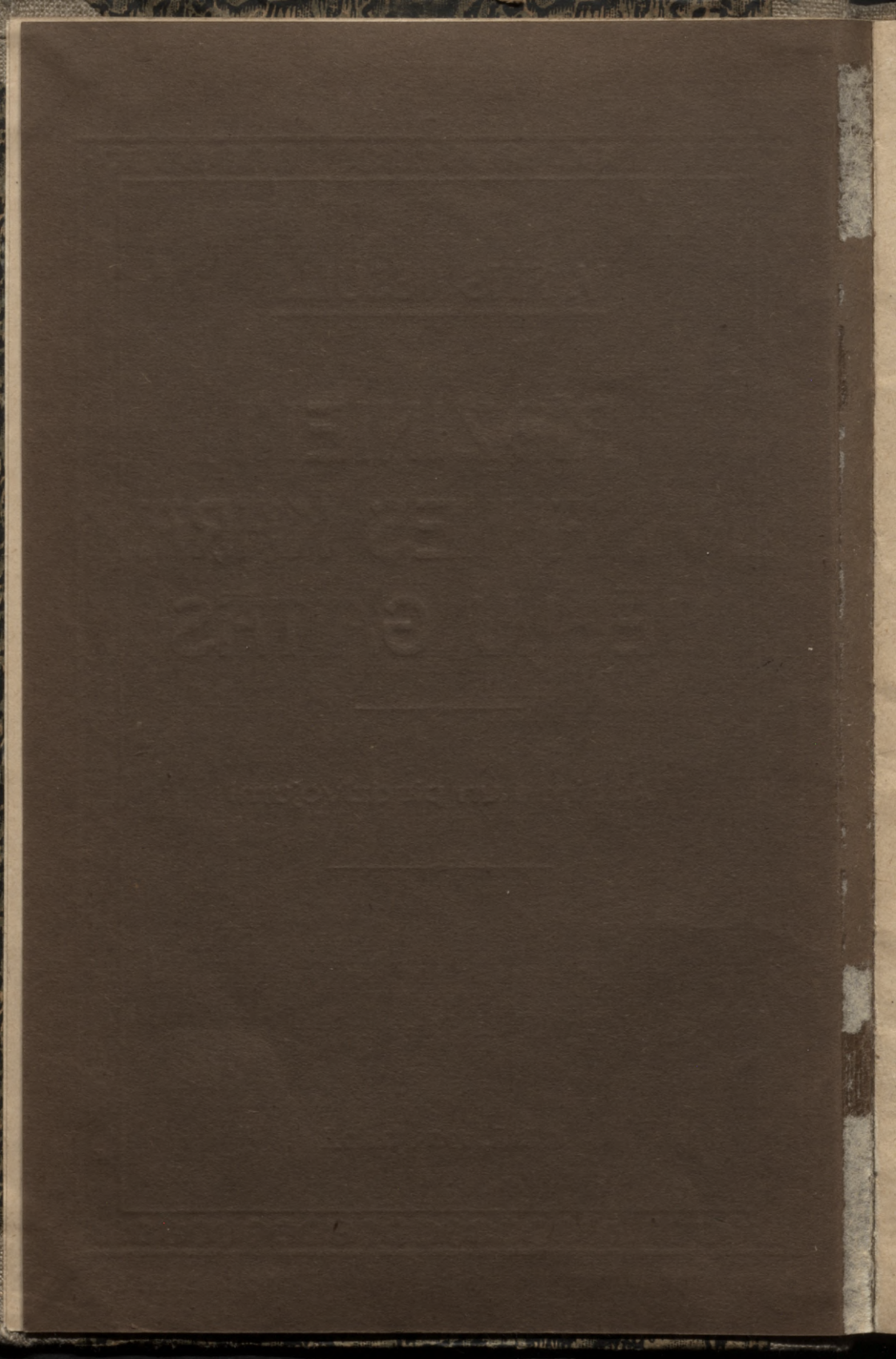
V. ANSVIESULIS

RĪDZINIEKI
PASAULES KARA
BĒGĻU GAITĀS

Atmiņas un piedzīvojumi

RĪGĀ, 1936. GADĀ

Maksā Ls 1.—

L $\frac{89-4}{71}$

olubl.
L
9

RĪDZINIEKI PASAULES KARĀ BĒGLU GAITĀS

Π

Σ

ATMIŅAS UN PIEDZĪVOJUMI
NO

VIĻA ANSVIESUĻA

RIGĀ 1936. GADĀ
Autora izdevums

Jespiests R. Skujiņa tipogrāfijā
Rīgā, Tērbatas ielā 6/8

V. ERNŠTEINER
VALSTS BIBLIOTEKA

89-

12.430

0307038863

Priekšvārds.

Gan daudz jau ir rakstīts par pasaules-kaŗa bēgļu tragēdiju, bet nekad to nespēs pilnīgi un izsmeloši aprakstīt. Daudzi šo tragēdiju dalībnieki ir apklusuši uz mūžu un nevar vairs pateikt — kādas ciešanas, kādas sāpes, pie miesas un pie dvēseles, un bieži vien beztiesiskais stāvoklis, sagādāja tiem šīs ērkšķainās gaitas.

Gan daudzi, kuŗiem tas viss bija jāpārdzīvo, vēl tagad dzīvo, un kuŗi šinīs atmiņās un piedzīvojumos būs minēti. Šīs grāmatas lasītāji varēs tikai apliecināt, ka tā ir tīra patiesība, bez kādiem izpušķojumiem un pārspilējumiem. To tautiešu vārdus gan šeit neminēšu, kuŗi svešumā uzstājās saviem tautas brāļiem par kapraŗiem un spēlēja Jūdasa lomu, lai viņiem nebūtu jā-sarkst par saviem kauna darbiem.

Jācer, ka tie pārbraukuši dzimtenē, ja ne visi, tad varbūt lielākā daļa, ir nākuši pie saprāta un nestaigā vairs maldu ceļus.

Lai gan šīs atmiņas ir skarbs pieskāriens jau apdzījušām sirdsrētām — tiem, kam tāļajos Urālos guļ mūŗa miegu: tēvs, māte, brālis, bērni, vai arī citi tūvnieki. Bet notikušo jau nevar grozīt, ne arī uzskatīt par nenotikušo.

Šie notikumi jau sāk aizmirsties, jo laiks visu dziedē un izlīdzina, bet arī dod arvien jaunus notikumus pasaules skatuvei, kuŗiem mums jāseko. Tamdēļ lai šīs atmiņas un piedzīvojumi pauŗ nākamām paaudzēm, un arī tiem, kuŗus liktenis ir pasargājis no šo rūgto kausu baudīšanas.

Tiešām, erkšķainas un asarām slacītas ir bijušas pasaules-kaŗa bēgļu gaitas.

Autors.

[Faint, illegible title or header text]

[Faint, illegible text block]

[Faint, illegible text block]

[Faint, illegible text block]

[Faint, illegible text block]

[Faint, illegible text block]

Kad 1915. g. aprīli vācu uzbrukums Jelgavai bija atsists, un vācieši atkal atsīvēti viņpus Ventas, viņu pozīcijas bija netālu aiz Šauļiem, jo Šauļi atradās atkal krievu rokās. Tad no Rīgas brauca simtiem smago ormaņu pēc dažādām precēm un mantām, kas tika izvāktas no Šauļiem, kuŗas vācieši nebija paspējuši aizvest vai iznīcināt. Mantu īpašnieki maksāja augstu cenu ormaņiem, 80—100 kap. par pudu un vairāk par vedumu līdz Rīgai. Dzelzceļš bija sapostīts un atradās arī tikai kaŗaspēka rīcībā, kādēļ vienīgā iespēja bija ar zirgiem kaut ko izvest, cik jau nu kaŗa darbība to atļāva.

Tā kā es savu gaŗas pārdotavu savā mājā uz Bauskas ielas biju likvidējis jau 1915. g. 1. aprīli tā paša kaŗa dēļ, jo cilvēku mūsu rajonā bij palicis ļoti maz, daudzi kaŗā iesaukti, daudzi aizbraukuši, jo fabrikās apstājās darbi, tās tika evakuētas u. t. t. Arī 10-tās līnijas tramvaju pa Bauskas ielu likvidēja, tā kā viss dzīves ritms likās sastingstam. Bez tam vēl, kad aizbrauca Rīgā precī pārdot vai iepirkt, tika no policijas ķerti pajūgi līdz ar braucēju, un aizdzīti šķūtiņš uz pozīcijām, stiepules jeb ko citu vest. Neprasot nemaz vai caur to tavs veikals jeb saimniecība izput jeb ģimene padota badam vai citām kādām likstām.

Tad arī es, lai ko nopelnītu, jo zirgs man vēl bija, un lai redzētu kaŗa pēdas, kas jau sākās viņpus Jelgavas, pa Jelgavas-Janišķu šoseju, līdz pat Šauļiem, braucu citiem līdzī uz Šauļiem, preces jeb mantas vest. Kaimiņam Pecīņam bija vairāki zirgi, tas jau bija vairākas reizes braucis. Viņš bija uzņēmējs un skaitījās mūsu ekspedīcijas vadonis. Samobilizējamies 27 pajūgi no Ziepniekkalna apkārtnes un izbraucām kādas trešdienas rītā, plkst. 8-os, maija mēneša sākumā. Līdz Jelgavai aizbraucām bez kādiem traucējumiem, bet Jelgavā, pie Annas vārtu pārbraucamās vietas dzelzceļam, tikām aizturēti, jo gāja vesels korpus kaŗaspēka (tā ap 2000⁰ kareivju) uz Šauļu pozīcijām. Lielākā daļa no viņiem bija bez ieročiem, un kuŗiem arī bija, tiem bija novecojušās zīstēmas, tā sauktās »Berdankas«.

Viņpus Jelgavas, gar Jelgavas-Janišķu šoseju, jau redzamas kaŗa pēdas, viens otrs svaigs kaps gar ceļa malu, un liela kaŗa vezumnieku kustība. Braukt var tikai pa vienu malu un soļiem, arī simtiem Rīgas ormaņu brauc pretīm ar piekrautiem vezumiem no Šauļiem. Zirgus barojam un pūtinājam zem klajas debess, nobraucot tikai no šosejas uz kādas atmatas vai krūmos, jo krogi visi aizņemti no kaŗaspēka. Janišķos jau stipri manamas kaŗa pēdas — visi veikali izlaupīti no kazākiem, kā mums vietējie iedzīvotāji stāstīja; un ko nav varējuši līdzī paņemt to sadauzījuši un sapostījuši, nopirkt neko nevarēja ne sev ne zirgam.

Redzamas arī granatu un ložmetēju sašaudītās dzirnavas un daudz citi postījumi. Aiz Janišķiem jau satiekam daudz ievai-

notus vedam gan zemnieku, gan kaŗa-vezumnieku pajūgos, gan arī speciālos sanitāru ratos, bet vieglāk ievainotie iet kājām, no Šauļiem līdz Jelgavai (ap 100 klm.)

Turpat pa šoseju virsnieki ar jaunkundzēm vizinājas kaŗa automobiļos, bet ievainotiem kareivjiem bija jāiet kājām.

Pa ceļam uzņēmām savos pajūgos nogurušos kareivjus, kuŗi no Jelgavas gāja uz Šauļu pozīcijām. Sarunās apjautājamies, kāpēc viņiem nav ieroču, tie atbild, ka viņiem teikts, ka ieroči jau būšot priekšā, pozīcijās, tas ir saprotams tā, ka ieročus pārņems no kritušiem un ievainotiem kaŗa biedriem. Nobraukuši kopā ar mums kādu ceļa gabalu, kareivji atvadījās, jo bijām piebraukuši pie viņiem noteiktās apstāšauās vietas, lai atpūstos un ieturētu pusdienas. Tuvojoties Šauļiem, ap 10 klm. šīnī pusē, jau sākās ugunsliņija ar ierakumiem, lauku telefoniem u. t. t.

Agrs rīts, viss klusu, nekāda kaŗa darbība. Ārpus pilsētas, ezermalā lielā Frenkeļa ādu fabrika neizpostīta. Steidzīgi tiek izvāktas ādas, krāsu koki un citas mantas; visi trauc tikai uz Rīgu, uz Rīgu. Bet bēdīgāka aina atklājās tuvāki piebraucot un iebraucot pašā pilsētā — drupas un melnas, apkvēpušas gruvešu kaudzes. Tomēr, kā par brīnumu, katoļu baznīca vēl stāv, jumts stipri cietis no apšaudīšanas, un izskatās kā siets, — loŗmetēju darbs. Tirgus laukumā no smagiem vācu lādiņiem izrautas lielas bedres, tā kā ļoti jāuzmanās braucot, lai neieģartos tajās iešā.

Aizbraucām mums norādītā vietā, pie kādas noliktavas, lai piekrautu savus pajūgus ar linsēklām, kas mums bija vedamas uz Rīgu, un par ko mums maksāja 80 kap. par pudu. Minētā noliktava bija vesela; arī dažas mājas vēl bija nenopostītas. Zirgus izjūgtus novietojām pāri ielai, iepretim noliktavai, kādas sagrautas majas pagālmā un paši devamies noliktavā, linsēklas maisos bērt un svērt, lai zinātu, cik katram svars vezumā, un arī cik pienākās saņemt veduma maksas.

Kāmēr viena daļa strādāja noliktavā, citi gāja sirot, aplūkot izpostīto pilsētu. Tas tādēļ, ka bija tikai vieni svāri un liekšķeres arī nebija vairākas, visi reizē nevarēja strādāt, kaut gan tas būtu bijis daudz labāk: varētu ātrāk pabeigt un braukt projām, jo nedroši jau bija, bet tomēr riskējām. Mājas, kuŗas nebija sagrautas, no iedzīvotājiem atstātas, visas vērtīgākās mantas aiznestas, mētājās salauzti saimniecības piederumi, saplēsti trauki, grāmatas, — vārdu sakot, viena postaša, ka pēc zemes trīces. Dažs vēl no mūsu karavānes paņēma un atveda no pamestajiem dzīvokļiem uz Rīgu kādu kuŗeti un mikstus krēslus. Man gan tas tomēr izlikās par gluŗi nevajadzīgu un lieku, jo ienāca prātā, ka arī mūsu Rīgu var piemeklēt tāds pat liktenis, ka jābēģ un jāpamet arī pašiem savas kuŗetes un mīkstie krēsli, tāpat kā Šauļu pilsoņiem, uz ko arī ilgi nebija iģgaida. Un vēlāk piedzīvojām arī to dienu, ka to pašu mīksto krēslu vedējam bija jāpamet visas savas mantas un jādodās Šauļu pilsoņu pēdās, tas ir, bēģt no Rīgas.

Kad apmēram puse no 27 pajūgiem bija savus vezumus piekrāvuši, bija tā ap pusdienas laiku, vācieši sāka bombardēt krievu ierakumus ar savu smago artilēriju.

Tūlīt pēc pirmiem šāvieniem mūsu karavanē sacēlās panika, tika skriets pēc zirgiem. Kam vezumi jau bija piekrauti, sāka iejūgt, lai tikai ātrāki tiktu projām; to starpā biju arī es un Pecinš, bet izskrējuši uz ielas ievērojām, ka mums tieši vēl briesmas nedraud, jo visi šāviņi krīt krievu pozīcijās un lido mums pāri.

Tad nomierinājām arī citus un pierunājām, lai nāk noliktavā un palīdz arī tiem vezumus piekraut, kam vēl bija tukši, un tad braukt visiem reizē, kā atbraukuši — kas tad būs, būs, un tad vēl, dienas laikā jau ir bīstamāki braukt zem lielgabalu ugunīm, kā vakara krēslā. Sagājām atkal visi iekšā un strādājām, kāmēr visiem bija vezumi pilni.

Pievakarē jūdzām un braucām no pilsētas laukā, bet daži aiz lielas peļņas kāres, bija uzkrāvuši pārāk lielu svaru uz saviem veciem un izgrabējušiem ratējiem, ar kuŗiem tāpat tukšā jau bija risks doties tik tālā braucienā. Kad nu lielā steigā braucām pa ļoti nelidzenām un sapostītām ielām, tad dažam nolūza ass, citam atkal sašķīda ritenis un vienam pat apgāzās vezums. Bet mēs, kam visas lietas bija kārtībā, un nebija pārāk lieli vezumi, traucām, projām zem vācu lielgabalu šāvieniem, kāmēr izbraucām ugunslijai cauri un tikām laimīgi šini pusē kalnam, kur vācu granatas vairs neatlidoja.

Tad atviegloti uzelpojām un braucām lēnākā gaitā, bez atpūtas, divas dienas un divas naktis, kāmēr tikām atkal mājās. Saņēmu tā ap 41 rbl., kas toreiz bija diezgan liela nauda par četru dienu braucienu. Bet ar to tad arī pietika, nebija vairs nekāda vēlēšanās braukt kaŗu skatīt, jo izgāja dažiem arī tā, ka vācieši nošāva zirgu, vajadzēja atstāt ratus un cilpot kajām uz mājām. Daži arī esot krituši vācu gūstā.

Tā nodzīvojām līdz jūnija mēneša beigām, kad vācieši atjaunoja uzbrukumu, un par otru reizi pārraudami fronti, iebruka Kurzemē. Aizbraucu Rundālē, nedēļu pirms Pētera tirgus, un sapirku pa mājām liellopus un aitas, pārdzinu Rīgā, pārdevu vairumā un labi nopelnīju. Nu jābrauc atkal uz Rundāli, uz Pētera tirgu, kuŗš tiek noturēts pirmdienā pēc 29. jūnija.

Paņēmu līdz savu 11 g. v. dēlu Valdemāru un vēl otru manas mājas iedzīvotāja Zabaitisa dēlu, 14 g. v., lai būtu palīgi pie lopu un jēru dzīšanas, bet aizbraucot līdz Mežotnei, satikām jau bēgļus ar lopu bariem, kuŗi, vāciešiem iebrūkot, atstāja savu dzimto zemi un mājas, dodoties nezināmam liktenim pretim.

Bija sestdienas vakars, nopirku no bēgļiem 75 aitas un 6 liellopus, sadzinām Rundāles muižas malkas aplokā, atstāju abus zēnus klāt par sargiem, bet pats braucu pēc savu brāli, Jāni, uz 8 klm. attāļajām Mikjuņu mājām, pie Bērsteles muižas, kur es viņu nedēļu iepriekš biju aizvedis ciemoties, jo Mikjuņu mājas īpašnieks Steinholds bija brāļa svainis. Bet tā kā nu Pētera

tirgus vairs nebija jāgaida, kuŗš varētu tikt noturēts pirmdien, jo man naudas arī vairs nebija, tā bija jau izpirkta, un pie tam stāvoklis ļoti draudošs; nepārtraukta lielgabalu dārdoņa un visa leišmale laistās vienās ungunīs. Vēlejos tikai ātrāk tikt projam.

Nobraucu pašā pusnaktī Mikjuņos, pabaroju zirgu, uzēdu pats un tad steigšus abi ar brāli laidāmieš promjām, jo bija ļoti baiga nakts, ugunsgrēku blāzmas laistijās un jaucās ar lielgabalu šāviņu uzliesmojumiem, netālajā pozīciju joslā.

Svētdienas rītā agri, iznācām ar visiem sapirktiem lopiem no Rundāles un laidāmieš tik mājup. Vakarā, nonākot Iecavas tuvumā, apturēju lopus uz lauka ceļmalā un zēnus atstājot klāt, pats aizbraucu ar zirgu izlūkot vai ceļš ir brīvs, jo gāja tādas baumas, ka tālāk neļaujot iet ar lopiem, kā līdz Iecavai.

Iebraucot Iecavā uzzināju, ka tur bēgļus reģistrē un dod norādījumus, pa kādiem ceļiem un uz kuŗieni viņiem tālāk virzīties; lopus jādzenot uz rekvizīcijas punktu, pie Iecavas stacijas (bet pie tam, to brīdī, tāds punkts tur vēl nemaz nebija atklāts). Tā tad izredzes ļoti neapšaužamas, bet citas izejas nav, jānāk vien ir uz Iecavu, kuŗā bēgļi, viņu lopi un citas mantas ir pilns, kā mudžēt mudž. Cerejām, ka varbūt tumsā izdosies izšmaukties cauri, jo bija jau vēls vakars, tā ap plkst. 11-tiem, bet tikko bijām līdz tiesas namam, tā mūs apturēja un sāka reģistrēt kā bēgļus, bet tiklīdz pateicu, ka no Rīgas, tā sāka mūs lamāt par spekulantiem u. t. t., teica, ka neesot brīv no bēgļiem lopus pirkt. Es gan teicu, ka tādu rīkojumu nezinu, jo nav jau nekur vēl izsludināts, tad man atteica, ka šodien esot saņemta attiecīga telegrama no armijas virspavēlnieka, bet es lopus biju jau vakar nopircis.

Tā kā man nebija nekāda patika ļauties ķibelēties, tad turēju gatavībā rokā trijnieku, ko pie izdevības iespiest sauļā uradņīkam, bet tikko biju to iedevis, tā sāka vēl vairāk lamāties, un teica, ko es gan domājot, ka gribot viņu par kādu rubuli nopirkt, jo bija laikam manu trijnieku tumsā noturējis par rubli, kādēļ ņēmu to trijnieku atpakaļ un solīju dot vairāk. Kad paņēmu četrus pusrubļu gabalus un iedevu, tad pateicās, bija laipns un ļoti izpalīdzīgs, teica, lai tikai ātrāki dzenot projām; ka tiekot aiz Iecavas dzelzceļa stacijas, tad tikai varot būt drošībā, ka mūs vairs neviens neķibelēs. Tā mēs tad gājām atkal tālāk, bez atpūtas līdz Buļļu krogam, apm. 11 klm. šaipus Iecavas, uz Rīgas pusi. Bija plkst. divi no rīta, kad tur nonācām, atpūtamies līdz brokasta laikam un tad turpinājām atkal ceļu uz mājas pusi. Bet nonākot Ķekavas tuvumā, atkal saņēmām no pretīm braucējiem nelabas ziņas, ka tālāk, kā līdz Ķekavai, jau netikšot, jo pretīm nākot ļoti daudz kaŗaspēka. Nonākot Ķekavā līdz Kalna krogam, ceļš aizsprostots, bet par laimi bija pats pusdienas laiks, un kaŗaspēka daļas bija apmetušās pusdienot. Mēs lopus izrindojojot gaŗā ķēdē, pa to šauro spraugu, kuŗu kaŗaspēks bija atstājis, izspraucāmies laimīgi cauri, un nu bez kādiem šķēršļiem tikām tai pašā dienā mājās.

Bet izredzes atkal sliktas, jo Rīga arī pilna ar bēgļiem un viņu lopiem, un aitas Rīgā pirka tobrīd no bēgļiem par rubuli un pat pusrubuli gabalā, bet man maksāja Mežotnē no bēgļiem pērkot 3 un 4 rbl. gabalā, kas arī bija jau ap 25% zem parastās cenas; bet nu jau katastrofa, peļņas vietā zaudējums. Tad steigšus nokāvēm lopus un jērus, pārdevām gaļu par tādu cenu, kādu vēl varēja dabūt, lai tikai atkal tiktu pie naudas, jo biju visu savu brīvo naudu izdevis minētos lopus iepērkot. Izdevu zelta un sudraba naudu, bet pārdodot dabūju tikai papīra naudu, jo tai laikā krievu valdība bij izdevusi pavēli, ka visā valstī zelta nauda jānodod valsts bankā, saņemot pretim papīra naudu; aizliegts bij zelta naudu mājās pie sevis glabāt. Stāvoklis bija kritisks. Vācieši nāca arvien tuvāk, kaŗa troksnis jau bija arī Rīgas tuvumā un mēs, dzīvodami uz Bauskas ielas, bijām, tā sakot, kaŗaspēkam ikbrīdi zem kājām. Dzīve ar katru dienu palika grūtāka un nedrošāka; tā kā visus apstākļus apsverot, nācām pie slēdziena, ka arī mums jāaizbrauc kaut kur projām, kāmēr kaŗš beidzās. Jo ātrāki aizbraucot tomēr mums šķita izdevīgāki esam, jo tad var daudz maz attiecīgi sagatavoties un paņemt to vērtīgāko līdzī, vai pārvērst naudā. Bet pēdējā brīdī tas vairs nav iespējams, un gadījās bieži vien, ka kaŗaspēks izdzina iedzīvotājus ar to kas mugurā, jā, pat vēl aplaupīja. No vēstures mēs zinām, ka Napoleons kaŗa gājienā mūsu pārdaugavas rajons tika nodedzināts, un vai tad tagad nevar tas pats notikt, jo vācieši jau netālu aiz Ķekavas un krievi atkāpjas. Bijām kādu svētdienu aizbraukuši pie sava drauga un bijušā kaimiņa Kārļa Raudiņa, kurš tagad dzīvoja Biķerniekos. Ciemodamies pie viņa mēs norunājām, ka, ja jau briesmas tuvosies, vispirms pārbraukt pie viņiem Biķerniekos, un tad kopīgi braukt kur tālāk projām, jo bija arī jābaidās, ka pēdējā brīdī netiksim pāri tiltiem, jo tie tiks uzspridzināti.

Tā šī mūsu bēgšana iznāca tikai dažas dienas vēlāk, pēc mūsu ciemošanās pie Raudiņiem, jo uz tam mūs paskubināja sekojošs apstākļis: kādu nakti ienāk mūsu policijas uzraugs Blesis ar vienu kārtībnieku un pavēli no gubernatora, ka jānodod zirgs priekš gubernātoram arķīva izvākšanas, un pašam, saprotams, arī jābrauc šķūtīs. Es zināms atteicos, jo negribēju pamest savu ģimeni likteņa varā, bet Blesis uzstājās lai braucot, jo kur vien ejot, arī citi atsakoties braukt; Viņš esot spiests ziņot gubernātoram, lai mūs piespiez braukt vai arī sodīt administratīvā kārtā.

Šādas izredzes mūsu bēgšanu tikai pasteidzināja, jo tūlīt naktī sākām savākt to vērtīgāko un nepieciešamāko, krāvēm vezumā, piesējām govī un vienu ķēdes suni ratu pakaļā. Mazākos bērūns: 11 g. veco dēlu Voldemāru, 14 g. veco meitu Martu un 70 g. veco sievas tēvu Jāni Miķelsonu, uzzsēdināju vezumam virsū; sieva, vecākais dēls, 17 g. vecais Edvards, un es pats gājām kājām. Tā izbraucām pirmo reizi no Rīgas 12. jūlijā 1915. g., plkst. 4-os no rīta, bēgdami no kaŗa briesmām.

Savā mājā par pārvaldnieku atstāju kādu mums pazīstamu J. Šteins ģimeni. Ap brokasta laiku nonācām bez kādiem šķēršļiem Biķerniekos, pie Raudiņiem, kuri par mūsu ierašanos bija ne mazumu izbrīnējušies, jo labajā pusē Daugavai stāvoklis jau netika uzskatīts par tik nedrošu kā Pārdaugavā.

Novietojamies kādā tukšā istabā bez kādām ērtībām, jo tagad bijām bēgļi. Raudiņš tūlīt vēl nevarēja braukt, jo gribēja vēl ražu savākt, ka: kartupeļus norakt, tirgošanos izbeigt u. t. t., jo viņam bija pārtikas veikāls un alus bode. Mēs nu palīdzējām kartupeļus norakt. Es vēl pats pārbraucu šad un tad mājās, lai vēl ko pārvērstu naudā, pārdodot sienu, malku un citas lietas, jo tik piepeži aizbēgdami nebijām jau paspējuši pietiekoši sagatavoties. Un naudas bija maz, bet māja pilna ar dažādām mantām.

Biķerniekos pēc dažām dienām piebrauca vēl viens mūsu kaimiņš — dārznieks Buchbinders no Bišumuižas, ar kuŗu arī bijām norunājuši kopīgi bēgt; bet tā kā nu mēs ciešāki turējamies ar Raudiņiem tad palikām pie viņiem, bet Buchbinders aizbrauca uz Mālpili, no kuŗienes vēlāk arī aizbrauca uz Krieviju, Maskavas tuvumā. Mēs Biķerniekos dzīvodami arī dabūjām redzēt jau tādas lietas, kas mums, kā vēl nepieradušiem pie bēgļu gaitām, izlikās ļoti šausmīgas, un laupīja mums patiku doties pa zemes ceļiem ar zirgu tālāk. Tā kā tobrīd Petrogrādas šoseja (tagad Vidzemes) bija slēgta privātai satiksmei, tad visi izbraucēji no Rīgas, kas gribēja kur tālāk tikt, bija spiesti braukt no Feniksa fabrikas pa Biķernieku ielu un tālāk pa smilšainiem nebruģētiem ceļiem cauri Biķerniekiem, līdz Lubānas lielceļam, kas arī ļoti neapskaužamā stāvoklī atradās. Gaŗās bēgļu rindas ikdienas un naktis, simti un atkal simti rīdzinieku, kuŗi izbrauca uz attālākām pilsētām, kā: Cēsīm, Valmieru, Valku, Pleskavu un arī uz laukiem, mocījās ar saviem mantu vezumiem, jo katris aizbraukdams jau centās paņemt līdzī, pēc iespējas, vairāk, bet nebija par to padomājuši, vai arī būs iespējams pa lauku ceļiem braukt ar Rīgas smago ormaņu raspuskām, piekrautām par smagiem vezumiem. Un to izbraucēji arī nebija paredzējuši, ka pa šoseju nelaidīs braukt. Cilvēki mocījās stundām uz vietas, un nomocija arī zirgus, bet netika no vietas, jo rati līdz rumbām iegrimuši smiltīs. Nebija citas izejas, — bija jāatvieglo lielie vezumi.

Skapji, kumodes, kuŗetes, galdi, krēsli u. t. t. tika nomesti ceļmalā un atstāti, bet bēgļi ar samazinātiem vezumiem traucās tālāk.

Un tad vēl Biķerniekos bija apmetušies simtiem Kurzemes bēgļu, ar savām ģimenēm un vēl atlikušiem lopu bariem, kas trūkuma spiesti noganīja vietējiem pļavas un nopostīja tīrumus. Notika dažādi ekscezi, pat ar ieročiem rokās, jo bēgļi arī patvarīgi pļāva vietējo iedzīvotāju pļavas un labību.

Lubānas lielceļš bija abpus grāvjiem uz tīrumiem, vienalga, vai pļava tur bija, vai kartupeļi, vai cita kāda labība,

tas viss ap 10 metru platumā, tika līdzieni un cieši nomidīts, kā norullēts no bēgļu straumes un viņu lopiem, kas neapturāmi plūda vairāk nedēļas no vietas, virzoties tikai tālāk no frontes.

Visu šo briesmīgo postu redzot, nolēmām bēgšanu turpināt ne vairs ar zirgiem, bet pa dzelzceļu, ar kādu brīvešalonu, uz valsts rēķina. Tani nolūkā tad aizgājām ar Raudiņu uz pieteikšanās vietu Vaļņu ielā, kur tikām pierakstīti par malkas cirtējiem meža strādniekiem Volosovā, Petrogrādas gubernā, tikai bija jāiegādājas pašiem darba rīki, kā: cirvis un zāģis, un otrā dienā jau vajadzēja ierasties Krasta stacijā uz aizbraukšanu.

Raudiņš vēl nebija visu tā pilnīgi nokārtojis, un tad arī bija noteikts, ko un cik var bagažā līdzī ņemt, bet man arī bija vēl zirgs un rati, tik isā laikā nevarējām likvidēt, un tā mēs šoreiz vēl neaizbraucām. Tā kā vācieši apstājās viņpus Ķekavas un mums likās, ka, varbūt, krievi viņus atkal atdzīs atpakaļ, kā pēc pirmā vācu iebrukuma, tad nolēmām atkal atgriezties uz mājām. Domāts — darīts. Saliekam daļu mantas vezumā, arī bērņus un sievas-tēvu, un pārvedam atpakaļ iztukšotā mājā, pēc divi nedēļu nodzīvošanas Biķerniekos.

Tas bija svētdienā; izguļam nakti mājās un braucam abi ar sievu pirmdien pēc atlikušām mantām. Dažas sīkākas mantas, kā: traukus, spilvenus, pēļus u. t. t., bijām pie Raudiņiem līdz ar Raudiņa mantām norakuši kādā šķūnī, taisīdamies aizbraukt uz Volosovu.

Tagad nu rokam ārā, kraujam vezumā, uzliekam siena ķīpu virsū un braucam pa Lubēnas ceļu uz mājām, bet atbraucot līdz lielai Maskavas ielai, tur stāv nolikts policijas postenis un nelaiž nevienu ar mantām iebraukt Rīgā, tukšā gan. Ko nu darīt? Izredze ļoti bēdīga; neatliek nekā cits, kā braukt pa to pašu ceļu atpakaļ uz Biķerniekiem, un tad samazinājām tur savu vezumu, atstājām arī lielo siena ķīpu, kaut gan mums mājās arī siens vairs nebija, jo biju par tām divi nedēļām, kuŗas pie Raudiņiem dzīvojām, paspējis visu pārdot.

Tagad nebraucām vairs pa Lubānas ceļu, bet pa Biķernieku ceļu uz Biķernieku ielu, uz Fenīksu un tad pa Brīvības ielu uz mājām, kuŗas arī laimīgi sasniedzām.

Dzīvojam tomēr kā uz vulkana: vienā nemierā un bailēs, jo lielgabalu donoņa dzirdama bez mitēšanās; tāpat arī visas citas kuŗas nelaiemes un likstas. Māja tukša, pārtiku sagādāt grūti, pie tam vēl dažādas represijas no kuŗaspēka, tā kā tomēr neatradām par iespējamu vairs savā mājā dzīvot. Tas pats bēgļu posts pārņēmis jau arī mūsu rajonu.

Pēc nodzīvotas nedēļas braucām pa otram lāgam projam; nopirku vēl otru zirgu un nu divos pajūgos braucām. Šoreiz norunājām braukt kopā ar kaimiņu Stūri, kuŗš toreiz dzīvoja kaimiņos, Bauskas ielā № 48-a. Mēs braucām caur Biķerniekiem, līdz Strazdumuižai, un tad pie Baložu kroga satiekamies, jo man bija vēl pie Raudiņiem dažas mantas palikušas. Pagaidījis kādu stundu pie kroga, kamēr arī Stūris piebrauca, tad nu

braucām pa šoseju, jo nebija tur tālāk vairs kas to aizliedz; kad tikai no Rīgas robežām ārā. Pirmo nakti barojām zirgus un arī paši atpūtāmies Sila krogā, Ropažos, vezumi palika krogus priekšā, laukā, jo stedele bija aizņemta. Otru nakti pārnakšņojām viņpus Siguldas, kādā egļu mežā, kuŗā iebraucām dažus 100 soļus no šosejas. Tā kā laiks bija jauks, tad tur ierīkojamies kā mājās. Trešā dienā, tā ap plkst. 16, apmetāmies Āraizos, šosejas malā, kādā alkšņu birzītē pie ceļa, kas ved uz Cēsīm. Bet tikko bijām novietojušies un zirgus nojūguši, tad it negaidot ieradās pie mums necerēti viesi, un proti: Neimanis, Rozenšteins un Hartmanis, arī no Rīgas, pārtikas preču tirgotāji, kuŗi dažas dienas jau ātrāk izbēguši no Rīgas un apmetušies tepat šosejas malā, vienās mājās — Lazdiņos, ar īpašnieku Grosvaldu vārdā. Minētie trīs kaimiņi bij redzējuši mūs atbraucot un apmetamies, un nākuši raudzīt, kas tie par tādiem čigāniem esot.

Atraduši mūsos tuvus kaimiņus, aicināja, lai nākot pie viņu saimnieka un palūdzot, lai arī mūs uzņem savā mājā, ko arī laipnais mājestēvs mums atļāva par mazu atlīdzību, īpaši vēl tādēļ, ka jau esot kaimiņi no viena Rīgas rajona. Bez tam gadījās vēl viens kaimiņš — Gabaliņš, ar savu ģimeni, tā kā mēs jau bijām piecas ģimenes no Ziepniekkalna un viens no Torņalkalna; visi Rīgas pilsoņi, bet nu kā bēgļi.

Divām ģimenēm, tas ir, mums un Stūrim, ierādīja ratnīcu par dzīvokli. Pavēss mitekļis jau nu bija, bet tomēr pajumte. Pavardu, kur ēdienu gatavot, ierīkojām turpat pagalmā no sakrautiem akmeņiem, malku salasījām mežā, tāpat arī sēnes. Āboli arī netrūka saimnieka dārzā, nevajadzēja tikai pašam slinkam būt. Bēgļiem bija slikta morāle, jo bieži nācās dzirdēt, ka bēgļiem pārmeta vai aizrādīja uz šādu rīcību par privātpašuma tiesību neaizskaramību. Jā, kā tad ar mūsu pamesto mantu rīkojās? Katrs pēc savas patikas, kas tik tur tika klāt. Tad vēl dzirdējām arī tādus izteicienus, kad navmums, tad lai arī nav jums; un atkal, gan jau vācieši jums arī atņems. Velti jūs mums liedziet, gan redzēsiet, kā tad būs, kad paši būsiet bēgļi. Mēs gan visas sešas rīdzinieku bēgļu ģimenes nodzīvojām Lazdiņos labā saskaņā, tā kā par mums nebija jāžēlojās. Ja ko vajadzēja, nopirkām no saimnieka, vienīgi, kas attiecās uz āboliem, tad bērni tos saņēma dāvatūs no saimnieka; nebija izslēgts, ka arī paši no zemes uzlasīja.

Palīdzējām saimniekam labību novākt un kult, šad un tad arī aizbraucām uz tuvējo Cēsu pilsētu. Tā dzīvojām kādas nedēļas piecas istu čigānu dzīvi. Mūsu mitekli ar katru dienu palika vēsāk un bij jāsāk domāt par pamatīgāku mitekli, kur varētu arī ziemu pārdzīvot, jo bija jau pienācis septembris.

Gabaliņš gan ilgi nepalika Lazdiņos, bet jau pēc dažām dienām aizlaidās uz Lejasciemu, kur arī Stūris vēlāk aizbrauca, kad šķīrāmies no Lazdiņiem.

Reiz aizbraucis Cēsis sastapu savu draugu Leci, kuŗš jau aprīlī bija no Rīgas aizbraucis un dzīvoja Meira muižā, pie

Cēsīm, jo viņš taisijās iet ārā no turienes, un viņam bija zināms Cēsis kāds dzīvoklis no trīs istabām, Jurgumuižas ielā. Tad nu mēs to saņēmām par abiem, un norunājām tur kopīgi ar savām ģimenēm dzīvot, ko es, kā bez dzīvokļa būdams, pirmais izlietoju, jo dzīvokli toreiz Cēsis atrast bij pat neiespējami.

Pārcēlāties tur 1. septembrī 1915. g., bet vieni paši. Lecis atnāca apskatīja ka grūti būšot abām ģimenēm tur sadzīvot, jo bija nelielas istabas, lai gan tagad mantu mums daudz nebija, bet tomēr seši cilvēki bijām, un Leči bija četri, jā, pat pieci, jo piedzīvoja vēl kāds radnieks Pēteris V. Lecim bij laimējies citu dzīvokli uziet, lielāku un ērtāku, Šķūņu ielā, Kerbeļu mājā, un uzaicināja arī mūs tur nākt dzīvot, ko arī darījām. Neilgi pēc tam dabūju no Cēsu policijas priekšrakstu, atstāt Cēsis, jo man nebijis tiesības tur iebraukt uz dzīvi. Sakarā ar armijas virspavēlnieka pavēli no 3. sept. 1915. g., būtu jau arī braukuši atpakaļ uz Rīgu, bet, kā zināms, Rīgā arī jau nelaida iekšā, tikai uz āru gan laida.

Lieta bija tā, ka mēs gan jau no 1. sept. bijām iebraukuši Cēsis uz dzīvi, bet tā mājsaimniece bij nokavējusi mūs pierakstīt laikā, un to izdarija tikai vēlāk, pēc 3. sept.

Mēs nepaklausījām policijas pavēlei ar labu, un tagad viņa mums draudēja izraidīt ar varu, trīs dienu laikā, bet mēs pa to starpu pārgājām Kerbeļu mājā dzīvot, pie Lečiem, un palūdzām Kerbelim, lai viņš mūs tūlīt pieraksta policijā. Viņš to arī izdarija, jo viņam bij labas attiecības ar policiju. Tad beidzot arī policija lika mūs mierā, tikai pēc kāda laika pienāca raksts, pēc izziņas no Rīgas policijas, ka esot gan uzticami pavalstnieki un esot Rīgā pašiem māja, bet tā kā pretim aizliegumam Cēsis iebraukt, tomēr tie esot darijuši, tad tiku sodīts administratīvā kārtā ar pieciem rubļiem, vai vienu dienu arestā.

Es gan gribēju iet to vienu dienu nosēdēt, bet tā kā bija tirgus diena, tad es cerēju, varbūt varēšu vairāk vēl kā tos piecus rubļus nopelnīt, un tādēļ viņus samaksāju. Cēsis dzīvojot braucām kopā ar Lecī pa tirgiem lopus uzpirkdami; tāpat arī Cēsis tirgus dienās gan pārdevām uz vietas, gan uz Rīgu vedām, kā nu kuŗu reizi, jo maizi nopelnīt jau varēja.

Uz Rīgu jau gan tā pagrūti bija tikt, jo vajadzēja katreizīgu galv. štāba atļauju izprasīt, kas nemaz nenācās tik viegli, jo bija jāuzdod, aiz kādiem iemesliem un kādā nolūkā grib braukt. Ar precī, tas ir, tirgoties, jau pavisam nedabūja atļauju, to varēja tikai slepeni — pie Juglas tilta sargposteņiem, tas ir, kareivjiem un policijas kārtībniekam, dodot labu dzeramnaudū. Vislabāk bij cauri tikt rīta krēslā. Ja apturēja un prasīja: »propusk jest«, atbildēj »jest«, un grāsies kādu nekādu papīru vilkt no kabatas laukā, tad pameta ar roku — »poježai«, bet ja tas nelīdzēja, tad jau vajadzēja gatavībā turēt kādu trijnieku, piecnieku, vai pat desmitnieku, ko iespiest saujā, un galvenais, drošu uzstāšanos. Bet mums pat štāba atļauja nebija vajadzīga, mēs bez tās tikām cauri, jo, kā zināms, noteikumi bij tādi, kas veda

gaļu uz Rīgu, kas bij provincē vai kādā pilsētas lopkautuvē kauta, dabūja līdzī attiecīgu dokumentu priekš Rīgas pilsētas gaļas izmeklēšanas stacijas, uz kuŗas pamata ievestā gaļa bij atsvabināta no otrreizīgas izmeklēšanas un apzīmogošanas nodevas (maksas).

Un šis dokuments, ko Cēsu pilsētas lopkautuve izdeva, uzrādīšanai Rīgas gaļas izmeklēšanas punktā, bij ļoti imponants, ar Cēsu pilsētas ģērboni un vēl milzīgu lakas zīmogu, kuŗam gāja cauri zīda saite. Tad nu šo dokumentu uzrādot sargpostenīem tie to laikam noturēja par štāba atļauju, jo kā zināms, krievu armijā un policijas zemākie ierēdņi bija maza % lasīt prātēju, un ja arī tādi gadījās, tad viņi to nemaz nepūlējās darīt, bet neprātēji izlikās tā, itkā viņi zinātu un saprastu, kas tur stāv rakstīts. Ja tad vēl uzrādīja tik imponantu dokumentu, kādu izdeva Cēsu pilsētas lopkautuvē, tad tur nemaz nevarēja rasties šaubas par to, ka atļauts Rīgā iebraukt.

Gadījās jau arī dažu labu reizi klizmas un grūtības. Tā reiz braucu ar precī uz Rīgu, un vēl kā ceļa biedrs kāds Cēsu smagais ormanis, Ozols vārdā, ar kuŗu norunājām kopīgi braukt, lai, kā saka, gadījumā, ja kāda klizma gadās, varētu viens otram būt palīdzīgs. Runāts — darīts. Braucot kamancelā, uznāca pēkšņi atkusnis; pēc tam atkal tūlīt uzsala, un tā kā šosejas vidus bija bez sniega, tad varēja braukt tikai gar malām, bet tās bij stipri glumas, slīpas. Ozolam ap Siguldu jau dažas reizes vezums apgāzās, viņš sauc lai nāku palīgā uzcelt, ko arī labprāt daru, jo skaitu to par savu pienākumu. Inčukalna Sila krogā pabarojam zirgus un braucam tālāk. Te, dažus kilometrus šaipus Sila kroga, piepeši atsitās ragavas sliece pie ceļmalas akmeņa, vezums sasveras un ieslid ar pakalģalu ceļmalas dziļajā grāvī, kuŗš piedzīts pilns ar sniegu. Vezums nu stāv ar ilksēm gaisā un zirgs vienu momentu tanis karājas; tad nosveras uz vieniem sāniem, viena ilksis pārlūst, bet melna nakts visapkārt, jo varēja būt tā ap pulkstens pusdiviem.

Mans ceļa biedrs Ozols, redzot manu klizmu, saka, tu jau kā redzu, tik ātri nevarēsi tālāk braukt, ko es tevi gaidīšu, turpināšu ceļu viens pats. Tad es viņam liku pie sirds, ka tā tak ceļa biedri nevar darīt, kas norunājuši kopīgi braukt, lai viens otru atbalstītu, kad vajadzīgs. Tad arī Ozols to pats ieskatīja par pareizu un palika.

Bija lielas grūtības, kāmēr dabūjām vezumu ārā no grāvja. Vispirms atjūdzu zirgu, tad no sniega uzcelām aizsargsienu svecei, lai vējš to nenopūš, jo bija vējains un ļoti tumšs, tā kā bez uguns neko nevarēja redzēt darīt. Atrasisīju vezumu un sākām pa gabalam precī, jērus un teļus stiept laukā un nolikt uz šosejas, lai varētu, kad ragavas būs izceltas, atkal par jaunu kraut vezumā. Tad, kāmēr Ozols sakraus vezumu, es, ar pārļauzto ilksi iešu uz Griķu krogu, jo tur bija kalējs; tas bij apmēram divi kilometri no notikuma vietas, un raudzišu dabūt jaunu ilksi, lai maksā ko maksādams. Bet laime man uzsmai-

dija, jo tikko biju dažus desmitus soļus pagājis, tā satieku lielu rindu braucēju ar dažādām mantām, kas izvācās no Rīgas un brauca uz Pleskavu. To starpā ievēroju, ka vienā pajūgā ir arī ragavu ilksis, kuŗu man tik nepieciešami vajaga.

Apturēju braucēju un lūdzu man pret samaksu iedot vienu ilksi, kāda man derēs. Dabūju ilksi un samaksāju 1 rb. 25 kap. Izrādījās, ka braucējs ir kāda Rīgas miesnieka kučieris, kuŗa saimnieks arī izvācās ar savām mantām no Rīgas.

Tādā kārtā es laimīgi ticis pie ilkses, bez sevišķām pūlēm un nokavēšanās, varējām atkal ceļu turpināt. Kad atkal Ozolam kādu reizi apgāžas, kopīgiem spēkiem uzceļam, jo viņam nebija liels vezums, drusku āboli un viena pasažiere (sieva) ar savu bagāžu.

Šaipus Ropažiem dzirdu, ka Ozols atkal ļļauj lai pagaidu. Apturu, pieeju un redzu, ka Ozolam sakas satrūkušas. Atkal kavēšanās un jāpalīdz, bet man nenāk prātā, ka vajadzētu aizbraukt un ceļa biedri atstāt, ko arī atgādinu Ozolam.

Atbraucot līdz Juglas tiltam, ceļš arvien kailāks, sniegs galīgi nokusis, tā kā ar ragavām nav iespējams tikt Rīgā. Pretim Zalamandra fabrikai bija Lecim vai viņa sievai kāds radnieks Zēbergs, kuŗam bij pārtikas preču tirgotava. Tur tai mājā iebraucu, dabūju ratus un tad aizvedu savu preci uz Vidzemes tirgu.

Tad atkal decembra sākumā vedu savu sievu uz Rīgas pilsētas slimnīcu, jo viņa bij mātes cerībās, un mums, rīdziniekiem, par slimnīcu nebija jāmaksā. Atbraucām laimīgi līdz Siguldas »Gāles« krogam, pietājamies turpat ārā pie slītes zirgu pabarot, jo iekšā netiek, aizņemts no kareivjiem. Bet vēl zirgs nav paēdis, kad sieva sāk sūdzēties, ka drudzis to kratot, un liek man saprast, ka dzemdības varot kuru katru brīdi gadīties. Var iedomāties mūsu neapskauzamo stāvokli, uz lielceļa, nakts tumsā un aukstumā.

Pārtraucu zirga barošanu un devāties atkal ceļā, lai notiek kas notikdams. Bet arī šoreiz izdevās laimīgi sasniegt Rīgu un ievietot sievu slimnīcā, tik bij — kā bailes un uztraukums, jo vairāk arī tādēļ, ka bij paredzēts no ārsta, ka dzemdības būs ar sarežģījumiem, kas arī pilnīgi sakrita ar ārsta atziņu, kā vēlāk izrādījās, kā sekas no nemiera un neparastiem bēglu dzīves apstākļiem. Pēc pāris nedēļām aizbraucu atkal uz Rīgu, lai pārvestu sievu atpakaļ uz Cēsīm. Aizbraucu arī mājas apskatīt, bet tur izskatās, kā jau kaŗalauka tuvumā, tā kā nekāda patika nav to redzēt un tur uzkavēties, nemitīgā lielgabalu dārdoņa un citas kaŗa likstas tā vien skubina, kad tikai ātrāki tiktu projām. Kaimiņš Ēdelmanis taisījās man līdzī braukt, uz Vidzemi, sameklēt pirkt lopu barību priekš savām govīm un zirga, jo Rīgā vairs to nevarēja dabūt. Ēdelmaniete man iedeva savu gultas pēli, ko ielikt kamanās, lai sievai būtu ērtāki, kā jau slimniekam, kuŗš nav vēl gluži atspirdzis; paņēmu sievu no slimnīcas un tad kopīgi ar Ēdelmani braucām atpakaļ uz Cēsīm.

Ēdelmanis izgulēja vienu nakti pie mums Cēsis un tad aizbrauca barību meklēt.

Īsi pirms Ziemassvētkiem braucu atkal ar precī uz Rīgu. Bija atkal atkusnis bijis, ceļš plīks, ļoti grūta braukšana. Atpakaļ braucot atkal stiprs sals, līdz 25 grādiem pēc Reomīra, tā kā kad vienu kilometru braukdams biju sēdējis kamanās, tad lai sasildītos, vajadzēja vismaz kādu puskilometru skriet kājām. Tad noņēmos uz Rīgu gan vairs nebraukt, bet pārdot precī turpat Cēsis, kaut arī lētāk. Tas bij Ziemassvētku svētvakarā, braucu visu nakti, jo gribēju būtpa svētkiem savējo vidū, pa ceļam nocirtu svētku eglīti mežā, Meltura kroga tuvumā, un biju pirmā svētku dienā plkst. 9-os rītā mājās.

Bet pārbraucis nevaru savu apņemšanos, uz Rīgu vairs nebraukt, pildīt, jo nomirusi kāda mūsu mājas līdziedzīvotāja, arī ridziniece, Vera Viš jaunkundze, kuŗa slimoja ar diloni, un es savā laikā biju viņai devis solījumu, ka miršanas gadījumā pārvedīšu viņu uz Rīgu apbedīt. Neko darīt, solījums jāpilda un jābrauc atkal uz Rīgu.

Nosvētījām svētkus un 31. dec. 1915. g. dēvēmies ar Veras jaunkundzes mirstīgām atliekām uz Rīgu. Tā kā kamanu ceļš pašreiz vairs nebija, tad taisījāmies braukt ar ratiem, bet par laimi 31. decembra rītā atkal sāka snīgt, un varējām braukt ar kamanām.

Šoreiz priekš manis no štāba tika izgādāta vajadzīgā atļauja, kā liķa vedējam. Bet lai dabūtu no štāba atļauju, tad vajadzēja no Cēsu policijas dabūt atsauksmi, ka ir uzticams pilsonis. Cēsu policija to nelabprāt darīja, tādēļ, ka es esot neatļautā kārtā Cēsis iešmugulējies uz dzīvi, un teica, lai tad braucot ar uz Rīgu, bet atpakaļ uz Cēsīm lai vairs nebraucot.

Man par miroņa aizvešanu maksāja 20 rbļ., kas pie toreizējiem apstākļiem bij diezgan pietiekoša atlīdzība, bet tā kā no viena liķa nekāds vezums vēl nava, un lai pie izdevības, kad jau jābrauc atkal uz to Rīgu, vairāk nopelnītu, tad paņēmu vēl līdz precī — jērus un teļus, kuŗus iesaiņoju iekš salmiem ragavu dibenā uzliķu Ēdelmanietes pēli virsū, kas tā kā tā bija jāved atpakaļ uz Rīgu, un tad pārklāju brezentu un uz to zārku ar liķi, jo turējās pie sala, tā kā nekādas nevēlamas sekas caur to nevarēja rasties.

Bija arī vēl otrs pajūgs ar nelaiķes pavadoņiem, kāds Vecozols ar māsu un dēlu no Baiškalna pagasta; tiem tad arī bija līdz visi dokumenti un atļauja no štāba, kas vajadzīgi pie liķu pārvešanas no vienas pilsētas uz otru. Bija īpaši iespiesta blanka, uz kuŗas kā virsraksts trekniem burtiem bija lasams: »po jevo imperatorskoje veličestvo« u. t. t. dažādi noteikumu paragrāfi, zem kādiem apstākļiem un kādā kārtā tas liķis atļauts pārvadāt, tur bij teikts, ka pārvadājamam liķim jābūt iekš cinka un ozola zārkiem.

Bet līdzekļu nebija, tāda dārga zārkā iegādāšanai, un ja arī būtu bijuši, tad vēl jautājums, vai tādus būtu varējuši toreiz

Cēsis dabūt. Tad es apņēmos tāpat bez visiem virsminētiem noteikumiem to izdarīt, jo es cerēju, kā jau katru reizi, tikt cauri ar Cēsu lopkautuves izdoto dokumentu, ja mani sargpostenis apturētu pie Juglas tilta. Tad nu braucām, kā saka, ar Dieva palīgu. Es sēdēdams uz zārka, visu ceļu dziedāju, gan laicīgas gan garīgas dziesmas, gan sēras, gan priecīgas, jo man jau tāds paradums bija no bērnu dienām, ka, kad es ko strādāju, vai braucu uz garāku ceļu, tad jau arvienu kautko uzdziedāju; nevaru taisni apgalvot, aiz kādiem iemesliem to dariju. Vai nu aiz tam, lai laiku īsinātu? lai skumjas aizdzītu? vai arī lai darbs vai uzņēmums labāki izdotos? Bet paradums nu reiz man tāds bija.

Bija nakts, garlaicīgs brauciens, pie tam vēl Jaungada nakts. Rīta pusē, tā ap plkst. četriem, piebraucām pie Juglas tilta, es ar savu vedamo pa priekšu, bet Vecozols gabaliņu iepakaļ. Es biju cerējis, ka zirgu jau neapturēs, tādēļ biju nokāpis un gāju kājām vezumam no pakaļas, bet tikko zirgs bija gandrīz jau sargam garām pagājis, tā viens kareivis pienāca un apturēja zirgu, prasīja atļauju, kuŗu es arī grasījos dot, bet pienāca arī policijas kārtībnieks un sāka to vezumu čamdīt, un nu es savu kautuves dokumentu vairs nedrīkstu rādīt, jo redzu, ka kārtībnieks jau grābstās gar zārku un prasa kas vezumā. Es vēl neko nesaku, jo esmu pārliecināts, ja netiks ar vienu propusku cauri, tad tiks ar otru, kas no štāba izdota un atrodās pie Vecozola, un ja tā nelīdzēs, sakarā ar noteikumiem par liķu pārvešanu, ko neesam pildījuši, tad katrā ziņā tiksīm ar trešo un pēdējo propusku cauri, tas ir, ar naudu.

Kārtībnieks atkārtō jautājumu, kas vezumā, saku — jēri un teļi, bet viņš netic un vēl čamda un saka — »što takoe jaščik?« es saku — »netu«, viņš atkal — »štože takoje, bočka štoļi?« un pacēlis segu satausta zārka kājas, satrūkstās un uztraucās — »eto že grob«, — es saku — »da, da, ja toļko zabil kak zvaķ po ruski«. — Viņš prasa, kas tur iekšā tai zārkā, es saku — »tam umeršaja barišņa«.

Pa to starpu piebrauc arī otrs pajūgs ar Vecozolu, uz kuŗu tad norādu, ka tam ir vajadzīgā atļauja, kuŗu viņš uzrāda, bet nu tikai tās bailes, ka mums nebija tas likumā paredzētais cinka zārks, bet drošajam pieder pasaule, tā arī man toreiz, jo kā jau teikts, krieviņi bij vāji lasitpratēji.

Tāpat arī minētais kārtībnieks ar pūlēm izlasīja virsrakstu: »po jevo imperatorskoje veļičestvo«, tad deva to papīru atpakaļ, jo tālāk nāca jau smalkāki burti. Es gan teicu — »čitai, čitai daļše«, — bet tad kārtībnieks ar kareivi sāka apspriesties un teica — »ņeznaju, ņeznaju što ģieļaķ, pervoi slučai takoi«. — Beidzot kareivis teica: »nu što, puskai jeget«, — un ar to tad bijām laimīgi cauri, bez kāda cinka zārka.

Jaungada dienā, 1916. gada 1. janvārī, plkst. 16-tos, glabājām nelaiķes trūdus Lielajos kapos. Bet tad arī laiks bija tāds, kā mēdz teikt, ka labs saimnieks tādā laikā pat savu suni ne-

dzenot laukā, jo bija tāds sniega putenis, kā likās, ka zeme un debess kopā sajukušas, tā kā bērnieki pie kapa stāvēdami nevarēja zārku saredzēt.

Kad pārbraucu atpakaļ uz Cēsīm, tad sākām sagatavoties aizceļošanai uz Krieviju, jo zuda cerība, ka karš varētu drīzi izbeigties, vai arī izdosies vāciešus sakaut un izdzīt no Kurzemes. No brāļa Kārļa saņēmu vēstuli no Urāliem, kur viņš bija aizbraucis ar savu viņu cirtēju nodaļu, kuŗa tika atšķirta no Zalamandra fabrikas, kas atradās Samarā pēc izvākšanās no Rīgas, bet viņu cirtēju nodaļa, kuŗā brālis bija meistars, tika pārvesta uz Miasas pilsētu Urālos, kur jau bija kāda valsts metāla rūpniecība.

Brālis man rakstīja par turienes apstākļiem un dzīvi, kā arī to, ka viņš noirējis namu pilsētas centrā, ar pagabiem, stalliem, noliktavām, elektrisku apgaismošanu u. t. t., un vēl ar vienu neaizņemtu dzīvokli no trim istabām apakšējā stāvā. Pie tam vēl tur viss kas esot lēts un mierīgāka dzīve kā frontes tuvumā. Ceļu valdība dodot par brīvu. Domājām, ka tomēr būs drošāk dzīvot, ja būsīm tālāk, jo to jau neviens pat iedomāties nespēja, kā arī tur, Urālos, varētu iedegties kaŗa liesmas, jo valdīja vēl tāda pārliecība, ka Krievija tak ir stipra un nesagraujama, un ka līdzšinējās neveiksmes ir tikai pārejošas.

To visu apsverot, nolēmām sacīt Cēsīm ardievas un doties ap 3000 kilometru tālā svešumā, zināms, tikai ar to nodomu, kāmēr karš izbeigsies, bet ja labi ies, tad kādus 5 jeb 10 gadus tur nodzīvot, ko gan sievai neteicu, jo viņa jau tā ne labprāt gribēja braukt. Citi ģimenes locekļi gan bija tādos uzskatos, kad tikai drošībā. Cēsis bija arī manas māsas ar mūsu māti pagaidam apmetušās uz dzīvi, arī no Rīgas izbēguši. Vecākai mātai vīrs bija kaŗā iesaukts kā zemessargs, un jaunākai mātai vīrs bija aizbraucis līdz Zalamandra fabrikai, uz Samāru, bet viņa pate nevarēja tūlīt līdzī braukt, jo bija mātes cerībās un bija gaidāmas radības kuŗu katru brīdi; tādēļ viņa palika atpakaļ, ar nodomu vēlāk sekot vīram uz Samāru. Viņa dzīvoja Laučiņos pie sava vīra brāļa Knēriņa; arī vecākā māsa ar saviem bērniem un mūsu māti turpat dzīvoja. Tā nu mēs bijām labs pulciņš to izceļotāju: es ar sievu un trīs bērniem, sievas tēvs, mana māte un māsa ar diviem bērniem, vienu pie krūts un otru ap divi gadus vecumā, pavisam desmit dvēseles. Vecākā māsa ar saviem bērniem palika Cēsīs.

Mēs ar māsu gājām Cēsu latvju bēgļu apgādības komitejā, un dabūjām apliecības priekš mums visiem, ka esam kaŗa bēgļi, un kā tādiem mums bija tiesība dabūt brīvu ceļu līdz pieprasītai jaunai dzīves vietai, uzrādot vēstules no radiem jeb pazīstamiem, kuŗi jau atradās no bēgļa minētās vietās, jo citādi tika sūtīti tur, kur no valdības bija norādīts.

Dabūjuši bēgļu apliecības, gājām uz tā saukto 7-to ziemļu palīdzības korpusu, kuŗā darbojās kā aizmugures kaŗavīrs kāds virsnieks Kauliņš, kuŗam tad arī mums vajadzēja uzrādīt dokumentus, pieprasot brīvu ceļu.

Kad pieprasījām brīvu ceļu uz Miasas pilsētu, tad Kauliņš atteica ka tādas pilsētas nemaz neesot, un ka mēs paši tādu pilsētu esot izdomājuši. Bet kad parādījām brāļa vēstuli ar Miasas pilsētas pasta zīmogu, tad Kauliņš paskatījās uz zemes kartes, kas tanis telpās pie sienas karājās un teica: tādas pilsētas nav, un izdeva mums brīvbiļetes līdz Radionova stacijai. Pārņācis mājās sāku pētīt uz kartes, kur gan tāda stacija varētu atrasties, un uzgāju, ka Radionova ir sādža ar dzelzceļa staciju Tveras gubernā, pat ne pusceļā no mūsu maršrūta.

Aizgājām tūlit ar māsu atpakaļ, pie Kauliņa, un lūdzām paskaidrojumu, bet tas mūs itin strupi noraidīja teikdams, ka bēglus nesūta vis kur viņi vēlās, bet kur tas valstij izdevīgāki. Tas bija pretruņā instrukcijām par bēgļu izsūtīšanas kārtību, tas ir, par tādiem bēgļiem, kas uzrādīja vēstules no radiem vai pazīstamiem un vēlējās braukt uz zināmu vietu.

Neatlikās nekas cits, kā braukt uz Radionovu, jo Kauliņš mums apgalvoja, ka Radionovā esot bēgļu komiteja, un tur tad mēs jau dabūšot atkal brīvu ceļu uz pašu izdomāto pilsētu. Tā izturējās krievu aizmugures virsnieks, latvietis, pret saviem tautiešiem grūtajās bēgļu gaitās. Mātei ar maziem bērniņiem jābrauc pie vīra un tēva uz Miasu, bet aizsūta uz Radionovu. Pārdevām savas mantas, ko nevarējām līdzī ņemt, par smieklīgi zemām cenām, kā jau bēgļi, kas spiesti to darīt, un apmierināties ar to cik atmet. Tā, piemēram, gaļas pāravadāmos ratus uz atsperēm pārdevu Cēsu Sarkanam Krustam, slimnieku pārvešanai, par 60 rbl.; labu zirgu, jaunas kamanas, jaunu šoru aizjūgu — visu kopā, par 65 rbl. Vērtība bija ne mazāka kā 200 rbl. Tāpat par pusvelti aizgāja arī citas lietas. Vienus labus bezatsperu ratus un vēl dažas citas lietas atstāju pie Vecozola, Baiškalnā, par kuŗām viņš man vēlāk uz Miasu atsūtīja 10 rbl., jo tās esot par tādu cenu pārdevis.

Tad nu sataisījāmies un 1916. gada 15. februārī, naktī, devāmies uz staciju.

C e ļ ā.

Savas mantas ar pajūgu nogādājām stacijā, jo to bija krietns vezums, lai gan paņēmām līdzī tikai to nepieciešamāko, bet tomēr uz desmit galviņām salasījās diezgan liela bagāža. Pieņākot vilcienam, plkst. 6-os no rīta, ar pūlēm iespraudāmies iekšā, jo vilciens pieblīvēts ar kareivjiem, bet mantas mēģinājām novietot pa vairāku vagonu priekštelpām, jo ar tām iekšā tikt nebija iespējams.

Tomēr izrādījās, ka nebūs iespējams visu bagāžu novietot, ne arī pašiem novietoties; gribot negribot bija jānes atkal mantas no vagoniem ārā un jāgaida otrs vilciens, plkst. 17-os. Bijām jau gaidījuši stacijā sešas stundas, bet nu jāgaida vēl 11 stundas. Tad nodevām pusi no mantām uz bagāžu, lai vieglāki būtu iekļūt vilcienā; to darijām ar grūtu sirdi, jo tanī laikā bagāža bieži pazuda, un uz katra pieauguša cilvēka varēja tikai 10 pudus bezmaksas nodot.

Otrā vilcienā gan, kaut ar lielām pūlēm, tikām iekšā, jo tai laikā vilcieni vienmēr bija pārpildīti. Nobraucot Valkā, bija atkal jāpārsēžās uz Pleskavas vilcienu. Tās bija atkal pārcilvēciskas pūles, spraukties no viena vagona ārā, otrā iekšā, pie tam vēl ar bagāžu. Turklāt tas nebija ar reizi izdarāms, bet 5—6 reizes tā bija jācinās, jo mēs bijām tikai divi, kas to spēja, es un dēls Eduārds, bet sievietēm bij jāpievāc bērni; māte un sievastēvs, kā jau veci cilvēki, tikai paši ar pūlēm varēja ierāpties vilcienā. Tomēr laimīgi tikām atkal vilcienā, un aizbraucām līdz Pleskavai. Tur atkal tā pati nelaime — jāpārsēžās, bet vilciena nav; jānovietojas ar visām mantām stacijā, kas atkal savienots ar lielām grūtībām, jo visur pārpildīts, kā saka, ka nav vietas kur ābolam nokrist.

Pleskavas stacijas lielā uzgaidamā zāle, kā arī visas blakus telpas pilnas, kā piebāztas. Cilvēki guļ un sēž uz savām mantām, krustām un šķērsām uz grīdas, tā kā nav kāju kur nolikt; ja vajaga kur pavirzīties, tad jākāpj kādam pāri vai virsū. Tā jāgaida dienām, kāmēr var tikt vilcienā, jo ātrāki nelaiž uz perona, kāmēr tiek padots attiecīgais vilciens. Bet tad tikai sākas raganu deļa — katrs ar savām mantām apkrāviēs dodās uz durvīm, kur tad arvien rodās sastrēgums. Tikušiem uz perona, sākās vagonu sturmēšana. Iespāids tāds, itkā atrastos zem-lielgabalu ugunīm; vārdu sakot — panika. Lai daudz maz mīkstīnātu šo mūsu neapskaužamo stāvokli, tad izlavijos pa stacijas pakaļdurvīm uz perona, jo pie priekšdurvīm stāvēja kareivju patruļas un nelaida laukā. Es gribēju uzzināt kad pados vilcienu, ar kuŗu tad varēsim doties tālāk.

Sadabūjis kādu vilciena konduktoru, kuŗš apsolijās par vienu rubuli mūs ielaist priekšlaikā, jau sastādītā, bet vēl nepadotā vilcienā, kuŗš pašlaik, iepretim stacijai, manevrēja.

Konduktors mani ievēda kādā tukšā III. kl. vagonā un ierādīja vietu. Tad gājām abi ar konduktoru pēc mūsu mantām un citiem mūsu pulciņa dalībniekiem stacijā, bet kareivju patruļa mūs atkal nelaida ārā un trieca atpakaļ; nelīdzēja arī konduktora apgalvojums, ka esam viņa paziņas.

Neko darīt. Izgāju atkal pa pakaļdurvīm un aizgāju pie vilciena, kuŗš vēl stāvēja stacijas priekšā, jo gribēju labi ievērot to mūsu vagonu. Bet tiklīdz tanī iekāpu, tā arī vilciens iesāka iet un aizgāja labi tālu aiz stacijas, vagonu parkā. Manējie, redzēdami ka es aizbraucu, uztraucās un nu nezināja ko iesākt, bet mūsu konduktors, pa to starpu aizgāja atkal uz staciju, lai pa pakaļdurvīm atvestu mūsu pulciņa dalībniekus un arī mantas, kas viņam, tikai ar lielām pūlēm, pēc ilgas pierunāšanas, izdevās, jo mūsējie šaubījās un negribēja uzticēties svešam cilvēkam. Viņi jau nezināja, kur es atrodos; bet kad vilciens stāvēja vagonu parkā, nācu arī es pats mūsējos meklēt, un satiku viņus ceļā ar visām paunām, konduktora vadībā, — nokusuši smagos mantu saiņus nesot un nobēdājušies, jo bija tiešām kritisks stāvoklis, nakts laikā un svešā vietā, nepazīstamu cilvēku vidū.

Mani satikušiem viņiem tūlīt zuda visas šaubas un nu varējām uzelpot vieglāk, jo bijām atkal visi kopā. Novietojamies vēl pavisam tukšā vagonā ērti un labi; nu varējām brīvi atpūsties, jo tikai pēc dažām stundām padeva mūsu vilcienu pie stacijas. Kad bijām novietojušies, tad mūsu gādnieks, konduktors, pieplēsa par savām pūlēm vēl vienu rubli klāt, jo viņi esot divi. Tas bija taisnība, un arī bija tā vērts, jo, ja nebūtu šis konduktors mums palīdzējis, tad nezin vai mēs būtu ietikuši vilcienā. Tagad nu braucām apm. 300 klm. bez pārsēšanās, līdz Bologoje, lielam dzelzceļu mezglam, un no turienes līdz Radionovai. Bologojē pārsēšanās jau bija drusku vieglāka, jo sturmēšana vairs nebija tik briesmīga kā frontes tuvumā.

Radionovā izkāpjām, jo tālāk mūs neved; te esot mūsu nozīmētā apmešanās vieta. Novietojamies mazā, stacijas III. kl. uzgaidamā, zālē. Izredzes bēdīgas; ejam apskatīties apkārtni. Dzelzceļa tuvumā vairākas nabadzīgas sādžas, nekāda dzīvība; liekās, ka visi guļ ziemas miegu. Mājeles daudzas aiznaglotas, neapdzīvotas. Satiekam dažus zēnus, kas mūs, kā svešus putnus ieraudzījuši, iznākuši apbrīnot. Uzprasam, kur tie iedzīvotāji palikuši? Tie atbild — »na voinu, a drugije v Piķeri« (domāta Petrogrāda).

Pārnākuši stacijā gudrojam, kā no šejienes tikt projām uz Miasu, jo te tak mums nav ko darīt. Izstāstam savu likteni stacijas priekšniekam. Tas ir humāns cilvēks; redz ka mums uzturēšanās uzgaidamās telpās ir apgrūtinoša, īpaši sievietēm un maziem bērniem, atļauj mums pārvietoties I. kl. uzgaidamās telpās, dāmu istabā.

Viņš arī deva mums padomu, kā tikt tālāk, jo izrādījās ka šeit Radionovā nav nekādas bēgļu komitejas, un pat bēgļu nemaz nav, tikai no Kauliņa izdomāta komiteja, tāpat kā mūsu izdomātā Miasas pilsēta. Stacijas priekšnieks ieteica braukt uz apm. 70 klm. attālo Ribinskas pilsētu; tur esot bēgļu komiteja. Lai es aizbraucot papriekšu viens pats, nokārtot savas lietas, tad lai atbraucot atpakaļ un paņemot arī citus mūsu pulciņa dalībniekus līdz.

Nodzīvojām veselu dienu tai dāmu istabā. Tad mūs lūdza to atbrīvot; vismaz vīriešiem to vajadzēja atstāt, jo gadījās, ka no gaŗam braucošā vilciena, I. kl. pasažieriem, kāda dāma ienāca, un tad nu, zināms, stāvoklis bija ļoti neērts un varēja stacijas priekšniekam sagādāt nepatīkšanas. Nākošā dienā pienāca mūsu bagāža, tad nopirku biļetes, pāradresēju bagāžu uz Ribinsku un braucām pēc divu dienu uzturēšanās Radionovā uz Ribinsku, jo ātrāk to nevarējām darīt, kā mēr mūsu bagāža nebija pienākusi, uz kuŗu bija jāgaida.

Ribinskā ie braucām nakti; novietojamies stacijas milzīgi lielajā uzgaidamā zālē, kuŗa bija gandrīz tukša. Otrā rītā, es ar māsu, uzmeklējam latv. bēgļu komiteju; tur mēs dabūjam atkal brīvu ceļu līdz pašam gala punktam, un tur arī neteica, ka Miasa ir izdomāta pilsēta.

Ribinska ir diezgan prāva un glīta pilsēta, uz Volgas krasta; taisnas, platas ielas, un gandrīz katras ielas galā redzāma pareizticīgo baznīca. Tur patreiz, kad iebraucām, nekas nebija sajūtams no kaŗa. Pārtika bija pa pilnam — balta maize, kāda frontes tuvumā vairs nebija; te pirkām bulku apm. 1 mār. par 5 kap.; redzējām arī veikalu logos baltmaizes klaipus 20 mār. līdz puda lielumā. Volgā dzīva kustība: peld barkas ar labību; kuģu pietātnēs arī rosīga darbība, tā kā še vispārējais iespeids ievērojami pacēla mūsu sašļukušo gara stāvokli. No Ribinskas braucām uz Jaroslavlju, Kostromu, Vologdu, Vjatku, Permu, Katrīnpili, Čelabinsku, un beidzot uz Miasu, tas ir apm. 90 klm. atpakaļ, jo mēs braucām ne caur Maskavu un Samāru, bet pa jauno, tālo austrumu dzelzceļa līniju.

Jaroslavlā bija atkal lielas grūtības ar pārsēšanos, jo nebija vēl vilciens pilnīgi apstājies, ne arī pasažieri paspējuši izkāpt, kad jau kareivji ieņēma pozīcijas — vārda pilnā nozīmē, līdzami pāri rāpus pār jau vagonā esošiem pasažieriem, pilnā apbruņojumā, ar šautenēm rokās. Labi vēl ka mums no šī vilciena bija jāizkāpj, citādi bija vai jānosmok.

Pa visu gaŗo ceļojumu mums iznāca desmit reizes pār-sēsties, bet galu galā tomēr, pēc deviņu dienu brauciena, nonācām pie gala mērķa. Izkāpjot Miasā no vilciena, sadabūjām vedējus pie stacijas, jo pilsētiņa atrodās ap 6 klm. no stacijas. Braucot apvaicājos vedējam, kas tā par sādžu, kuŗa te redzama, bet vedējs atbild — tā jau ir Miasa, kuŗā jūs nu dzīvosiet. Gara stāvoklis uzreiz nokritās uz 0, jo pirmais iespaids, ieraugot pilsētiņu, no dažu kilometru atstatuma, un salīdzinot ar milzīgajiem kalniem, kas to ieslēdza, izskatījās ļoti niecīga, pie tam vēl zem sniega segas.

Lai nu kā, tomēr būsīm atkal pie vietas; nebūs vairs jā-mētājās pa ceļu. Iebraucot pilsētiņā, tā nemaz tik bēdīgi neizskatījās: dažas galvenās ielas diezgan glītas, vairākstāvu celtnes; centrā daudz veikalu, un ap 30,000 iedzīvotāju. Beidzot iebraucām pie adresē apzīmētās mājas, uz lielās Kundravinskas ielas № 6, gandrīz pašā centrā; prāva divstāvu māja, apakšstāvs brīvs un priekš mums rezervēts. Ēkāi pagalma pusē daži kāpieni klintī iecirsti, bet ielas pusē dažas pēdas augstāk — tas tāpēc, ka visa pilsēta iebūvēta kalnu starpā, terasveidīgi, — mūŗa sienas gandrīz metru biezumā, istabas aukstas, nekurinātas, nemīligas, kā jau neapdzīvotas. Tomēr tādu ilgi nebaudītu mieru sajūtot paliek vieglāk ap sirdi, ka nu reiz izbeidzies pē-dējā laikā pārdzīvotais nemiers un kaŗa troksnis; tādēļ ķērāmieš naigi pie darba, lai atkal uzsāktu daudz maz kārtīgu dzīvi.

Dzīve Urālos.

Vispirms ierīkojām sev guļu vietas, jo mums līdzī bija tikai viena gulta (saliēcama dzelzsgulta ar tīkliņa sietu), bet ci-tiem guļu vietas uztaisījām no blankām; cieta guļa gan bija, bet bēgļiem laba, pēc tik gaŗa ceļojuma. Māsa ar saviem bērniem

un māti uzgāja pagaidām augšējā stāvā, pie brāļa, kāmēr dabūs paši sev dzīvokli. Pie brāļa piedzīvoja vēl viena svainene ar saviem bērniem, meitu Mariju 11 g. un meitiņu Ēriku, tikai dažus mēnešus vecu. Viņas vīrs Dreiberģs bija palicis Rīgā, bet viņa, mātes cerībās būdama, līdz ar Zalamandra fabrikas evakuēšanu aizbrauca brālim līdzī, lai izbēgtu kara briesmām, bet Dreiberģs pats vēlāk braukšot; tā bija nodomāts.

Otrā dienā, pēc atbraukšanas, sākām iegādāties pārtiku, kas tobrīd tur bija vēl dabūjama neaprobežotā daudzumā un par ļoti lētu cenu, salīdzinot ar piefrontes rajoniem. Bet ko tālāk, kā dzīvot, kā pārtikt, jo viss svešs, neparasts un nezināms.

Trešā dienā aizgāju uz tirgu un nopirku govī par 85 rubļ., kas gan toreiz, pēc turienes pašreizīgajiem apstākļiem, tirgus cenu ziņā esot dārgi, tā man apgalvoja vietējie krievi, bet ko lai dara, mēs bijām nodomājuši govī pirkt, lai mazākais būtu pašiem piens pārtikai.

Kad es govī pārdevējam, kazākam, prasīju, cik piena tā govī dod, tas atbild — piecas krinkas, bet toreiz vēl nezināju cik tas ir — krinka; domāju, tas varbūt krievu mērs: četverīks, garnica vai lielā karlīne, tas būtū tā tad ap 13—14 litri, kas nemaz jau nebūtū daudz priekš tik prāvas gove, jo Latvijā tas tik ir tādas vidējas govī devums.

Vēlāk izrādījās, ka krinka ir tāds māla pods — augšā šaurs, apakšā platāks, apmeram krievu stopa tilpumā (1,20 ltr.). Jāsaka, ka tur govī vispār nenod daudz piena, jo tur dažs labs saimnieks tura 2—3 govī, un tad tikai paša tiesai esot. Kad mēs savu govī bijām jau kādas nedēļas turējuši pēc savas metodes, tad mūsu govī sāka dot jau 10 12 krinkas, ko gan neviens vietējais neticēja, apvaicājies par mūsu govī piena devumu. Ar govīm tur bija tā: no 1. maija tās sāk laist ganos, tas ir, aizdzen plkst. 3-os rītā uz nozīmēto sadzīšanas vietu (prigonu), un kad nu visas, kuņas pieder šinī grupā (tabun), ir jau sadzītas, tad gani tās dzina ganos, gan kājām, gan uz zirga, jo lopi šādās tabunās bija no 300—500 galvu, un tādas tabunas bija vairākas, katrā rajonā. Govī tika dzītas pa meža ganībām līdz pusdienai vienā virzienā, tas ir, kādus 10—20 kilometrus uz priekšu, un pēc pusdienas atkal to pašu gabalu atpakaļ uz mājas pusi, tad ap plkst. 7 vakarā govī pārnāca mājās. Mēs tad arī sapratām, kapēc viņu govī dod tik maz piena, jo kā jau teikts, no rītiem plkst. 3-os sadzenot prigonā, slaukt vajadzēja vēl agrāk, un tā lopi visu dienu, 16—17 stundas nodzenāti un neslaukti, nedabūdami kārtīgi ganities, jo ganiem galvenā kārtā uz to tik bija jāraugās, ka lopi nenoklīst, un tamdēļ lopu baru apjāj sēdēdami uz zirgiem un ar gaļām pātagām (bet īsu kātu, kā nagaikai, ko sauc par vīteņu) sadzenot lopus pūli.

Tā tad skaidrs, ka nekas prātīgs no šādas ganišanas nevarēja iznākt, ja lopam ikdienas jānostaigā 20—40 kilometri, tad govī vakaros, kad dzina mājās, māju tuvumā skrēja skriešus, nākot no kalna lejā kā melns putekļu mākonis, it īpaši tādas

govis, kuņām vēl mājās deva kādu spēka barību. Kā mūsu govys, kas tika mājās labi barota, tā dažu reizi atskrēja jau ap pusdienas laiku viena pati mājās. Gani nobijušies vakarā ieradās un prasa vai mūsu govys ir mājās; bet ja tā nebūtu mājās, tad vilki to saplosījuši vai kur citur nozudusi, par ko viņiem būtu jāmaksā zaudējumu atlīdzība.

Maksa par ganišanu bij 10% no govys vērtības; tā, piem., ja govys tika novērtēta 50 rubļu vērtībā, tad bija par tās ganišanu jāmaksā 5 rubļi, bet ja govys pazuda, tad saņēma kā atlīdzību 50 rubļus.

Krievi pa lielākai daļai uzdeva mazāku vērtību, lai būtu mazāk jāmaksā par ganišanu, bet ja govys pazuda, tad saņēma tikai to vērtību, kāda bija uzdots. Mēs par savu govī bijām samaksājuši gan par visu vasaru, bet jau pēc dažām nedēļām, iepazīnušies ar šādu ganišanas kārtību, vairs nelaidām tabunā, bēt pirkām barību un turējām kūti, jo pie šādas ganišanas, kur lopu nodzenā tik garas stundas neslauktu un padotu mežā par pašu karstāko pusdienas laiku dunduriem un bez atpūtas, tur tad arī nevar sagaidīt daudz piena. Bija arī daudzi, kuņi savas govys nelaida tabunās, bet tās tik no rītiem, kad izslauktas, izdzen pa vārtiem laukā, un viņas tad pašas uz savu galvu ganās, kur tik pagadās, bet vakarā pārnāk mājās; tādas govys sauca par »volņicām« (valņieces). Gadījās arī ka viena, otra govys nepārnāca kādu dienu vai vairāk dienas, pat nedēļu, tad bija jāiet meklēt pa apkārtējām sādžām, kur dažreiz aizklīda.

Rudenī plosījās starp govīm plaušu sērga, un arī mūsu govys palika slimas; to vajadzēja nokaut gaļā, jo bija labi barota un trekna. Bet ja lops treknāks, jo mazāka cerība uz izveseļošanu.

Tās vietā nopirkām citu, turpat pilsētā, viņpus ezera; tā bija valņiece, pašu audzināta un ieradusi jau no mazotnes pati sev barību meklēt. Mēs gan nelaidām laukā, turējām to kūti, bet reizi tomēr bija izlavījusies no pagalma laukā, jo lopi tur netika turēti valgā arī kūti.

Bija vakars, gājām meklēt zināmās vietās: uz labības tirgu un dzirnavās, kur jau parasti valņieces gāja piezagties pie labības vezumiem, un tur paēdās labību cik tik lien, jo paraša bija tāda, ka labība tika vesta nevis maisos, bet vienā lielā pitā grozā un ar segu pārsegta; lopi nu izmantoja šo apstākli un labības īpašniekam neredzot mielojās.

Kazākiem un tatāriem bija tā ieraša, vai nu labības tirgū vai arī dzirnavās, saiet pūļos un tērzēt, vai tēju dzert, un savus vezumus atstāja Dieva ziņā; braucot tie sēž vai tup vezuma priekšgalā, bet govys iet no pakāļas vezumam, purnu iebāzusi un ēd. Zināms, kad braucējs to pamana, tad atgaiņā. Mēs meklējām savu govī līdz pusnaktij, bet neatradām. Pārnākot mājās atstājām pagalma vārtus vaļā; no rīta mūsu govys guļ pagalmā un gremo, un pāris dienas laiž skaidrus kviešus laukā.

Domājām kā pārēdusies un paliks slima, bet nekā, laikam pie tā pieradusi.

Reiz nopirku tirgū kartupeļus. Kazāks tos atved, bet es redzu, ka no viena maisa trūkst 20—30 mārciņas kartupeļu; maiss saplēsts, un es šo iztrūkumu gribu atvilkt no noligtās cenas. Kazāks tomēr nepieļauj, aizbildinājoties, ka viņš nav vainīgs, un tamdēļ arī nav atbildīgs par zaudējumiem, ko govīs nodarījušas.

Daudzmaz iepazīnies ar vietējiem apstākļiem, sāku pamazām atkal tirgoties, tā kā tur bija daži simti rīdzinieku, kas bija evakuēti ar Zalamandra fabriku uz Samāru, bet vēlāk, kā tas jau reizi veikts, tika pārvesti uz Miasu; Bija arī vēl citi latvieši, kuŗi gan nebija fabrikas strādnieki, arī tie, tāpat kā rīdzinieki, nāca pie manis iepirkties. Viņi pirka pie manis ne jau tādēļ, kā arī es biju bēglis un tautietis, bet tādēļ, ka es sagatavoju gaļas precī tādū, kādū rīdzinieki bija paraduši lietot Rīgā, un tāda tur Miasā nebija dabūjama. Tāpat arī maize tur nebija tāda, kādū mēs parādūši ēst. Zināms, tur katrā mājā bij lielā krāsns un pa lielākai daļai tad visi paši cepa maizi. Es arī sāku cept rupju maizi pārdošanai, bet vēlāk to atmetu, jo pietika darba pie gaļas pārstrādāšanas; bija jākauj lopī, gaļa jāšāla, jāžāvē, desas jātaisa, jo veikals plauka.

Uz tirgus vēlāk svaigas gaļas nemaz nebija, jo tika noteikta cieta cena 35 kap. par vēršu gaļu mārciņā, bet tā kā tuvākā pilsētā, Zlatoustā, bija iespējams dabūt vairumā pārdodot 14 rbļ. pudā, jeb 35 kap. mārciņā, tad uz tirgus neviens miesnieks, ne arī kazāks vai tatārs netirgojās, bet visu aizveda uz Zlatoustu, kas pa zemesceļu bija ap 35 kilometru no Miasas.

Tas bija 1916. gada vasarā; tamdēļ arī mums ar tirgošanas gāja labi, jo vietējie dabūjuši zināt, ka pie manis dabū ik ritus svaigu gaļu, nāca pirkt un arī piedāvāja lopus; dažu reizi pat rindā stāvēja. Vietējiem bija tāda paraša: lopi tika kautī jau pl. 2-os no rīta un tūlīt, vēlākais 6-os, tā bija jau tirgū, vēl pavisam silta un asiņaina; tā viņiem bija »sviežaja« (svaiga), bet vakardienas gaļu reti kāds pirka un teica, ka tā esot »nesviežaja« (nesvaiga).

Nemot vērā to, arī mums vajadzēja tam piemēroties, un tādēļ arī mēs jau no agra rīta, ap pl. 2-viem, nokāvām lopus un pl. 5-os sākām tirgoties, tā kā ap pusdienas laiku jau viss bija izpārdots. Bet tas bija tikai vasarā, jo ziemā ēda arī »nesviežaju«. Lopus, kuŗi bija nolemti kaušanai, jau rudenī nokāva, kad sals bij iestājies, t. i. oktobra beigās, jeb novembra sākumā, un ar šo gaļu tirgojās līdz Lieldienām, jo tur klimātiskie apstākļi to pieļauj tādēļ, ka ja tur iestājas sals, tad tas pastāv bez atkušņiem, no pat rudens līdz pavasarim, bez pārmaiņām. Kamēr mēs tur dzīvojām, t. i. 5^{1/2} gadu, nekad ziemā temperatūra nebija augstāka kā ap 10⁰ zem 0; pa lielākai daļai tā pastāvēja 15—30⁰ zem 0 un ja kādreiz tā uzkāpa līdz 10⁰, tad vietējie teica: »šodien atlaidies, palicis siltāks«.

Sākumā bija grūtāk iepirkt precī, jo nepārzināju vietējos apstākļus, bet vēlāk jau bija pietiekoši, tā kā varēju jau apmierināt visus pieprasījumus. 1-mā martā tur bija gada tirgus; tas bij īsi pēc mūsu iebraukšanas Miasā. Aizgājis uz tirgu, domāju, ka tur dabūšu iepirkt gaļu, bet biju vilies, pat redzēt nedabūju; tikai mazumā daži tirgojās. Mantas bija daudz un dažādas, bet viss neparasts un svešs, iekārta primitīva, antisantīros apstākļos, ka nepieradušam grūti saprast. Tā, piemēram, kaltētas zivis lieliem saiņiem sakrautās uz kailas, netīras zemes, dubļos un putekļos, tā kā nemaz nevar iedomāties, ka tās būtu ēdamas. Tad labība sabērta atklātos, lielos grozos, un vietējo lopi, kā: govīs, cukas un kazas mīlojas, kur tik tiek klāt. Redzēju pāt tādus skatus, kur kazaš, sakāpušas lielā grozā, kuŗā sabērti zirņi — mīlojas, un piebirdina vēl savus melnos zirņus klāt. Daudz tādas un tamlīdzīgas lietas, kas mums eiropiešiem neparastas, dabūjām redzēt un novērot, ko visu šē nevar aprakstīt. Nopirku tikai divus vezumus ar auzām, no kāda tatāra, par 15 kap. pudā. Pie salīgšanas tatārs atkārtu vairākas reizes šādu frāzi: »pijātnatcat funt na otruški«. Es nesapratu, ko viņš ar to gribēja teikt; vēlāk uzzināju, ka krievu tirgotājiem tāda paraša, ka zināmu daļu no svara atvelk, ko jau pie preces pirkšanas mēdz nokaulēt, ja pārdevējs uz to ielaižās; un minētais tatārs domāja, ka arī es tāpat gribu, lai man kādu pudu dōd par brīvu. Pie aplēses izrādās, ka viņš no katra vezuma 15 mārčiņas atlaiž. Pēc gada tirga sāku meklēt pirkt cūkas gaļu, sāļīšanai un žāvēšanai. Ziemā uz tirgus daži krievi gan tirgojās arī ar cūkas gaļu bet mazā mērā, jo vietējie pa lielākai daļai neēda cūkas gaļu; tā esot »pagannaja« (nešķīsta), to patērēja tikai iebraucēji-cittautībnieki un bēgli. Krievi gan turēja arī cūkas, bet tās pārdeva desu taisītājiem, miesniekiem un kupčiem, kuŗi tās atkal tālāk pārdeva uz citām pilsētām. Viena daļa arī paši ēda, bet galvenais viņiem bija »večina« (žāvēts šķiņķis) un desas, jo tās nebija »pagannaja«; viņi par to nedomāja, ka ar »večina« un desas ir no cūkas. Citi arī zaķus neēda, tie ar esot »paganni«.

Krievi, kuŗi tirgojās ar cūkas gaļu tirgū, sāka viņu cirst šķērsām, no galvas gala gredzenveidīgās ripās, šķēlēs, nevis kā kā pie mums to dara, garāniski pārcērtot; un cena bija vienāga, kādu gabalu pircējs ņēma. To redzēdami, atbraukušie rīdzinieki ņēma tikai tos labākos vidukļa gabalus, kāmēr krievi sāka to ievērot un grozīt savu tirgošanās veidu, ņemot par labāku gabalu arī dārgāku cenu. Šāda izdevīga pirkšana tad arī man gadījās. Redzu, tirgus tuvumā, pie kāda pārtikas veikala, ārpusē, uz ķebliša, blakus durvim, noliktu cūkas galvu; eju iekšā un prasu — vai dabūjama gaļa? Atbild ka esot un parāda man turpat veikālā cūkas rumpi — vidūkli, kam abi gali nocirsti. Man taisni tāds noderīgs sāļīšanai, jo nav nekādu atkritumu. Prasu — cik maksā viss gabals? Atbild — 8 rubļi pudā. Nopērku to un samaksāju; tad prasu — vai vairāk nav? Jā,

esot gan, ja vajagot, lai nākot līdzī pagalmā, noliktavā. Aizeju līdzī un redzu, ka tur cūkas daudz; tirgotājs tās rudeni jau kautas sādžās uzpircis un kā jau teikts, tirgojās līdz pus aprīlim, kāmēr sāk palikt silts. Prasu tirgotājam, lai man arī pārējās pārdod tādā pašā veidā, kā to, kuŗu jau nopirku; man atbild, ka varot dabūt, bet tās maksāšot 10 rubļus pudā. Neko darīt, jāmaksā vien ir; tikai vēl pielīgu, lai precī man piesūta mājās. Vēl jāpiezīmē, kā cūkas jau februāri, kad iebraucām no Cēsīm, tur maksāja jau 18—20 rbļ. pudā. Šī bija pirmā un pēdējā reize, kad dabūju tik izdevīgi pīrkt vidukļus vien, ar visiem taukiem.

Vēlāk izņēmu tirdzniecības papīrus un sāku oficiāli tirgoties, lai gan tirgotavas telpu nebija, bet to izdarīju pagalmā no noliktavas, izliekot pie vārtiem izkārtņi: »Rīzskij kolbasņik«, un ka pārku visādus lopus, kā arī kautu precī; tad man arī vairs gaļas netrūka, jo to pieveda no apkārtējām sādžām, kā arī turpat pilsētā piedāvāja gan lopus, gan gaļu.

Reiz tija tāds gadījums — man ziņo, lai nāku dzīvas cūkas pīrkt. Aizeju, apskatu — sešas nenobarotas cūkas. Man, zināms, viņas kaušanai neder, bet prasu cik maksā, un solu tādu cenu, par ko esmu pārliecināts, ka krievs to tā kā tā man nedos. Un tā arī bija, jo mēs nesalīgām. Bet otrā dienā, pagalmā būdams, dzīrdū briesmīgu cūku kviekšanu. Pīrms vēl paspēju pārliecināties, ko tas nozīmē, jau atsprāgst vārti un krievs aizelsies no nosvidis, ar vēl diviem palīgiem, velk katrs vienu cūku pa vārtiem iekšā, striķī cūkām cilpeniski uzmetuši kaklā; cūkām putas tek no mutes, galvas zilas, acis izspiedušās ārā un ar kājām atspērušās, tā kā tikai ar lielām mokām varēja viņas uzveikt. Un tā viņi bija cīnījušies kādū kilometru līdz manai dzīves vietai. Izbrīnējies prasu krievam, ko tas nozīmē? jo es tak nesalīgu, un man viņas nevajaga, lai vāķās projam. Krievs paliek naidīgs un sāk lamāties. Es laikam gribot viņu iznerrot, jo es tak esot pie viņa bijis un savu cenu solījis; tagad viņš par to atdodot, man viņas jāpaturot, viņš atpakaļ vairs nevedišot, jo esot palīgiem tikai par šurp atvešanu maksājis. Kāmēr mēs vēl strīdamies, tikmēr palīgi jau ar otrām trim cūkām klāt, un tādā pašā kārtībā, kā pirmās.

Nezinu ko iesākt. Cūkas pie manis pagalmā atvestas un beigas. Nelidzēja nekas, bija jāpatura, jo nedrīkstēju, kā svešinieks, naidu celt. Krievs vēl saka — varbūt tev šodien naudas nav, vienalga, maksā kad tev būs. Bija labi, ka varēju viņas novietot, jo pie mājas bija staļļi ar kādiem desmit stiliņģiem; tad aizbraucu uz dzīrnāvām un atvedu pāris vezumu kliju, kas tobrīd maksāja 15 kap. pudā, un auzas arī man bija, ko gada tirgū nopirku. Nobaroju kādus divus mēnešus un nemaz to nenozēloju, ka viņas ar varu man tika uzspiestas, jo bija labas un iznāca kaut ap Vasaras svētkiem, labā laikā, kad preces bija maz . . .

Darba iekārta gan mums bija ļoti primitīva: viena rokas gaļas maļamā mašīna № 22 un viena № 32. Desu šprīces arī nebija; vajadzēja ar tām pašām gaļas maļamām mašīnām desas pildīt. Žāvētavu vispirms ierīkoju, uzstādidams pagalmā paprāvu mucu, kuŗai izsītu dibenu, ieraku vienu galu drusku zemē, kuŗā bija izrakts kādu pusotra metra gaŗš kanāls, ar pārklātu virsu, kuŗa priekšgalā platāks iedobums, priekš kurināšanas. Tur nu sakāru gaļu un šķiņķus uz dūmu kokiem, pārliku vāku pāri un žāvētava gatava. Šāda ierīce izpildīja savu uzdevumu teicami. Desu žāvēšanai bija jāietaisa otra žāvētava, turpat blakus, ar isāku kanālu, bet iegaŗanu koka kasti, mucas vietā, un uz pusi zemāku, kā mucu. Kad nu desas žāvējās, tad pēc īsa brīža dūmkoki ar visām desām bija jāapgrieŗz, lai tanī galā, kas tuvāki ugunij, nesadeg, bet otrā galā kastei desas nepaliek jēlas. Vajadzēja patiesībā kurināmo kanālu ietaisīt kastei no abiem galiem, bet tur bija klints, tā kā tikai ar lauŗamo dzelzi un kapli varēja ko darīt. Tā jau arī bija tikai pagaidu žāvēšanas ierīce; vēlāk, uz rudens pusi, ierīkoju tādu pirtspriekšā. Pircēju starpā bija arī zavoda inŗenieri; tie nāca un apbrīnoja manu oriŗinālo žāvēšanas ierīci, un teica, ka tagad viņi saprotot, kāpēc Riŗskij kolbasņikam tik labas desas un »večina« esot, laikam domādami, ka desu un šķiņķu labums atkarīgs no šādas žāvētavas. Zināms, šādā kārtā varēja tikai izlidzēties siltā laikā, bet tā kā tur ziema ir stingra, tad bija jāpadomā, kā ierīkoties turpmāk. Palūdsu saimniekam, lai atļauj tādu nelielu žāvētavas krāsni uzcelt pirts priekšīņā, ko viņš arī atļāva, jo pats tur nedzīvoja.

Tā kā mēs, kā bēŗļi, nezinādami cik ilgi mēs te dzīvosim, jo ilgojāties pēc dzimtenes, visvairāk mana sieva, negribējam daudz saistīties jaunajā dzīvē, ar dārgām ierīcēm, tad dzīvojām kā jau allaŗ gāŗputni, kam te nav paliekama vieta. Un tas arī bija pareizi un labi, kā tas vēlāk izrādījās.

Mans sievas tēvs, Jānis Miķelsons, kuŗš jau slimoja no ceļa grūtibām, vairs neatspīrga, bet nomira 1916. g. 17. jūnijā. Nelaiķi paglabājām 20. jūnijā, Miasas kapos, ar pienācīgu godu, kuŗu viņam parādīja Miasas pilsētas ugunsdzēsēju biedri, pavadot to ar savu kaŗogu, jo Miķelsons bija Rīgas Potrimonalo ugunsdzēsēju biedrības I. kolonas biedrs, kuŗš par vairāk kā 30 gadu uzticīgu dienestu bija savā laikā apbalvots ar lielo zelta medāli no Viskrievijas ķeizariskās ugunsdzēsēju biedrības, un vēl piecām sudraba medāļām no savas biedrības, kuŗā sastāvēja kā biedrs.

Miasas ugunsdzēsēju komandiers bija Krūgers, arī savā laikā atbraucis no Rīgas, bet tagad jau vairāk kā 20 gadus dzīvoja šeit. Krūgers minētā apbēdīšanā bija ļoti pretimnācīgs, bet tur bija kāds Miasas ugunsdzēsēju biedrības patrons, tirgotājs Nikolajevs, tas saziņā ar vietējo policiju aizliedza caur pilsētu ejot pavadīt ar mūziku uz kapiem, jo tas bēŗļiem neklājoties. Tas vēl lieku reizi pierāda, ka bēŗļi tika uzskatīti kā tādi, kas tiesības zaudējuŗi . . .

Lai gan sievas tēvam Rīgā, Ziepniekkalna kapos, ir ģimenes kaps, ar granīta krustu un dzelzsžogu, kur arī sievasmāte atdusās, sievastēvs, vēl Rīgā būdams, to bieži apmeklējams un kapu kopdams vienmēr teica: »Te arī es gulēšu!« Bet liktenis bija lēmis mūžīgu dusu tālā svešumā, līdz ar daudziem citiem bēgļu gaitās piekusušiem, — tālu no dzimtenes, kur viņu kapus neviens miļš tūvinieks nevar apkopt, ne savas skumjas izraudāt...

Tai pašā gadā, isi priekš Ziemassvētkiem, mans vecākais dēls, Eduārdš, aizgāja kā brīvprātīgs karādienestā, ar nodomu iestāties Latv. strēlnieku bataljonos, jo bija jau 18 gadus vecs, un bija gaidāma februāra mēnesī 18 gadus vecu jaunēkļu iesaukšana krievu armijā, karapulku papildināšanai.

Brāļadēls, Roberts, kas bija palicis Samārā, kur mācījās par dārznieku, tika no sava tēva aicināts braukt šurp, pie viņa, uz Miasu, un iestāties заводā, jo tie, kas strādāja zavodos, kuŗos ražoja kaŗa materiālus, bija atsvabināti no mobilizācijas, ko Roberts arī paklausīja, lai izvairītos no kaŗa iešanas.

Bet notika likteņa ironija. Roberts, isi pēc Eduārda aizbraukšanas, saslima ar melnām bakām un nomira 1917. g. janvārī, 19 gadu vecumā, un arī atdusās Miasas kapos, kur jau daudz kolonijas vācu bēgļi un viņu bērni gul; tāpat arī latviešu un citu tautību bēgļi un viņu bērni — šad un tad pavairoja jau kapos gulošo pulciņu...

Pienāca beidzot tā diena, no kā mēs baidījāmies, un kādēļ arī es neierikojos, lai varētu intensīvāki strādāt, jo pieprasījumi arvienu auga, un cenas arī te jau diezgan strauji cēlās. 1917. g. jūnijā tika izsludināta baltbiļetnieku mobilizācija līdz 43 gadus vecumā; tas ķēra arī mani. Cerēju, ka mani atsvabinās, tādēļ, ka slimoju ar sirdi, un man labā rokā un kājā lielais pirksts (īkšķis) amputēti. Bet tā kā toreiz, jau pēc februāra revolūcijas, kaŗaklausības komisijā kā piesēdētāji bija strādnieku un zemnieku delegāti, kas raudzījās stingri uz to, lai baltbiļetnieki, kas tika uzskatīti kā tādi, kas ar naudu atpirkušies no kaŗadienesta, tiktu pēc iespējas atzīti par derīgiem un iesaukti dienestā; to starpā biju arī es. Uz ārsta (armēnieša) aizrādījumu minētiem delegātiem, ka man defekti pie labās rokas un kājas, un vai tādu varēšot lietot kaŗadienestam — delegāti teica: »Ja tādus neņemsim, kādus tad lai ņemam?« Tad tiku arī atzīts par derīgu un pieņemts. Tas bija Troickas pilsētā, toreizējā Orenburgas gubernā; tā bija aprinķa pilsēta, tā ap 150 kilometrus no Miasas. Tur bija jāierodās kaŗaklausības komisijā. Pēc pieņemšanas tikām atlaisti uz vienu nedēļu mājās, lai savas lietas nokārtotu. Pēc nedēļas atkal bija jāierodās Troickā, lai tiktu iedalīti kaŗaspēka daļās, maršrūta rotās, priekš nosūtīšanas uz fronti. Pārbraucot atpakaļ Miasā, nedēļas laikā bija jālikvidē gadu atpakaļ uzsāktā darbība: jāpārdod iegādātā prece — gan iesālītā, gan svaigā. Preci pārdevu turpat Miasā, vienīgajam desiniekam, vācietim Fockerodtam, kas jau tur darbojās 25 gadus. Zaudējumus necietu, bet arī nepelnīju. Slik-

tākais tomēr bija tas, ka ar pūlēm iesāktais uzņēmums bija galīgi jāizputina.

Pēc to likvidēšanas aizbraucu uz Troicku, kur tiku iedalīts rotā; bet es kazarmēs nedzīvoju, jo nebija patikas kopā ar tatāriem kroņa zosis barot . . . Noīrējām istabu kopā ar vienu krievu tirgotāju, arī no Miasas, Ivanovu, kurš arī bija iesaukts kā baltbiļetnieks. Istabiņa nebija tālu no kazarmēm. No rītiem gājām kazarmēs uz apmācību; apmācības notika stepē, jo Troicka atrodās stepē.

Kādu ritu kazarmēs atved dažus vezumus ar vizēm, izdališanai, kuriem nebija apavu; tādu bija daudz. Jauniesauktie ar to nebija apmierināti un pieprasīja, lai dod zābakus. Vizes tika tīšām saplēstas, ieliekot tanis akmeņus un metot gaisā. Otrā rītā, kad bija jāiet uz apmācībām, — izrādās, ka atkal daudziem ir basas kājas, un apmācībā nevar sūtīt. To jau gan arī saprata mums piekomandētie virsnieki un instruktori, ka tas viss ar nolūku; bet nevarēja neka darīt, jo bija jau strādnieku un zemnieku valdība. Citu ritu atkal atved vizes. Disciplīnas vairs nebija nekādas; katrs darija ko tik gribēja. Iesauktie daudz neko neiztaisīja par savu priekšniecību; neņēma neko nopietni, bet uzskatīja visu šo kaņavīru sagatavošanu tikai kā joku. Man pēc dažām dienām viss tas apnika. Es vairs negribēju iet uz apmācībām, kādēļ pieteicos par slimu. Mani aizsūtīja uz lazareti; izmeklēja un atsvabināja uz piecām dienām no apmācībām.

Pēc tam, kā jau tas parasts kaņadienestā, jauniesauktos vēlreiz pārbauda pulka ārstu komisija, tā sauktā »ķeļesnaja smotra«, uz kuŗu visiem jāierodas, galīgai veselības pārbaudei. Tupējām dienām rindā, karstajā saulē, stepju smiltis, kāmēr pienāca rinda kad tika saukti priekšā. Klīmats Troickas apgabālā, priekš nepieraduša, nav teicāms; tobrīd, kad es tur uzturējos, bija ļoti sauss laiks. No rīta viss apvārksnis izskatījās kā miglā tīts; bet tie ir putekļi, kas aizsedz sauli un rada tādu blāvu gaismu. Gaisa smags un smacīgs; ja daudz maz vējš, tad nedomā acis attaisīt. Tāpēc vietējie valkā aizsarga brilles. Ielas arī nebruģētas, kaut gan tā skaitās par aprīnķa pilsētu.

To vasaru vietām bija neraža. Kur lietus nebija laikā nolijis, to jau varēja tūlīt redzēt, tikko atbrauca līdz Poļetajevo, ap 25 klm. Šīni pusē Čelabinskai, kur dzelzsceļa atzarojums, kas iet uz Troicku, labība tikko kā no zemes izlidusi, sprīza lielumā, bet jau nodzeltējuse. Ganībās, stepē nokaltuse zāle; vienīgi vērmeles vēl zaļo. Govis tomēr spiestas tās ēst; piens, kuŗu mums vietējiem jau vāritu piensena, bija ar stipri rūgtu piegaršu.

Upes — »Ui« un »Uveļ«, kas pie pašas Troickas savienojās — viens nozarojums gāja gar mūsu kazarmēm — seklākās vietas bija pavisam izžūvušas. Otrā upe bija kādu 1¹/₂ klm. tālāk aiz pilsētas; tur bija arī kāda dziļāka vieta, kur vēl ūdens turējās, tur tad gājām peldēties.

Tirgū arī maz ko varēja dabūt pirkt; galvenais produkts to brīdī bija kumiss (stipri noraudzēts ķēves piens), 25 kap. alus glāze. Karstā laikā diezgan atspirdzinošs dzēriens. Arī tuksnešu kuģu karavānes (kamēļus) tur bieži varēja sastapt, kuŗiem uzkrauti lieli ķīpi ar precēm, kas karājās abās pusēs gar sāniem, starp viņu kupriem. Ķīpi tā uzlikti uz muguras, ka stāv bez piesiešanas, tikai pareizi izdalot svaru abās pusēs ķīpos vienādi.

Kad nu pienāca mana kārtā un tiku vēlreiz apskatīts, tad ārstu starpā izcēlās domu starpība. Pulka ārsts, žīds, teica, ka esmu nederīgs dienestam, bet otrs ārsts, jau agrāk minētais armēnietis, kas mani ķaraklausības komisijā bija atzinis par derīgu, arī tagad bija pret manu atsvabināšanu; beigās vienojās un atlaida mani vēl uz trīs mēnešiem mājā. Pēc trīs mēnešiem, tas ir, oktobra sākumā, bija jāierodās atkal Troickā, t. i. īsi priekš 1917. g. oktobra revolūcijas. Vēl jāpiezīmē, ka toreiz, uz otrreizējo pārbaudi, uz »ķeļesņuju smotru« no 1000 iesauktiem baltbiļetniekiem atlaida vēl 700, tā kā palika tikai 300, kas varēja tikt iedalīti maršrūta rotās.

Pārbraucis atpakaļ Miasā, nevarēju neko uzsākt, jo nezināju, vai tikšu arī vēlāk brīvs, vai ne. Tad arī vēl bija jāiet ārā no līdzšinējā dzīvokļa, jo māja bija pārdota, un jaunais saimnieks pats atnāca tur dzīvot. Brālis ar savu ģimeni jau pavasarī, pēc pirmās revolūcijas, bija spiests no zavoda aiziet un aizbrauca uz Katrīnpili, jo tagad strādnieki teica: »Nost ar kungiem, nost ar inženieriem, nost ar meistariem!«

Jaunais saimnieks mums atdeva savu līdzšinējo, visu divstāvu mājas dzīvokli, bet gan drusku mazāku, un vecā koka mājā, turpat netālu, tikai divas mājas starpā. Tur viņa sievas tēvam bija divas mājas: viena uz lielās ielas stūra, bet otra tai blakus, uz šķērsielas, kuŗā tad mums bija jāpāriet. Tur strādāt nekādā ziņā nevarēja ierīkoties, jo nebija vairāk telpu, ka tikai divi dzīvokļi un bez elektriskas apgaismošanas. Neko darīt, bija jādzīvo bezdarbībā un jānogaida līdz oktobrim, tad redzēs kas būs tālāk. Vasarā patikami klejot pa kalniem un mežiem, ko arī pilnā mērā izmantojām. Laiks aizsteidzās ātri, un nemanot pienāca oktobris, kad bija jābrauc uz Troicku.

Stādījos priekšā komisijai. Pienāca ārsts ar trūbiņu, drusku paklausījās un teica: »Pēc manas pārliecības nederīgs«. Piesauca arī citus sacīdams: »Nākat, kungi, apskatāt arī jūs!« Bet tie pie galda sēdēdami atmeta tikai ar roku un teica: »Ko mēs tur skatīsimies; no tālienes jau var redzēt, ka nederīgs«. Tagad arī vairs nebija stādnieku un zemnieku delegāti kā piesēdētāji ķaraklausības komisijā.

Tā nu es atkal biju brīvs un mājās pārbraucis varēju sākt strādāt. Bet nu jau bija grūtāk uzsākt, jo telpas nevarēju vairs tik viegli atrast, kas būtu piemērotas darbības atjaunošanai.

Pēc ilgāka laika arī izdevās saligt telpas, tai pašā ielā, tikai otrā pusē, ezera malā, kādus 200 soļus no mūsu dzīvokļa,

Podredova mājā. Tur bija priekš kara pagalmā bijusi klingeru ceptuve; to nu mēs ierīkojām kā darbnīcu, jo tur bija jau katls, un to vajadzēja tikai pārvietot. Liela krāsns arī bija; tās priekšā liku uzmūrēt žāvēšanas ierīci. Tāpat ielas mājā bija lielas tukšas pārdotavas telpas, ar divām durvim, publikas ērtībām. To tad pārdalījām ar kniediņu uz pusēm: vienā tirgojamies, bet otru pusi izlietojām kā noliktavu. Kāmēr varējām sākt strādāt, pienāca jau Ziemassvētki. Caur šādu mobilizāciju tad iznāca veselu pusgadu dzīvot bez darba, un arī, saprotams, bez peļņas. Tagad cerējām, ka varēsīm vairāk ražot, jo iekārta arī bija labāka un plašāka, kā pirmo reizi uzsākot. Tad nu sākām arī strādāt abi ar jaunāko dēlu; vēlāk gan pieņēmu vienu strādnieku, vācieti, no Volinijas bēgļiem, jo darbs jau mums bija pa pilnam. Saņēmām ļoti daudz pasūtījumu; brauca pie mums pēc preces no tuvienes un tālienes, gan no Zlatoustas, gan no Samāras, Ufas un pat no Maskavas; tāpat no apkārtnēm sādžām un pilsētām, kad tikai būtu bijis ko dot, cik katris gribēja dabūt.

Gadījās bieži, ka cilvēki, kas bija braukuši no tālienes un nebija patreiz gatavas preces ko dot, tad tie uzturējās pie mums, vai arī pie citiem, vairākas dienas, un gaidīja, kāmēr bijām ko paspējuši saražot. Tobrīd pieprasījumi stipri pārsniedza ražotspēju, jo visos lielākos centros jau valdīja pārtikas vielu trūkums; tauki un spēķis bija tagad uz dienas kārtības, tāpat arī sviests; to visu rautin izrāva.

Ar sviestu man gadījās reizi tā: Tas bija vēl 1916. g. rudenī. Augšurālos bija kāds sviesta fabrikas īpašnieks igaunis, Ērlichs vārdā, tas bija atvedis divus vezumus ar sviestu, ko gribēja Miasas dzelzceļa stacijā nodot priekš tālāksūtīšanas uz kādu lielpilsētu. Tā kā bija jau publicēts aizliegums sviestu izvest, tad to dzelzceļa stacijā nepieņēma; laikam vajadzēja nodot valdībai. Bet Ērlichs, lai tiktu valā no sviesta un neciestu vēl vairāk zaudējumus, pārdeva sviestu man, jo krievi svaigu sviestu maz lietoja un to sauca par »čuhonskoje maslo«. Viņi lietoja, lielāko daļu, tikai kausētu sviestu. Varēja arī dabūt vienā veikalā, pie tatāra, tādu sviestu, kādu mēs paraduši lietot, bet tas bija diezgan dārgs, un pie tam vēl nekad nebija pilna mārčiņa, bet jau parastotu daļu mazāk iesvērts, apaļās ripās.

Ridzinieki, zavoda strādnieki, dabūjuši zināt, ka es ap 60 pudu sviesta nopircis, nāca un pirka par 10—20 mārčiņas uz reizi, tā kā pāris dienās tas bija jau pārdots, jo sviests bija labs un cena arī nebija dārga. Sākumā uz Ērlicha piedāvājumu atbildēju noraidoši, jo šaubijos, vai varēšu tik daudz sviesta pārdot; un naudas arī nebija tik daudz brīvas, bet uz Ērlicha pierunāšanu nopirku, jo viņš iztrūkstošo naudu gaidīja līdz otrai dienai, kad es jau daļu sviesta būšu pārdevis.

Arī Urālos pārtikas preces palika arvienu dārgākas un bija sajūtams pa daļai jau spēķa un tauku trūkums, tā kā pat tās izlutinātākās ridzinieces, kuŗu vīri strādāja zavodā, un kas

agrāk ieraudzīdamas treknāku cūkas gaļu, teica: »Mans vīrs tādas ziepes neēd!« Bet tagad jau prasīja vai nav biezāks speķis; un labi vēl, ka dabūja pirksta biezumā; bet kad dabūja divu pirkstu biezumā, tad tas jau bija pirmklasīgs. Tur treknu, nobarotu cūku bija maz; pa lielākai daļai tik tādi apsutināti, kā pie mums saka, par tādiem pusbarotiem. Bija, zināms, arī izņēmumi, bet reti. Vietējais desinieks, Fokerodts, pats baroja cūkas, un kad nebija pievedumi, tad kāva savas.

Vietējie krievi cūkas baroja tā: izdzina tikai no rītiem pa vārtiem ārā, lai cūka sameklē pate sev barību. Tāpat, kā govivalīnieces, tā arī cūkas gāja savā vaļā uz dzirnavām, uz labības tirgu; dažu reizi arī ielauzās kāda kaimiņa sakņu dārzā, un klida pa mežu. Gadījās, ka cūka pavasarī kā aizgājusi, tā arī pazudusi visu vasaru, bet rudenī pārved sev līdzī no meža baru sivēnu, kuņi, kā jau meža zvēri, nepieraduši pie mājām, bēg no cilvēka; tāpat arī govīs pārnāca no meža ar teliņu.

Kādreiz piesola kāds vietējais pārdot cūku. Kad aizeju pie viņa, tad krieviņš sāk saukt un meklēt cūku, bet tās nav mājā. Krievs saka: »Atnāc ritā, tad būs.« Kā redzams, cūka laikam vazājas pa labības tirgu un vakarā pārnāks mājā. Reiz atkal atnāk krievs piesolīt cūku. Aizeju, apskatos; redzu, ka tā nenobarota. Saku, lai nobaro, tad pirkšu. Viņš atbild, ka veselu gadu esot jau barojis. Es saku, lai baro vēl 2—3 mēnešus, bet pamatīgi; nevis tikai pa vārtiem izdzenot. Krievs atkal prasa: »Ar ko lai baroju?« Es saku: »Ar labību, klijām u. t. t.« Ja, to viņš saprotot; būšot barot, un vēl prasa kā barot. Es saku: »Dod cūkai tik daudz ēdamā, cik tā var apēst!« »Labi«, viņš saka, »es tā darišu«.

Pēc nedēļas atkal krievs klāt, lai nu pērkot cūku. Es prasu: »Vai jau nobaroji?« »Ja«, viņš saka, »šipko karmil« (stipri ātri baroju). Teica, ka veselu nedēļu esot barojis, bet apnicis barot. — »Jazvitij proklataja« (nolādētā maita). »Divus pudus kliju noēda; nu vajaga būt treknai«. Neko darīt, nopirku un baroju atkal pats.

Cits gadījums. Atdzen vecene cūku, lai pērkot, un dievojas, ka ilgi un labi barojusi — veselas divas nedēļas. Bet cūka, kā redzams, tur parasti auguse, bet ne barota. Dēls Valdemārs prasa vecenei — »cik tu rungas salauzi cūkai uz muguras, kāmēr nobaroji?« Vecene padomā un klusi saka — »ņesko!« (necik).

Bija arī tādi, kas gan baroja lopus mājā, bet kad paēduši, tad runga rokā un pa vārtiem laukā, lai nepiemēslo pagalmu, jo pagalma tīrīšanu uzskatīja par lieku darbu. Mēslus tur neizlietoja, bet tie tika aizvesti no mājām tālāk projām un izgāzti kalnos; pareizāki, kalnu starpās, turpat, ne visai tālu aiz pilsētas, kur tad ar gadiem sakrājas veseli mēslu kalni. Vasarā šīm mēslu kaudzēm pielaida uguni, un tad dega nedēļām ilgi, bet visa pilsēta bija nepanesamas smakas un dūmu pilna. Pilsētai, ar gadiem, paplašinājoties, arī šīs mēslu krātuves, kuņas

nu jau bija pārvērtušās par melnu zemi, tika apbūvētas, un nu mēslus veda atkal drusku tālāk.

Siltas kūtis lopiem tur nebija pat pie turīgiem pilsoniem, citādi, ēkas bija celtas no cieta mūra, bet redēlu durvīm, lai sals cik liels arī nebūtu. Pagalms pārdalīts divās daļās, priekšējā un pakaļējā. Pakaļēja daļa speciāli priekš lopiem; daudzos gadījumos pat bez jumta, kā to novēroju sādžās un mazturīgāko saimniecībās. Lopus dzirdit dzen uz ezeru vai upi, vai arī lopi paši tur aiziet; tāpat arī zirgi.

Bija gan arī akas dažu zemāko ielu krustojumos, kas atradās tālāk no ezera vai upes; bet tās izlietoja tikai cilvēku vajadzībām. Priekš lopa jau neviens negāja ūdeni smelt un nest. Vasarā pārtikas vajadzībām ūdeni neņēma no ezera, tas bija duļķains, jo ziemā pār ezeru šķērsoja daudz ceļu, kuŗi bija no zirgiem nomēsloti un ledus pavasarī nekur neaizgāja, bet izkusa turpat uz vietas; mēsli nosēdās ezera dibenā un vējainā laikā ūdens bija ļoti netīrs. Tāpēc ūdeni ņēma no akām, un sievas ar bērniem gāja pat uz attālākiem kalnu avotiem pēc ūdens; bet ziemā varēja lietot arī ezera ūdeni. Ūdeni nesa tikai sievietes un bērni: vīrieši vienīgi ar mucu veda, kas speciāli tam nolūkam ierikota lielākās saimniecībās, kur akas nebija tuvumā. Ūdens nešanai bija pagatavoti »karamiel« (nēši), no viksnas vai kļavas koka izliekti loku veidā, kā pieguļ uz pleciem, ar robiem galos, kur spaini piekabināt. Tādus tos varēja dabūt pirkt visos tirgos, pēc auguma, kāds katram bija piemērotāks, jo tur arī bērni, pieci gadi vecumā, nesa ūdeni, ar viņu augumam piemērotiem nēšiem un spainīšiem, no apmēram divi litru tilpuma sākot. Interesanti bija redzēt, ka māte ar vairāk bērniem nesa ūdeni un katram bērnam bija lielāki vai mazāki nēši un spainīši, saskaņā ar viņu augumiem.

Ziemā bija katras šķērsielas galā, kas izgāja uz ezeru, viens āliņģis, no kuŗa smēla ūdeni, un otrs, lielāks, veļas mazgāšanai. Pareizāki gan sacīt, skalošanai, jo veļa jau mājās bija pārmazgāta koka jeb skārda abrās. Sievas notupās ar ceļgaliem uz āliņģa malas, strīpām vien, un ar vālitī tik sit un dauza, mērcē un skalo, vienalga, vai salst 10 jeb 30 grādu. Tad vēl trešais āliņģis, siles veidīgs, kur lopiem dzert; un reizi pa mēnesi āliņģa cirtēji apstaigāja sava rajona ūdens lietotājus un savāca ko nu katrs dod: maizi, naudu un citu; grozs bija līdz, kur savāktās mantas novietot. Pie mums, pirmo reizi ierodoties, neilgi pēc mūsu atbraukšanas Miasā, mēs nemaz nezinājām ap ko lieta grozās. Ienāk kāds večuks ar grozu rokās un saka: »Ja prolubčik!«—Nesaprotam ko tas nozīmē. Tad večuks paskaidro. Bet es saku: »Mums pašiem aka pagalmā, mēs jau tavu ūdeni nelietojam«. Jo Filipova mājā, kuŗā dzīvojām, bija aka. Bet viņš saka: »Jums tak ir govš!«—Nelīdz nekas, kad saku, ka mēs savu govi ārā nelaižam, jo viņš jau tai pārliecībā, ka priekš govš jau nesmels ūdeni. Jāmaksā vien ir, jo kā svešnieks nedrīkstēju ignorēt turienes iekārtu.

Ielas tur nebruģētas. Sausā laikā brauc kā pa asfalu, tikai put; bet kad lietus list, tad dubļi neizbrienami. Tad krievi teica: »Nu Bog dal grjaz« (nu Dievs devis netīrumus). Bija gan arī trotuāri, pa galvenām ielām, no akmens plāksnēm; bija arī pie viena liela tirdzniecības nama (Stachejeva) asfaltēts trotuārs. Bet kad vajadzēja tādā dubļu laikā pāriet no vienas ielas puses uz otru, tad brišana pamatīga. Lopi, kuņi izdzīti ziemā no kūtim, jo kūtis ir auksts, un lai nepiemēslotu, izdzīti, savā valā staigādami, skaidrās, saulainās dienās, stāvēja bariem uz trotuāriem, gar māju sienām, saulē sildīdamies; pie tam nomēslojami trotuārus tā, ka iešana vietām pa tiem nebija iespējama, jo mēsli tūlīt sasala, un trotuārs bija kā ar celmiņiem pilns. Notīrīt jau nevienam neienāca pat prātā, kad tikai pašu pagalmi un istabas tīras. Iestājoties atkusnim, šie ielas un trotuāra mēsli sajaucās ar ielas dubļiem, un kā jau teikts, sausā laikā bija kā kaut kas līdzīgs asfaltam.

Citādi vietējie savā mājas dzīvē dzīvoja tīri; pirts bija katrā mājā. Pašas mājas arī diezgan glītas: skārda jumti, daudz logu, ar kokā izgrieztiem izrotājumiem, grīdas istabās krāsotas, tāpat arī virtuvē, soli gar sienām un guļamās lažas gar lielo krāsnī pie griestiem, visi krāsoti dzeltenā eļļas krāsā. Lielā krāsns, kuņas priekšā bija »očag« (plīte) iemūrēta, vismaz uz katriem svētkiem tika no jauna nobalsināta, ar nedzēstiem kaļķiem, un šis balsinājums turējās tik labi, ka nemaz nesmērējās.

Gultās bija daudz spilvenu, bet gulēts tika uz grīdas, izklājot voiloka segas, kā arī krāsns augšā, vai uz lažām gar to. Zināms, tas zīmējas tikai uz vienkāršākiem un zemākiem tautas slāņiem. Pagalmos bija arī mazgājamais trauks, ar tapiņu no apakšas; to padzenot uz augšu, ūdens tecēja pēc vajadzības, ļoti ekonomiski. Kur tādi nebija, bija vismaz kāds vecs »čaiņiks«, aiz osas pakārts ar ūdeni.

Tāpat apģērba ziņā vietējie turējās pieklājīgi un tīri. Zelts tur tika rakts un skalots upītē, ezerā un kalna nogāzēs, ļoti primitīvā kārtā. Cena bija 1916. gadā 7 rubļi par zolotņiku, vai 762 rbļ. mārciņā, privāti; bet valdība maksāja mazāk; tāpēc arī viņai visa zelta raža nenāca rokā un aizplūda citus ceļus. Bet jau 1918. gadā bija jāmaksā 45 rbļ. par zolotņiku; tad arī aprobežotā daudzumā un tikai caur pazišanos dabūja pirkt, jo papīra nauda vairs nerādījās droša esam, un visi, kam vien bija iespēja, pirka zeltu; tāpēc arī cena strauji cēlās. 1920. gadā maksāja zelta desmitnieks jau 30,000 padomju rubļus, jo zelta ražošanas mazinājās, sakarā ar pārtikas produktu cenu straujo celšanos, un pat pavisam tika pārtraukta.

Tagad nu strādājām savā jaunatvērtā uzņēmumā zem lieliem valdības, kā nu spēdami, jo mūs vēl neviens neaiztika, lai gan par buržujiem saukāja. Tā pienāca pavasars, un sāka iet baumas, ka noteikti 15. maijā 1918. gadā būšot apvērsums. Gaidījām, kas būs, būs, un strādājām tālāk. Tad 15. maija vakarā redzam, ka pilsētā ienāk vairāk nodaļas čechu kara gū-

stekņi, bet vēl nesaprotam ko tas nozīmē. Vēlāk dabūjām zināt, ka visi sarkangvardisti, kuņi sastāvēja no zavoda strādniekiem, to starpā arī daudz rīdzinieki, aizbēguši uz Zlatoustu, izņemot dažus, kuņi neatradās mājās, laikam arī nezināja, ap ko lieta grozās. Otrā dienā, 16. maijā, pēc pusdienas, es sēdu balkonā, sava dzīvokļa otrā stāvā un redzu: skrien vietējie krievi pa ielām un sauc — Miasas pilsoņi-frontinieki! nākat ārā uz ielas un pulcējaties ar šautenēm rokās, kuņas jums tiks izdalītas.

Šadi bijušie kaņavīri, frontinieki-partizāņi nu meklēja vispirms rīdziniekus sarkangvardistus, kuņus nu vēl varēja notvērt no tiem, kuņi nebija paspējuši aizbēgt, un izcēla viņus ar visām šautenēm, bet neviens no viņiem pat nemēģināja pretoties, bet gāja līdz nobāluši un galvas nokāruši, kā lopi, kuņus ved uz kautuvi.

Man garām iedami vietējie »frontoviki« teica: »Vot Vasilij Jurjevič siġit sebe spokoino; jevo ņikto ņe tronut« (redz Vasilijs Jurjevičs sēd itin mierīgs; viņu neviens neaiztiek). Un tā arī bija, kas nebija sarkangvardists, tos neaiztika.

Saķertos nošāva, citus sakapāja zobeniem; reti kādu palaida vaļā, kam nekādu aktīvu līdzdalību nevarēja pierādīt.

Turpat arī aiz Miasas, uz Zlatoustas ceļa, viņpus ezeram, notika kaujas, kas ilga divas nedēļas, kuņās krita arī daudz rīdzinieki-sarkanarmieši, zavoda strādnieki; tie palika arī turpat guļot, pa mēslu kaudzēm, kur krituši, līdz 1920. g. 1. maijam. Tad atkal lielinieki viņus pievāca un apglabāja, dibinot brāļu kapus, par ko vēl uz priekšu būs runa.

Mums arī dēļ šīm kaujām uznāca kritisks stāvoklis, jo prece bija saražota, bet tā kā kaņa stāvokļa dēļ nebija iespējams nevienam ne iebraukt, ne izbraukt, tad mūsu precei trīs nedēļas nebija noņēmēju no ārienes; tāpat arī vietējie pieprasījumi sašaurinājās. Bet bija pats karstākais laiks, jūnija mēnesis, un prece jau sāka bojāties.

Kad lielinieki bija atsviesti jau aiz Zlatoustas, tad tika proklamēta Sibīrijas valdība. Nu bija ceļš vaļā, un pie mums atkal atbrauca no Zlatoustas patērētāju biedrības veikala divi pajūgi, un paņēma visu saražoto precī, lai būtu kāda būdama, un tā mēs atkal tikām, kā saka — ar veselu ādu cauri.

Tad atbrauca pie mums mans brālis Jānis ar savu ģimeni no Samāras, uz kuriem bija evakuēts no Rīgas, kopā ar Zalmandra fabriku, kur viņa dēls Kārlis bija strādājis. Viņi apmetās pie mums uz dzīvi, jo mums patreiz apakstāvā bija brīvs dzīvoklis. Viņi bija četri cilvēki: brālis, svainene, meitas Alvīne un Aleksandra.

Uz rudens pusi gaiss jau atkal sāka sabiezēt, jo Kolčaka valdība uz latviešiem skatījās kā uz lieliniekiem; vismaz turēja viņus par lielinieku piekritējiem, pateicoties tam, ka latvieši arī tiešām tādi bija, attiecoties uz fabrikas strādniekiem, par ko, saprotams, visi latvieši dabūja ciest.

Vispirms, kad ienāca Kolčaka armija, tad pavēlēja visām fabriku strādnieku ģimenēm-rīdziniekiem (jo vietējie jau to nebija darijuši), izvēkties no buržuju mājām un dzīvokļiem, kurus tie bija ieņēmuši, nodibinājoties lielinieku valdībai. Starp tiem bija arī mana jaunākā māsa Matilde, ar saviem diviem zēniem — vienu 3 gadus un otru 5 gadus vecu; bet kuņi jau mācēja teikt — »mēs iesim buržujus sist!« Kā domājams, to bija no vecākiem noklausījušies. Svainis Kņeziņš bija paspējis aizmukt, kad ienāca Kolčaka karaspēks. Māsa atnāca pie manis un teica šādus vārdus: »Brāli, es atnācu tev uzbāzties, jo nākšu pie tevīm dzīvot. Kaut gan tas man ļoti nepatīkami, bet nav kur iet, jo līdzšinējā dzīvokli ir ievietoti kazāki, ar kuņiem man nav iespējams kopā dzīvot.« »Nē, māsa«, atteicu, »es ar tevi zem viena jumta nevaru dzīvot, jo tad arī mani noturēs par lielinieku, jeb jums līdzīgu. Dabū pati sev dzīvokli, bet es iri priekš tevīm maksāšu«. Tad viņa aizbrauca pie brāļa, Kārļa, uz Katrīnpili, kur viņš jau agrāk bija aizbraucis ar savu ģimeni un mūsu māti, un dzīvoja tur līdz 1920. g. rudenim.

Pēc māsas aizbraukšanas arī mūs sāka dažādi spaidīt. Mēs apdzīvojām vecu koka māju, kuņa nezina, kad remontēta: sienas nolīmētas ar tapetēm, bet tās bija pilnas blaktīm, un kad pienāca pusnakts, tad gribot-negribot bija jānotur medības uz viņām, jo tad tās staigāja gar sienām un pa gridu, sev laupījumu meklēdamas.

Ik naktis, pēc plkst. 12-tiem, uzdedzināju petrolejas lampu (jo tai mājā elektrības nebija) un nodevos blakšu medībām. Bet kā jau otrā stāvā logiem slēgu nav un logs pie loga, jo tāda tur paraša, tad gan, varbūt, no ārienes vērojot šādu kustošu gaismu, varēja nākt arī uz kādām maldīgām domām; un tā arī notika.

Kādā nakti, kad es pašreiz nobeidzu savas blakšu medības un izdzēšu lampu, izdzirdu uz ielas troksni. Paskatos pa logu — jā, pilna iela ar karaspēku: gan kājnieki, gan jātnieki. Tūlīt nopratu, ka tas nav uz labu. Dabūju tik izteikt sievai šos vārdus — pie mums laikam arī būs kratīšana — tā arī dzirdam stipru klauvēšanu apakšā, pie koridora durvīm. Nepaspēju vēl apgērbties, kad jau apakšā durvis vaļā. Daļa kareivju paliek apakšā, brāļa Jāņa dzīvokli, bet daļa uzskrien augšā, pie mums, un klauvē, lai laiž iekšā. Tiklīdz atveru durvis, man kāds virsnieks revolveri pie galvas pielicis uzbļauj, lai aizdedzinu lampu, ko arī daru. Tad prasu, ko tas viss nozīmē, un ko viņi meklē. Gan būšot redzēt; lai tikai atdodot ieročus — revolverus, bumbas u. t. t., un uzstājās ļoti brutāli.

Par laimi bija līdzī arī kāds čehu karaspēka daļas komandants; tas bija ļoti laipnis cilvēks, un aizrādīja citiem kareivjiem un virsniekiem, lai izturās pieklājīgi, jo te arī esot sievietes (mana sieva un meita), lai ļaujot tām apgērbties un tīkmēr uzgaidot ar kratīšanu.

Uz manu pieprasījumu uzrādīja arī kratīšanas orderi no pilsētas komandanta, jo bija kara stāvoklis. Tad sākās kratīšana, kas tika izdarīta ļoti pamatīgi. Bet gan kompromitējošu neko neatrada. Man laime atkal bija nākusi talkā, jo arī man bija revolvers, kuŗu turēju savas personīgas drošības labā; to saprotams, nebiju nodevis nevienai valdībai, kā tas pēc dažādu valdību pavēlēm būtu bijis jādara. Bet tā kā man tās valdības nemaz tik mīļas nebija, tad arī neturēju par vajadzīgu kādai no tām to nodot.

Mana sieva to zinādama, ka es revolveri glabāju mājās, bieži vien skubināja, lai to aizgādāju no mājas prom, jo stāvoklis radija bažas; un viss kas var notikt. Tā arī kādu dienu, pirms kratīšanas, es izņēmu revolveri no slēptuves un aiznesu tanī mājas pagalmā, kur bija mūsu darbnīca, un iebāzu tur kādā nojumes paspārnē. Tā izglābos no ķezas, kas man draudētu, ja revolveri būtu atraduši, jo kratītāji arī to vietu, kur revolvers līdz šim glabājās, izvandīja. Tas bija krāsns pakājē, tads apm. 15 cm. plats un kādu $\frac{1}{2}$ metru dziļš caurums, kuŗā revolvers bija atradies, lupatās ietīts, un akmeņi aizbāzti priekšā. To tad arī ar sevišķu cītību pārmeklēja; izrāva akmeņus ārā, bet nekā neatrada. Zināms, ja liktenis man nebūtu bijis tik labvēlīgs, ka es, itkā paredzēdams, dienu iepriekš nebūtu aiznesis, tad to atrastu, un arī mani būtu noguldījusi mēslu bedrēs, aiz pilsētas, kur gulēja jau citi rīdzinieki, kaut es arī ļaunā nolūkā ieroci neglabāju, bet tikai kā savu īpašumu. Čecha komandats, kuŗš kratīšanā nepiedalījās, bet sēdēja krēslā, es ar viņu sarunādamies prasīju, kā viņi nākuši uz tādām domām mūs kratīt, jo mēs jau neesam lielinieki; pašiem savs uzņēmums tepat u. t. t., bet viņš atbildēja — »būtu jau labi, ja to drikstētu ticēt, ko katris saka«.

Es tiku apvainots, ka naktīs lieliniekiem dodot kādus tur gaismas zīņālus, jo tā viņi bija, kā liekās, iztulkojuši manas blakšu medības, ko es viņiem izskaidroju. Tad čechs tiem kratītājiem prasīja — »nu cik revolverus un bumbas dabūjāt?« Kratītāji nosplāvās un teica, ka būšot vēl kādu citu reizi jāatnākot. Tad vēl uzstāja, lai parādot, kur man esot bezdrāts telefons. Izskrēja arī uz verandas un uz bēniņiem meklēt, bet bez panākumiem. Tad paņēma prāvu burtņicu, kuŗā biju sācis rakstīt par mūsu bēglu gaitām; to solījās atdot pēc caurskatīšanas štābā. Tā tas arī palika, jo atpakaļ to vairs nedabūju; bija jāsāk cita rakstīt. Brāli, zināms, arī izkratīja, bet arī neko neatrada. Tā nu bija atkal kādu laiku miers, bet prāti nu bija uzbudināti. Brālis 1918. g. ziemā saslima ar plaušu karsoni un nomira 52 g. vecumā; arī turpat Miasas kapos apglabāts.

Karš starp lieliniekiem un Sibīrijas pagaidu valdību turpinājās. Tika samobilizēti ļoti daudz tatāru, Kolčaka armijas papildināšanai. Tos sadalīja pa mājām, cik tik nu varēja sapspiest. Tie tad pārplūdināja ielas un pagalmus, noskranduši un netīri staigādami, gan pūļos, gan pa vienam, maizi lūgdamies —

»malo, malo hļebca, znakom«, teikdami. Tad no štāba tika doti milti un pavēlēja cept maizi, kur vien tas bija iespējams, priekš šiem iesauktajiem Kolčaka kareivjiem. Bet šādi, tik nožēlojamā stāvoklī atrodošies kareivji, nevarēja būt nekādi karotāji; pie tam arī vēl tika uzturēts vecais režīms, tā satiksmē un sadzīvē, starp virsniekiem un kareivjiem. Tādēļ tad arī minētie kareivji skatījās, kur izdevīgāki būtu kalpot — sarkanarmijā vai Sibīrijas armijā. Sarkanarmija toreiz tika daudz labāk apgādāta kā kolčakieši. Alga bija 400 rbl. padomju naudā par mēnesi, bet kolčakiešiem tā kaut kas ap 60 rbl., Sibīrijas pagaidu valdības naudā. Un kur tad vēl daudz labvēlīgāks režīms, nekā pie Kolčaka. To Kolčaka kareivji arī vēl nezināja, ka lielnieku ieņemtos apgabalos par 400 rbl. nevarēja ne pusi to dabūt nopirkt ko par 60 rbl. Sibīrijas valdības teritorijā. Tādēļ viņi, ik pie izdevīga gādijiena, pārgāja sarkano pusē, veselīem pūļiem, ar visiem vezumiem un kaŗa materiāliem. Kad apprasījās kādreiz tatāriem par šādas rīcības iemesliem, tie atbildēja, — »boļševiki boļše hļeb i žalovanĵi dajut«.

1919. g. ziemā, tā apm. februāra mēnesī, saslima mana sieva ar tifu, un es pats arī vairākas dienas biju tāds saslimis, kad kādā dienā, pusdienas laikā, iebruka 3 Kolčaka virsnieki un sāka blaut uz mani, ka es esot patvarīgi piesavināĵies dzīvokli, bez kāda ordera no štābā; draudēja mani nošaut kā suni, nolādēto vācieti. Es teicu, ka neesmu nekāds vācietis, bet gan latvietis. Tad viņi teica—vienalga, tāds pats vācietis vien esi— »vsjo ravno takoi že ņmec.« Tas notika virtuvē, kurā es viņiem biju izgāĵis pretim. Iegāĵuši istabā, minētie virsnieki drusku tā kā sarāvās, jo pie mums tobrīd piedzīvoja kāds čehu virsnieks, kuŗš patlaban sēdēja istabā pie galda; turpat gulēja arī mana sieva, kuŗa, kā jau teikts, slimoja pašreiz ar tifu. Tad pret čehu atvainojušies par traucēšanu, un rāmāki palikdami pārmeta, ka man slimnieks esot mājās, bet es ar viņiem skandalēĵoties, tā, itin ka es būtu tur virtuvē blāvis un lamāĵies. Tad apskatĵija mūsu dzīvokli un ieskaitĵija to par 3 istabu dzīvokli, kaut gan bija tikai 2 istabas; bet tā viena, guļamā istaba, bija tikai ar kniediņu, 2 metru augstumā, pārdalĵta, bez durvīm. Viņu nolūks bija mums atņemt apakšēĵo dzīvokli, kur dzīvoja mana brāĵa atraĵtne, ar savām divām meitām, un viņas novietot mūsu dzīvokli, augšstāvā.

Otrā dienā palūdzu saimniecĵi lĵdz uz štābu, kuŗa lai aplicinātu, kā mēs ar saimnieces ziņu dzīvokli esam saņēmuši un dzīvojam tur jau vairāk kā gaŗu; turpat štābā atradās arī minētie 3 Kolčaka virsnieki. Štāba komandants izrādĵjās man pazĵstams, pulkvedĵis Emelĵanovs, mana dienesta biedra Ivanova svainis, ar kuŗu Troickā kopā dzīvoĵām, kaŗadienesta laikā. Tas mani un manu saimniecĵi nopratĵnāja. Man ar komandantu runāĵot, un uz viņa jautāĵumu, cik istabas man ir, atbildu, ka divas; tā pieceĵlās jau minētie virsnieki, sāk to apstrĵdēt un apgalvo, ka esot trĵs istabas. Tad komandants, kas gan pret

mani bija draudzīgi noskaņots, teica: »Ja, redziet, kad trīs oficiēri to apliecina, tad es nevaru viņiem neticēt«. Mums izdeva orderus, man uz manu dzīvokli un svainenei uz savu, un komandants teica, lai dzīvojojot vien, nekas jau nebūšot. Tad gājām mājās ar to apziņu, ka nu mēs esam atkai laimīgi cauri. Bet otrā dienā atnāca atkal kāds no jau minētiem trīs virsniekiem un prasīja manai brāļa meitai, lai uzrāda orderi uz tiesību ieņemt dzīvokli, ko viņa arī it priecīgi dara, zinādama, ka tā lieta nokārtota. Bet virsnieks paņēma orderi, to atpakaļ vairs neatdod un saplēš. Dienu pēc tam pienāk no štāba paziņojums, ka apakšstāva iemītniekiem 12 stundu laikā jāatbrīvo dzīvoklis un jāuzvācās pie mums augšā, mūsu dzīvokli.

Var gan iedomāties mūsu pārsteigumu par šādu rīcību. Aizgāju atkal uz štābu žēloties. Tur man pateica, ka karš ar lieliniekiem to prasa, un viņiem telpas vajadzīgas lazaretēs ierīkošanai. Tā tad mana svainene ar savām meitām bija spiesta uzvākties pie mums augšā. Tas nu vēl nebūtu tas ļaunākais, bet gan tas apstākļi, ka viņas nodarbojās ar veļas mazgāšanu. Tad nu gan var iedomāties mūsu stāvokli, ievērojot vēl to, ka mana sieva gulēja slima. Kad jau kādu nedēļu bijām kopā dzīvojuši, bet apakšējais dzīvoklis vēl arvienu bija brīvs, tad mana svainene ar savām meitām gāja apakšā strādāt.

Reiz pie mums ienāca divi virsnieki un izteica vēlēšanos kādu dienu pie mums uzturēties un atpūsties, jo esot jau ilgi ceļā un vēl jābraucot tālāk, uz Omsku, jo kalpojot Sibīrijas armijā. Izrunājāmies daž-dažādi, gan par patreizējo stāvokli, gan arī par Latviju. Izrādās, ka arī viņi to pazīst, jo esot tur bijuši frontē. Viens no viņiem ļoti maz runāja, tikai pa reizei šo to piebilzdams, kā otru papildinādams; paņēmis kādu grāmatu un tura to sev priekš acīm. Uz manu jautājumu, vai tad viņš latviski saprot, viņš atbildēja, ka neprotot, bet viņam tie latīņu un vācu burti patīkot. Mēs nu gan pie sevis nodomājām, vai tikai nav latvieši, bet nekādi nevaram viņus noķert, runā kā isti krievi u. t. t. Tad es vēl vakarā, guļas vietas taisot ievēroju, ka vienam ir pašausta sega, kādas tikai kurzemnieki auž. Es viņam aizrādu uz to, bet viņš man vienaldzīgi atbild, ka to viņš no kāda kurzemnieka-bēgļa esot pircis. Otrā dienā, viņiem projām braucot, mūsu aizdomas apstiprinājās, jo atsveicinoties viens no viņiem teica manai meitai: »Sveiki! Uz redzēšanos dzimtenē!« Kāda iemesla dēļ viņi savu tautību slēpa, kas to lai izziņ; varbūt viņi arī mūs noturēja par lieliniekiem.

Tad pēc dažām nedēļām ieradās atkal trīs kareivji, un meklēja dzīvokli. Teica, ka dienot pie Kolčaka, kādā inženieru rotā; un tā kā mūsu apakšstāvā dzīvoklis vēl arvien bija brīvs, tad viņi gribēja to dabūt priekš sevis. Runājot šurp un turp, drīzi vien izrādījās, ka divi ir latvieši — Dubults un Kosa, bet trešais bija austriešu kara gūsteknis, madjars; tagad arī Kolčaka kareivis. Viņi aizgāja uz štābu un dabūja orderi; tā nu visi kopā labā saskaņā dzīvojam. Tad vēl pieņēmu savā dzi-

vokli sava brāļa Kārļa svaineni ar divām meitām, vienu 4 g. un otru 13 g. v., jo viņām nebija kur palikt; gādnieka arī nebija, jo vīrs, Dreiberģs, bija vēl palicis Rīgā. Ievērojot to, ka mūsu dzīvoklis tagad bija stipri apdzīvots, mūs lika mierā un vairāk neuzbāzās.

Bet drīz vien pienāca atkal no štāba pavēle, atbrīvojot pārdotavas telpas kaņšpēka vajadzībām. Neko darīt, pavēle jāpilda; palika tikai darbnīca vien. Tā kā kaņa troksnis nāca arvien tuvāk, un precī arī vairs nevarēja dabūt pietiekošā daudzumā nopirkt, tad bija atkal jālikvidējas. Iznāca atkal kādu laiciņu brīvā padzīvot. Braucām ar laiviņu pa ezeru pamakšķerēt; tāpat arī pa upīti uz augšu, kur sapļāvām govij zāli. Lielinieki arī virzījās arvien tuvāk un atspieda Kolčaku atpakaļ uz Sibīriju. Ūfa jau bija ieņemta, arī mums bija jāsaprotavojas, ka atkal nāksim zem lielinieku varas. Tad mūsu pilsētiņā bija gada tirgus. Es izņēmu savu naudu, ap 8000 rbļ. no bankas, jo bija jau nedroši, un nopirku par to partiju zoļu ādas, lai, ja jau tā nauda zaudēs savu vērtību, man būtu nodrošinājums. No savām mantām vēl salasījām: šūjmašīnu, 2 gaļas maļamās mašīnas un citas lietas, jo tās, mums likās, vairs nebūs vajadzīgas. Gāja arī tādas baumas, ka tiklīdz lielinieki ienāksot, tūlīt bēgļus būšot laist mājās. Tad vēl paņēmu no pazīstama tirgotāja komisijā tēju, par 35 rbļ. mārč., kas toreiz bija ļoti lēti, jo tirgotāji, baidīdamies no lieliniekiem, likvidēja savus krājumus: gan pārdeva, gan nobēdzināja. Tā nu mēs arī iesākām uz gada tirgu tirgoties. Gada tirgus bija liels; bija sabraukuši daudz tirdzniecīku no attālākām pilsētām un sādžām; tāpat arī daudz bēgļu no lielinieku ieņemtiem apgabaliem; arī no Ūfas. Tādēļ visumā tirdzniecība diezīn cik strauji neveicās, it īpaši ar ādas precēm, jo to bija ļoti daudz un tika pārdots par katru cenu. Es savas zoļu ādas nevarēju pārdot, un tas bija labi, kā vēlāk izrādījās. Tēju pārdevām par 45—50 rbļ. mārčiņā. Bet tā arī bija kļūda, jo mēs to pārdevām par Sibīrijas naudu; tāda toreiz bija apgrozībā. Kad ienāca lielinieki, tad tā vairs nederēja un tēja tad maksāja jau līdz 400 rbļ. mārčiņā; par to tad dabūja tādu naudu, kāda pašlaik derēja. Mums tējas bija vēl tik dažas mārčiņas, kādēļ nožēlojām, ka vairāk nepaņēmām, jo tirgotājs mums to ar varu uzspieda ņemt. Zīnāms, vajadzēja tikai noslēpt, un tad slepeni pārdot, jo lielinieki jau neļāva tirgoties, bet to uzskatīja par spekulāciju. Tāpēc tad arī pēc lielinieku ienākšanas, preču cenas pacēlās simtkārtīgi; pat pavisam nozuda. Tā, par piemēru, baltie milti maksāja Miasā priekš lielinieku ienākšanas, 25 rbļ. pudā, bet pēc to ienākšanas, tūlīt 250 rbļ. pudā; tāpat arī zābaki maksāja priekš tam 250 rbļ., bet vēlāk 10,000 rbļ. pāri; beidzot tie nemaz vairs nebija dabūjami, jo lielinieki ienākdami bija kā izbadējušies sīseņu leģioni, kuŗi visu ko noēda, kas tik vien viņiem bija sasniedzams. Beidzot arī pie mums atkal iesākās kaujas. Lielinieki nenāca vis no Zlatoustas puses, kā to varēja sagaidīt, bet bija apgājuši

kolčakiešus un uzbruka tiem no muguras, tas ir, no Kundravinskas puses (liela sādža, ap 20 klm. viņpus Miasas). Mēs kādā trešdienas vakarā, tā ap plkst. septiņiem, jūlija mēnesī, sēdējām pie vakariņām, kad piepeši sākās apšaudīšanās. Mēs pametām visu ēšanu un pār kaklu, pār galvu apšaudījām. Mēs pagrabam dzīvokli, kā jau iepriekš bija norunāts, pie poļu bēgļiem, kas tur dzīvoja, jo mūsu vecā koka mājā un vēl otrā stāvā, bija ļoti nedroši. Bija arī neērti, ievērojot vēl to, ka mums bija mazs puisītis, mūsu jaunākais dēls, kuŗš dzima 1919. g. 1. maijā, tā tad tikai apm. 2¹/₂ mēn. vecs. Pagraba dzīvokli mums bija jāpavada vairāk dienas, kamēr kaŗa troksnis aprima. Daŗbrīd, kad kaujas troksnis apklusā, tad ar vidējo dēlu, Vol-demāru, pārskrējām ielai pāri, uz savu dzīvokli, un pievācām vajadzīgās mantas un pārtiku, jo tik piepeši bēgdami, lielā uztraukumā nepaspējām neko paņemt; domājām vienīgi par dzīvības glābšanu. Mūsu saimnieki un arī daudz citi bagāti un turīgāki ļaudis bija aizbēguši jau laikus tālāk Sibīrijā, jo cerēja, tāpat kā mēs reiz cerējām, vēl Rīgā būdami, ka ienaidnieku drīzi sakaus un tad jau varēs atkal atgriezties mājās. Mantas, ko nevarēja līdz paņemt, tika noglabātas turpat mājās un dažādi aizmaskotas, lai nezinātājs tās nevarētu atrast. Bet mēs novērojām arī uzņēmīgus ļaudis, kuŗi uzmeklēja atstātās mājas un meklēja laupījumu. Gadījās reizi, kad mēs ar dēlu pārskrējām atkal pāri ielai uz savu dzīvokli; gājām caur mūsu saimnieka otro māju, kas bija uz lielās ielās, bet mūsējā bija tai blakus; pagalmi sagāju kopā, bet mums bija no lielās ielas vārtiem atslēga. Atslēguši vārtus un iegājuši, atrodam jau priekšā dažus sieviešus un bērņus, kuŗi bija ielīduši no šķērsielas, tas ir, no mūsu dzīvokļa vārtiem, kuŗi nebija noslēgti, un pa mūsu saimnieka telpām meklē ko varētu pievākt. Uz manu jautājumu, ko viņi meklē, man atbild: »Ja strjopka, ja pribiraju svoji garški«. Tas ir — es esmu jūsu saimnieka bijusē strādniece; es meklēju savus podus (apaļi čuguna katliņi, kuŗus tur lietoja vārišanai krāsni), kuŗi man te palika.

Te piepeši sāk rūkt lielgabali, un šrapneli plīstot ar lielu troksni, tā pārbiedēja »maroģierus«, ka tie, pie zemes krīzdami un klupdami, krustīdamies un piesaukdami — »svētāja bogoroģica, spasi nas!« — bēga neko nenolaupījuši. Sibīriešiem atkāpjoties tika arī izlaupīti patērētāju biedrības veikāls un noliktava, kā arī citas tirgotavas, kur tik kas bija dabūjams. Kādā dienā, manā prombūtnē, tie paši veikala izlaupītāji bija ienesuši kādu maisu mūsu mājas kāpņu telpās, pa ielas durvim un lūguši manu sievu, lai atļauj nolikt uz kādām stundām, jo nesējai pietrūcis spēka to tālāk nest; pievakarē, kopā ar vīru, atnāksot pakal. Es sāku čamdīt to maisu un beigās attaisu, jo man bij aizdomas, ka tas ir laupījums; un tā arī bija. Maiss bija pilns ar pipariem, vairāk pudu, un vēl dažas citas lietas. Man mati stāvus cēlās. Es saku sievai — »Vai tu traka? Tu laupītas

mantas esi pieņēmusi un nu mēs esam ķezā!» Sieva arī nobīstās. Tad par laimi, pēc dažām stundām atnāca virs ar sievu un aiznesa salaupītās mantas. Mums novēlās kā akmens no sirds; teikt arī neko nedrīkstēju, jo stāvoklis bija ļoti saspīlēts. Šie laupīšanas prieki vilkās divas dienas; redzam, nāk ļaudis steidzīgi, lieli un mazi, no iekšpilsētas puses un katris kaut ko nes.

Citi ar bažām gaidīja lielniekus ienākot; bet bija daudz tādu, kas ar ilgošanos tos gaidīja, kā mīļus viesus. Kādu ritu redzam, pa savas slēptuves logu, ka aizauļo kādi 16 zirgi, bez jātniekiem, bet visiem segli mugurā. Izrādījās, ka tie bēgošie Kolčaka kazāki, kuri nolaidušies zirgiem gar sāniem, gandrīz līdz ar zemi, ar vienu kāju turēdamiem kāpsli, bet rokās turēdami šauteni un pavadu, šādā kārtā atņemdami apšaudītājiem iespēju uz viņiem tēmēt. Tādēļ tad arī ātri un no vienas puses skatoties, tie nebija nemaz ieraugāmi. Tad vēl redzējām, ka šur tur ielas krustojumos un šķērsielās stāv grupās pa divi un trīs kareivjiem un griež viens otram pagonus (uzplečus) nost. — Tas nozīmēja, ka viņi pāriet lielnieku pusē, jo tiem pagonu nebija, un kolčakieši, kas bija bez pagonām, tika uzskatīti kā savējie. Uz tiem tad nešāva, nedz arī ņēma gūstā, bet ieskaitīja lielnieku kaŗaspēka daļās. Tas viss notika no rīta, tā starp plkst. 6—8. Pusdienas laikā mums jau atkal bija lielnieku valdība. Mēs pārgājām atpakaļ savā pamestā dzīvokli un ar bažām gaidījām, kas nu tālāk būs. Jo vairāk tādēļ raizējos, ka mani mīļie radi par mani bija izteikušies, ka lai tikai ienākot lielnieki, tad būšot gādāt, ka pirmā lode tiekot man. Tāpat arī agrāk mans mīļais svainis, Kņezinš, tā bija izteicies, jo viņi paši lielnieki būdami, mani turēja par buržuju; laikam tādēļ, ka viņi strādāja tikai astoņas stundas dienā, bet es sešpadsmit.

Mēs jau gan ar vidējo dēlu, Voldemāru, kuŗš tagad bija piecpadsmit gadu vecs, bijām nolēmuši iestāties Latv. Strēln. Batalj. Troickas pulkā, jo mums jau vajadzīgie dokumenti bija apgādāti, bet iznāca citādi, tamdēļ, ka bijām norunājuši kopīgi ar Dubultu to darīt, kuŗš tad no Kolčaka būtu dezertējis un ar mums kopīgi iestājies Troickas pulkā. Viņš aizbrauca kādā uzdevumā uz Katrīnpili, un arī pie mana brāļa Kārļa, kur patlaban usturējās mana meita, Marta, kuŗa tur bija aizbraukusi ciemā. Tā kā stāvoklis bija ļoti saspīlēts, tad mēs uzdevām Dubultam arī Martu pārvest atpakaļ Miasā. Viņš solījās ceturtdienā būt atpakaļ un tad arī mēs tūlīt varēsim doties uz Troicku, lai nekristu ne baltajiem, ne arī sarkanajiem rokās. Gāja arī tādas baumas, ka baltie, tas ir, kolčakieši, atkāpdamies ņemot visus ieročus nest spējīgus viriešus līdzī. Bet gadījās tā, ka arī Marta, baidīdamās, ka lielnieku uzbrukuma dēļ nav jāpaliek Katrīnpili, nemaz nesagaidot Dubulta ierašanos Katrīnpili, atbrauca jau dienu ātrāk mājās. Mūsu norunātā bēgšanas dienas ritā dabūjām zināt, ka jau trešdien sarkanie pārrāvuši fronti un ieņēmuši dzelzsceļu, tā kā mēs vairs nekur nevarējām tikt. Arī

Dubults vairs nepārbrauca, bet atpakaļceļā bija saticis savu rotu pie Bišķil stacijas, 45 klm. aiz Miasas, kuŗa to paņēma sev līdzī, tāļāk atkāpdamās uz Sibīriju. Tā mūsu plāns izjuka; vajadzēja padoties liktenim un nogaidīt, kas būs tāļāk. Lielinieki mums neko nedarīja, un mums jau arī nekas vairs nebija; viss bija likvidēts. Lai tiktu pie padomju valdības naudas, kuŗas mums nebija, tad sāku vienu otru gabalu no savām zoļu ādām pārdot. Zoles jau sāka pieprasīt tādēļ, ka brīvā tirgū nekas vairs nebija dabūjams. Tad pie manīm nāca zavoda strādnieki-rīdzinieki, kuŗi zināja, ka man ir ādas, un lūdza, lai es viņiem tās pārdodu, ko es arī, neko ļaunu nenojauzdam, ar prieku darīju. Tad vēl aiznesu uz tirgu dažas ādas, pie pazīstama gaļas tirgotāja, Markova, lai arī viņš rauga tās pārdot. Pēc kādām dienām aizgāju atkal uz tirgu, saņēmu par dažām pārdotām ādām naudu, bet vienu gabalu, kuŗš nebija pārdots, nesu mājās. Tikko pienācu pie sava dzīvokļa, kad mana sieva iznāca man pretīm uz ielas un teica, lai nenesu to ādu iekšā, jo tur jau esot atnākuši no Ispolkoma pēc manām ādām, jo biju apsūdzēts, ka tirgojos ar ādām. Pametu to ādas gabalu, kas man bija rokā, turpat apakšā patrepē, un tad gāju augšā savā dzīvoklī.

Iegājis dzīvokli stradu, ka 5 vai 6 vīri mani gaidīja, to starpā arī kāds zavoda strādnieks-rīdzinieks, Lebaums, kas no manīm bija kādu ādu pircis. Tad nu uzstājās tie varas vīri, lai uzrādot savus ādas krājumus, kur tie noslēpti. Kā par nelaيمي, viena ādas paka bija izņemta no paslēptuves un pabidīta istabā zem gultas. To tad arī viņi man paņēma (konfiscēja) un prasīja, vai vēl esot. Teicu, ka vairāk nav. Tad izskaitīja tās, kas viņiem bija kritušas rokā; izrādījās, ka 33 ar pus gabalā, tā apmēram priekš 150 pāru zābaku. Otra, lielāka paka, bija labāk noslēpta. Tad man vajadzēja iet uz Izpolkomu. Tur mani nopratināja, kur es esot tās ņēmis un kādam nolūkam glabājis? Teicu, ka negribēju savu naudu atstāt baltajiem un ka gribēju tās pārdot, lai iegūtu padomju naudu. Tad man teica, ka esot bijis izsludināts, ka visi armijai vajadzīgie materiāli līdz zināmam termiņam nododami Ispolkomā, to starpā arī ādas, ko es neesot darījis. Tamdēļ man viņas tiekot rekvizētas, tas ir, man tikšot samaksāts pēc takses, tādēļ ka esmu bēglis, citādi būtu viņas konfiscētas, tas ir, atņemtas bez maksas. Ādas tika vēlreiz pārskaitītas un izdota kvīte; bet izrādījās, ka no 33^{1/2} gabaliem jau vairāk neiznāca, kā tikai 31 gab. Galu galā, pēc trīs mēnešiem, ar lielām pūlēm, lūgumrakstiem un staigāšanām, no vienas iestādes uz otru, saņēmu tikai ap 300 padomju rubļu, kas tobrīd neiztaisīja pat simto daļu no viņu vērtības. Tad es atteicos šādu maksu saņemt un teicu biedrim Kuzminam, kuŗš bija iecelts par »zaviedujuščij kožaģeļ«, ka esmu vairāk zābakus noplēsis, te samaksu meklēdams. Viņš man atbildēja: »Tāda tā cena ir un ar to beigas.»

To otro daļu ādas, kas man vēl bija, pārdevu kādam tirgotājam, kas bija atbraucis no Beļebeijas pilsētiņas; tas man

samaksāja par to atlikušo daļu vairāk, kā man visas ādas bija maksājušas, tā kā zaudējumus necietu, bet vēl drusku nopelnīju. Zavoda strādniekus, kad tie man lūdza ādas pārdot, sūtīju uz Ispolkomu, jo caur viņu nodevību man Ispolkoms bija to vienu daļu ādu atņēmis.

Bija arī daži latvieši, kuŗi nebija zavoda strādnieki, bet kā bēgli, un arī tādi, kas jau ilgus gadus Miasā dzīvoja, — kā jau minētais brandmeistars Krügers un aptieknieks Jēkabsons. Kā bēgli bija vēl cūku kupcis Oliņš no Valmieras, ar savu ģimeni; dēls Edgārs, liels patriots, kalpoja Latv. strēln. Troickas pulkā, Sibīrijā. Pārbraucis dzimtenē kā leitnants, mēģināja savā laikā Cēsis, ar sacelšanos, atbrīvojot Latviju no toreizējās sociāldemokrātu valdības. Ar minētiem Oliņiem mēs ļoti labi satikām, jo, kā jau vienas šķiras ļaudis, mums bija daudz kas kopīgs; allaž viens otru apciemodami un par savu dzimteni runādami, ilgojāmies un cerējām to atkal reiz redzēt.

Tad vēl tur bija Jānis Landavs, ar kuŗu mēs kopīgi klejojām pa mežiem un kalniem, dziedādami un akmeņu kolekcijas savākdami, kuŗus Landavs, pārbraucis dzimtenē, uzdāvināja Rīgas skolu muzejam. Landavs gan bija spiests pazust pirms lielinieku ienākšanas, jo viņa dēls bija virsnieks Kolčaka armijā.

Ar Landavu Jāni, Dreiberģu Mariju, manu meitu Martu un dēlu Voldemāru gājām, kā jau teikts, svētdienās mežā ekskursijās — latvju tautas dziesmas dziedādami. Zināms, bija arī starp zavoda strādniekiem latvieši, kuŗi nebija lielinieki, ne arī iestājušies sarkanarmijā, bet to bija maz, un citi rīdzinieki uz viņiem skatījās greizi; ar tiem arī bija draudzīgas attiecības.

Es nu atkal biju bez kādas nodarbošanās. Tad par laimi augusta mēneša sākumā, dažas nedēļas pēc lielinieku ienākšanas, tika pa pilsētu izlīmēti sludinājumi, ka Oprodkomarmā, tas ir, 5. armijas pārtikas apgādāšanas iestādē, meklē grāmatvežus-aģentus un citus darbiniekus, kur rakstiskas pieteikšanās bija jāiesniedz minētās iestādes kancelejā. Tad arī es iesniedzu savu pieteikšanās rakstu, kuŗā ziņoju, ka esmu bēglis-latvietis, runāju un rakstu trīs valodās, un ka esmu no baltajiem cietis, jo tādiem jau deva priekšroku; tad mani arī pieņēma par aģentu, ar 1500 algas mēnesī, kas toreiz pie lieliniekiem skaitījās diezgan liela alga. Man tika izdots dokuments ar lielām pilnvarām un tiesībām, kā piemēram: konfiscēt, rekvizēt un pirkt lopus; braukt par brīvu pa dzelzceļiem, ņemt šķūtišus kad, kur un cik man vajaga, un visām padomju iestādēm un amatu personām jāizrāda man sava pretimnākšana, ka nedrīkst atteikties man sniegt vajadzīgo atbalstu, kur tāds būtu vajadzīgs u. t. t. Mans uzdevums bija saņemt konfiscētos lopus, kuŗi tika atsūtīti uz Miasu no apkārtējām sādžām. Konfiscēti tika no tādiem, kuŗi bija aizbēguši, bet tika arī rekvizēti no palikušajiem. Man atsūtītie lopi bija jāsver, jāaprēķina pēc tabules, cik par katru lopu iznāk nauda; jāraksta kvītes ar pasaknītēm, tāpat orderi naudas saņemšanai u. t. t. Tā kā darbs

man bija, kā teikt, līdz acīm, ko nevarēju vis veikt astoņās stundās un iznāca bieži vien strādāt sešpadsmit stundas. Darba vieta bija tā sauktajā zajimkā, kādas trīs kilometrus ārpus pil-sētas; tur bija kādas piecas lopkautuves, jau no priekškaŗa laikiem, zināms, privātas, jo tur tika lopī un aitas kauti simtiem tūkstošiem un sūtīti galvenokārt uz Petrogrādu un Maskavu; tās nu tagad stāvēja tukšas. To īpašnieki bija izgaisuši kur kurais. Padomju valdība minētās kautuvēs tad sagatavoja armijai gaļu. Lopī gan vēl netika kauti, jo kautuves vēl nebija savestas tādā kārtībā, ka varētu strādāt. Lopī tika no rīta dzīti ganos un vakarā atkal pārdzīti mājās. Man bija viņi no rīta ar skaitu jāizlaiž un vakarā atkal ar skaitu jāsaņem. Tad pie manis nāca bēglu sievas un lūdza lai atļaujot govīs slaukt. Bet vēlāk iz-cēlās skandāls: sāka man pārvest un kurnēt, ka es tikai latviešiem atļaujot slaukt un citus bēglus noraidot; sāka pie vārtiem grūstīties, cits citam pienu izliet un iesniedza sūdzības. Tad noliedza bēgļiem slaukt; drikstēja tikai tie, kas tur bija nodarbināti, un daļu piena bija jāatdod iestādes kancelejā. Tad atkal zavoda strādnieki uz mani ēdās, ka es esot viņu sievām aizliedzis slaukt, kā jau buržujs būdams, tikai pats vien visu gribot norīt; kāpēc gan padomju valdība tādus ieliekot tādās atbildīgās vietās u. t. t. Man gan tas maz ko kaitēja, jo es savā arodā biju lietpratējs un uzticība man bij liela.

Tā nostrādāju kādas trīs nedēļas. Tad pienāca pavēle, ka lopī jāpārņem kādai citai iestādei, kuŗa atradās Zlatoustas tu-vumā, un arī man bija jāpārceļās uz turieni, kāmēr Miasā lopu kautuve par jaunu tikšot noorganizēta. Bet es negribēju savu ģimeni pamest un aiziet uz nezināmu dzīvi; es atteīcos un pa-liku atkal bez nodarbošanās. Tad gadījās kāds latvietis, Zvej-nieks vārdā, ar kuŗu iepazinās. Tas mani pierunāja, lai ejot uz dzelzsceļu par remonta strādnieku; viņš arī iešot, un dzelzceļa tuvumā būšot iespēja ātrāk tikt atpakaļ uz dzimteni un arī drošāka dzīve, jo uz dzelzsceļa nodarbinātie bija brīvi no da-žādām mobilizācijām, kas jau pie lieliniekiem bija uz dienas kārtības. Arī ar pārtiku būšot labāk apgādāti. Tad arī aiz-gājām — es un mans dēls Voldemārs. Zvejniekam arī bija dēls, apm. tai pašā vecumā, kā manējais. Tā nogājām, resp. nobraucām, uz darba vietu turpat Urālos, apm. 40 klm. no Miasas stac., Taganajā, pie Aleksandra sopkas, tas ir, uz ro-bežas, kur Eiropa beidzās un sākās Āzija. Netālu no minētās stacijas bija dažas maikas, kur dzīvoja strādnieki un ceļa mei-stars. Zvejniekam ierādīja vienu tādu maiku, no veciem gulš-ņiem celtu, par mitekli, jo viņam bija ģimene — sieva, dēls un māte. Bet mums, kā bezģimenes cilvēkiem (mana ģimene pa-lika Miasā) pagaidām neesot vēl savs mitekklis; būšot gan uz priekšu, kad saremontēšot vēl citas tādas maikas, kuŗas atra-dās attālāk nost no tās vietas, gar dzelzsceļu. Mēs ar dēlu gājām tās apskatīt; atradām bez logiem, durvīm un krāsīm. Izredzes uz to drīzu saremontēšanu gandrīz nekādas. Tad ap-

metāmieš arī turpat pie Zvejniekiem. Lai gan bija neērti mazā telpā tik daudz cilvēkiem, bet neko nevarēja darīt; gulējām uz grīdas, kāda jau nu tā bija, izpūvusi un caurumaina, tomēr pajumts bija. Vakaros stipri sakurinājām, tad bija pietiekoši silts, bet no rīta jādrebinājas. Bija septembra mēnesis, un jau diezgan vēss laiks. Zvejnieks nopirka govī; uztaisījām tai būdu no egļu zariem, turpat maikas galā. Pļāvām vēl to pašu nokaltušo zāli mežā, lai būtu govij barība; nopirkām kartupeļus un miltus un domājām kā nekā sadzīvot, kāmēr dabūsim paši sev mitekli. Darbs neparasts, vienmuļīgs, lai gan tikai astoņas stundas, ar stundu pārtraukuma, bet izlikās daudz garākas, nekā pie sava ierastā aroda darba sešpadsmit stundām. Nostrādāju kādu nedēļu, bet biju apnicis līdz nāvei; kā aizbraucu sestdien mājās, tā arī vairs neatgriezos darbā. Dēls gan vēl palika dažas nedēļas, bet sestdienās arī brauca mājās. Braukšanai bija jāuzrāda katru reizi apliecība, bet man izstājoties no Oprodkomarma, man izdoto pilnvaru neviens neatprasīja; ar to tad varēju braukt kad un kā tik gribēju. — Kad braucām uz darba vietu, kur bij mūsu mitekļis, tad nemaz neaizbraucām līdz stacijai, bet tā kā ceļš tur ir kalnu starpā ļoti likumains, tad vilciens tur vietām gāja ļoti lēni, tā kā varēja no ejoša vilciena izlēkt turpat pie mūsu mitekļa, bet līdz stacijai bija vēl daži kilometri. Uz mājām braucot gan bija jāiet uz staciju, taisni mežam cauri, kas bija tikai kādu $\frac{1}{4}$ kilometra, jo ceļš tur bija tik likumains, ka piebraucot pie Taganas stacijas no priekšpuses un nobraucot no stacijas pēc apm. 15 minūtēm, atkal vilciens atradās pie tās pašas stacijas muguras pusē, akmens sviediena attālumā. Tāpēc tad arī no Miasas līdz Zlatoustai pa dzelzceļu ir 60 klm., bet pa zemesceļu braucot tikai 35 klm.

Tā kā brīvā nebiju paradīss dzīvot, tad pārbraucis mājās norunāju ar kādu pazīstamu krievu kupci braukt pa sādžām, ko nebūt uzpirkt, un Miasā atkal pārdot; tā sakot — palikt par spekulantu, kā to toreiz azpīmēja. Bailīgs pasākums tas bija, bet — drošajam piederot pasaule. Tā tad, mēs braucām. Es biju drošs tādēļ, ka man vēl bija mans dokuments ar jau iepriekš minētām tiesībām. Aizbraucām Orlamova sādžā. Es droši iegāju refkomā, kā toreiz sauca lielinieku pilsētu un pagastu pārvaldi, un, uzrādīdams biedriem savu dokumentu, apjautājos, vai varu dabūt lopus pirkt (itkā priekš valdības). Man biedri it laipni atbildēja, ka viņi paši savu pārpalikumu no lopiem nododot Uveļas stacijā tieši valdībai. Neko darīt, atvainojos un gāju projām; bet pa to leiku mans biedrs, Korobovs, jau bija tai pašā sādžā vienu govī nopircis paklusām. Braucām tālāk. Citā sādžā nopirkām no kāda tatāra tirgotāja 10 pudu sāls par 400 rbl. pudā. Miasā maksāja tobrīd jau ap 1000 rbl. pudā. Tad kādā citā sādžā nopirkām vēl vienu treknu govī un vienu bulli, jau nokautus, par 120 rbl. pudā. Tur mums deva līdz arī pajūgu, līdz ar vienu kaņģūstekni, austrieti, kas mums to gaļu atved uz Miasu. Tad atpakaļceļā, Ļeguškina

sādžā, nopirkām kādas piecas govīs un divas cūkas; tās cūkas gan mēs nevarējām tūlīt paņemt līdzī, bet norunājām citu nedēļu vēl atbraukt un turpat tās cūkas nokaut. Bija arī jāuzrāda vietējam milicim dokuments, ka ir tiesība pirkt, ko arī dariju. Tā nu braucām mājās. Kēriens jau bija labs; nu tikai vajadzēja mācēt pārdot. Korobovs apņēmas lopus un sāli pārdot; es atkal to gaļu. Uzbraucu Miasā uz tirgus ar gaļu un sāku tirgoties. Cilvēki aplīpa apkārt, ka bites ap stropu; arī daudz sarkanarmiešu; spēj tik svērt. Pārdevu treknāku gaļu par 8—10 rbl. mārc., liesāku par 6 rbl. mārc. Te pienāk kāds pazīstams krievs, Ivans Platonovičs un saka, lai es dārgāk kā par 5 rbl. nepārdodu, jo esot izlaista pavēle par cietlīm cenām. Tā kā par to neko nezināju un nekur neredzēju uzlīmētus paziņojumus, bez tam viau nakti biju braucis un no rīta tūlīt uzbraucis tirgū, tad nācu pie slēdziena, ka pārdošanu pārtraukt nevar, jo cilvēki stāv apkārt kā mūris. Cenu grozīt arī nevar, jo tad iznāktu skandāls; — es tikai sveru. Te pieskrien aizsies mans kompanjons Korobovs un saka: »Dieva dēļ nepārdod dārgāk, kā 5 rbl. mārc.« u. t. t. Bet es neko nespēju, jo nevar jau vieniem pārdot par 10 rbl. un citiem atkal 5 rbl. mārc.; nauda arī nāca no visām pusēm. Lai tad notiek kas notikdams — turpināju pārdot par jau iesākto cenu.

Drīz vien pienāk kāds vīreļis, sarkanu bārdzu un bakrētainu seju, milīča pavadībā un prasa cik dārgi es pārdodot gaļu. Saku — tā un tā. Neesot brīvi ņemt dārgāki kā $4\frac{1}{2}$ —5 rbl. mārciņā. Uzrāda savu cenu sarakstu, kuŗu izvelk no kabatas un lasa man priekšā. »Neko darīt«, es saku, »valdības noteikumiem es nevaru pretoties, kaut man pavēlētu pat par brīvu atdot. Tādā kārtā jūs gan tikai šoreiz piespiedisiet tā pārdot; bet turpmāk jūs gaļu vairs neredzēsiet uz tirgus, jo es simts kilometru aizbraucis pēc preces nevaru saost, kādi noteikumi te tik piepeši tiek ievesti. Tād sāku pārdot par $4\frac{1}{2}$ rbl. mārciņā. Dabūju tikai diviem pircējiem nosvērt, kad pienāca atkal jau minētie varas vīri un aizliedza pavisam tirgoties, jo viņi to gaļu rekvizējot. Tauta sāka kurnēt, tāpat sarkanarmieši, kuŗi vēl nebija paspējuši nopirkt, bet rekvizētāji viņus apmierināja un teica, lai atnākot pēc $\frac{1}{2}$ stundas uz patērētāju biedrību, tur būšot izdalīt gaļu uz kartiņām. Viens milicis pienāca pie vezuma un paņēma govīs galvu; dod man 20 rbl. pēc takses. Tirgus cena bija 70 rbl. Es saku — »ņet tovarišc milīcioner« — un paņemu viņam to govīs galvu no rokām; — »Reiz nav brīv pārdot, tad tas attiecās arī uz tevi. Aizej tu arī uz patērētāju biedrības veikalu un saņem uz kartiņas«. Visi klātesošie par to man izrādīja savu piekrišanu un nosodīja jauno kārtību. Tur bija uz tirgus uzbraucis vēl viens ar gaļu, no vietējiem krieviem. Tam bija tāda, kā saka, Dieva kauta govīs; arī viņš turējās pie cenas un prasīja 10 rbl. mārciņā. Arī tam pavēlēja braukt uz patērētāju biedrības veikalu un to gaļu tur atdot. Tā jau braucām divi; bet pabraucot turpat netālu no tirgus, pār tiltu, sa-

tielam tatāru ar 2 vezumiem gaļas, kas arī brauc uz tirgu. Mūsu varas vīri prasa: »Kas vezumā?« — »Gaļa!«, atbild tātārs. — »Cik dārgi tu gaļu pārdosi?« vaicā biedri. »Desmit rubļ. mārciņā«, saka tatārs. »Griez zirgu riņķi un brauc mums līdz!« pavēl biedri. Tā nu ieobraucām patērētāju biedrības noliktavu pagalmā. Kāmēr biedrs-rekvizētājs pagriezās sāpus, es ar veiklu ķērienu paķeru brezentu ar vienu $\frac{1}{4}$ daļas rumpi (pakaļas daļu) un nosviežu zemē, līdz ar citām segām uz asfaltētās pagalma grīdas. Tad es nocirtu kādu gabalu gaļas priekš sevīm, no isas ribas, tā apm. 12—15 mārciņas, kāmēr gaļa vēl nav nodota un svērta. Te uzreiz atgriezās biedrs-rekvizētājs un neļauj man priekš paša vajadzībām gaļu paņemt. Prasa — »cik jūs cilvēku (ēdāju) esat? Saku — »astoņi!« Viņš atbild: »Jums pienākās 4 mārc.; $\frac{1}{2}$ mārc. uz katra ēdāja!« — Es pats nedrīkstot ņemt; būšot vēlāk uz kartiņām dabūt. Pie tam viņi nemaz nebija sagatavojušies, lai to izdalīšanu uz kartiņām varētu izvest; tas arī nekad nenotika. Tad mums gaļu lika ienest patērētāju biedrības veikala sakņu pagrabā, kur gaiss bija smags un pilns pelējumu. Gaļa tika nosvērta un izdota maza zīmīte - kvīte, ar rekvizētāja parakstu.

Man vēl iznāca 9 pudi ar mārciņām. Es, iedams pagrabā ar pēdējo gaļas gabalu, uzsauca tam kaŗa gūsteknim, kuŗš mums bija dots līdzī, vāciski: »Karl«, jo viņam bija Kārlis vārdā, »ņem tā prātīgi to brezentu un ieliec atpakaļ vezumā, tā kā neviens nepamana kas tur iekšā!« Viņš to arī it veikli izdarīja un pārveda uz manu dzīvokli to gaļasgabalu, kuŗu es biju tādā kārtā izglābis no rekvizēšanas. Pusdienas laikā mums lika atnākt uz »Raiprodkomu« (rajona pārtikas apgāde) pie komisāra; tur būšot dabūt samaksu pēc takses. Noteiktā laikā aizgājām visi trīs, kam to dienu gaļa bija rekvizēta. Jāpiemin vēl, ka tas bija noticis tikai pirmo reizi, un arī palika pēdējā reize.

Stāvam gaŗā rindā pie komisāra un gaidam kārtu. Pienāk mana kārta — komisārs prasa: »Kas par lietu?« Saku — »tā un tā; man gaļa rekvizēta«. Izrādās, komisārs nekā nezina no tā. Prasa — »kas rekvizēja?« Saku — »nezīnu kā sauc.« Lai uzrādot to cilvēku. Parādu kvīti uz kuŗas tā paraksts — Kiseļevs; aprakstu arī minētā biedra izskatu. Te, redzu, ienāk arī viņš pats. Tā kā komisārs patlaban mūs nopratina, tad izsūta to priekšīstībā, lai uzgaidot. Tur sēdēja pie galda vēl kāds biedrs, sarkanarmieša formā, atbraucis no Maskavas ar dekrētiem, kā noorganizēt pārtikas apgādāšanas lietu. Minētais biedrs arī mūs izprašņā par lietas apstākļiem, bet mēs pastāvam uz to, ka nekā nezīnam par tādiem gaļas cenu noteikumiem, jo nekur tas vēl nav publicēts. Tad man izdodās vēl noklausīties, ka minētais biedrs no Maskavas taisa pārmetumus rekvizētājam, ka esot pārsteidzīgi un nepareizi rīkojies. Nu jau man rodās tāds iespaids, ka taisnība būs mūsu pusē. Tad mums pasaka: »Atnāciet ritu, tad redzēs, vai jums samaksās, vai atdos gaļu atpakaļ. Es saku: »Nē, es tā neesmu ar mieru, — atstāt savu

preci līdz ritam, tādā siltā un smirdošā pagrabā, jo līdz ritam viņa jau būs sabojājusies. Tad Maskavas biedris iegāja pie galvenā komisāra izrunāties. Vēlāk arī mūs iesauca iekšā un nolasīja priekšā jaunās noteikumus, par kādām cenām var pār-dot, un lika parakstīties, — ka dārgāki kā 5 rbļ. mārčiņā mēs nepārdošim. Zem tādiem noteikumiem tad mums rekvizētā gaļa tika atdota atpakaļ. Aizgājām uz patērētāju biedrības veikalu un saņēmām katrs savu preci atpakaļ. Es dažus sīkākus gabalus pārdevu turpat dažiem pazīstamiem, un to citu aizvedu uz desinieku Fokerodtu un pārdevu visu uz viena svāra par 6 rbļ. mārčiņā; tāpat arī tie divi citi darija, bet uz tirgus vairs netika uzvesta no rekvizētās gaļas neviena mārčiņa.

Tagad nu atkal bija jābrauc uz Ļeguškino pēc salīgtām cūkām. Dabūju vēl no Fokerodta viņam no Raiprodkoma iz-dotu atļauju preces iepirkšanai, jo pie viņa strādāja ap 20 cilvēku; tad viņam tika pavēlēts savu uzņēmumu nesašaurināt, bet turpināt, un tādēļ tad arī viņam tika izsniegta vairākas atļaujas preču iepircējiem, no kuŗām viņš tad man izsniedza vienu, lai jau tā lieta būtu drošāka. Tad pieņēmu vedēju, jo mans kompanjons Korobovs brauca uz citām sādžām; tā tad braucām šoreiz katrs par sevi. Nobraucām piektdienas vakarā Ļeguškinā un apmetāmies pie kazāka Tekļušina, no kuŗa biju cūkas salīdzis. Turpat pāri ielai dzīvoja vecākais milicioners (apm. 60 g. vecis), kas man pagājušo reizi, kad lopus pirkām, pieprasīja uzrādīt dokumentus, tas ir, atļauju lopu pirkšanai, ko arī labprāt dariju, uzrādīdams to pašu jau agrāk minēto dokumentu, ar ko minētais milicioners bija ļoti apmierināts. Viņš dabūjis zināt, ka es atkal atbraucis, lika mani to pašu vakaru ataicināt pie sevis. Aizgāju. Tur bija vēl kāds caurbraucošs aģents no Oprodkomarma, kur arī, kā jau zināms, biju kalpojis. Tas nu mani iztaujāja kādam nolūkam iebrācis u. t. t.; lai uzrādot atļauju lopu pirkšanai. Parādu no Raiprodkoma izdoto, kuŗu no Fokerodta dabūju. Aģents to apšaubā, jo Kiseļevs, kuŗš bija parakstījis kā Raiprodkoma vadītājs, tak esot labības punktu vadītājs. Es, saprotams, par to nekā nezināju, jo galvenais taču bija, ka tur iespīests Raiprodkoma zīmogs. Aģents saka: »Es šo atļauju neatzīstu un to konfiscēju līdz noskaidrošanai!« Te vecais milicioners saka uz mani: »Parādi to otro dokumentu, ko tu man viņreiz rādīji, tas jau bija labāks!« Neko darīt, jārāda arī tas, jo tas man turpat kabatas portfelīti atrādās un kuŗš man pašreiz bija rokā. To aģents man tikpat kā rausus izrāva no rokām un teica, lai es pirmdien pienākot Oprodkomarma kanclejā šīs lietas noskaidrošanai. Ko nu darīt? Stāvoklis nav patīkams. Pāreju atpakaļ savā mītnē. Dzeram visi kopīgi, ar saimnieku Tekļušinu un manu vedēju Katajevu, tēju. Te ienāk arī vecais milicis, redz ka es tāds domīgs un saka uz mani: »Ko tu bēdājies; es tavā vietā paņemtū cūkas un brauktu projām«. Bet man nav vairs dokumentu, un dzīvas cūkas vest jau ir daudz grūtāk; ar tām mēs nekur netiksīm —

tās taisis troksni un mēs ne caur vienu sādžu netiksim cauri. Otrā ritā es nopirku vēl divas cūkas, un tad nokāvu visas četras turpat pie Teklušina, dibens pagalmā. Kad cūkas bija galīgi apstrādātas un karājās, līdz kamēr atdziest, tad pēcpusdienā ieradās vesela komisija, sastāvoša no refkoma priekšsēdētāja, jau agrāk minētā aģenta, jaunākā milīča un vēl dažiem varas vīriem. Tie vispirms apbrīvoja mana darba mākslu, jo nebija vēl tā kaut ko redzējuši, un mani uzslavēja, jo cūkas no manu roku darba esot pārvērtušās vēl baltākas kā cilvēka miesa. Tad prasīja man, lai uzrādāt atļauju. Teicu, ka atļaujas man atņemas, ko arī apstiprināja vecākais milicis. Tad man pateica, ka uz cūkām viņi uzliekot arestu, jo bez atļaujas neesot brīv izvest. Es cēlu iebildumus, jo man tak atļauja ir izdota no Raiprodkoma, kā iepircējam priekš Fokerodta desu rūpniecības. Apsolīja, ka būšot man dot lidzi milīci par pavadoni, jo citādi mani uz ceļa katrā vietā apturēšot, un tad arī cūkas nonāktu spekulācijas nolūkos, bet lai tiešām tās tiktu nodotas Fokerodta uzņēmumam.

Kad minētā komisija bija aizgājusi, pēc kādas stundas aizgāju pie vecākā milicionera aprunāties, lai tad nu arī dod man to pavadoni lidzi. Bet viņš izvairījās dažādiem argumentiem un teica, starp citu, — kas par to būšot maksāt; un viņš labprāt negribot to uzņemt. Lai es atnākot pie vakara, viņš būšot vēl aiziet uz »staničnaju« (valsts māju), uzzināt kā rīkoties. Kad vakarā aizgāju vie viņa, viņš man atkal neko noteiktu nepateica. Tad es teicu, ka braukšu projām. Uz to viņš atbildēja, ka to nedrīkstu darīt. Viņam gan neesot tieši uzdots mani aizturēt, bet tas esot viņa pienākums; lai tagad ejot, viņš iešot pirtī, jo bija sestdienas vakars, un pēc tam atnāksot pie manis.

Vakarā viņš arī atnāca, kad dzērām tēju, un runājās ar saimnieku, bet man atkal neko noteiktu nepateica, un tā aizgāja. Bet pēc viņa aiziešanas saimnieks teica, ka viņš gribot, lai viņam pasmērē, — tad varēšot arī braukt; bet viņam pašam man to teikt esot neērti un arī bailes no sekām. Tad nogāju atkal pie viņa ar pussimtnieku rokā un iedevu viņam, teikdams — »na, tjebe bumaška!« (simtnieks, simts rubļu padomju naudā). Viņš to arī saņēma, itin priecīgs par simtnieku. Tas viss notika tumsā, jo ne petroleja, ne arī cits kāds apgaismošanas līdzeklis nebija, un bija jau ap plkst. 9 vakarā, oktobra mēnesī. Vecais vēl teica — »Tā, nu man tak būs kāds gandarijums, ja man kāds pārņemtu, ka neesmu uzmanījis un ļāvis tev izbēgt, — citādi man jācieš būtu par neko. Un nu apspriedisimies, kad tev labāk aizbraukt, tagad jeb naktī«. Es teicu, ka gribu tūlīt braukt. Viņš tam piekrita un teicās pasēdēt tepat durvju priekšā, uz ielas, un uzmanīt, jo jaunākais milicis, kuŗš dzīvoja turpat pie Feklušina, aizgājis uz sādžas otru galu, pie kāda cita biedra, kārtis spēlēt. Bet tā kā arī viņiem gaismas nav, tad tas var katru brīdi ierasties; tādēļ tad lai es pasteidzoties.

Mēs ar vedēju Katajevu bijām cūkas jau pievakarē iekrāvuši vezumā, un saseguši novietojām priekšpagalmā, pajumtē, lai jau viss būtu gatavībā, kā var braukt. Es uzmeklēju savu vedēju un saku, lai tūlīt iejūdz, bet pats stāvu pie vārtiem un uzmanu. Tikko Katajevs izved zirgu no dibenspagalma, tā nāk pa vārtiem iekšā jaunākais milicis, ar vēl diviem vīriem. Nezaudēdams apķēribu, saku uz Katajevu: »Sen jau tev bija laiks zirgu padzirdīt, bet tu vazājies visu dienu apkārt!« Viņš arī manu mājienu sapratis, tūlīt veda zirgu pa ielas vārtiem laukā, it kā tiešām uz dzirdīšanu, jo tur akas bija ārpusē, uz ielas, lai nebūtu jāriko priekš katras mājas atsevišķa aka; tādā kārtā novērdami aizdomas, it kā mēs gribētu slepeni aizbraukt. Bet nu neatlikās nekas cits, kā gaidīt nakti, izdevīgāku brīdi, lai varētu ne no viena netraucēti aizbraukt. Tad nu apgērbies nolikos gultā un gaidu, kad viss būs klusu, jo blakus istabā atnākušie, pie jaunā miliča dzīvokli, vēl ilgi čalo; bet ap plkst. 12 viss paliek klusu un dzirdāma tikai krākšana. Nogaidu vēl apm. 15 minūtes, tad ceļos augšā un uzmekleju Katajevu, kuŗš gulēja virtuvē uz sola. Tikko piegāju pie tā, tā arī viņš metās sēdus, tā kā mēs tumsā sāsītāties ar galvām, jo es noliecos, lai viņu modinātu, bet viņš arī jau bija nomodā.

Tā nu mēs klusitiņām izgājām pa durvīm un iejūguši taisamies braukt. Bet atkal ķezā, — vārti izrādās aizslēgti. Gāju atkal iekšā meklēt saimnieku, jo saimnieks jau zināja, ka mēs nakti aizbrauksim, bet es vakarā nebiju ievērojis, kur saimnieks guļ; jo viņu gultās neguļ, bet uz grīdas. Grīdas ir krāsotas un uz tām paklāj voloka (tūbas) paklājus, izņem no gultām spilvenus un tur tad guļ. Es gan redzēju, ka saimnieks vakarā nometās tai istabā, kuŗā es gulēju, svētbilžu priekšā uz grīdas, kur arī bija sagatavota guļas vieta. Domāju, ka viņš tur guļ; izrādījās, ka viņš tur bija tikai lūgšanu noskaitījis, bet gulēja abi ar saimnieci virtuvē uz grīdas. Es tumsā vispirms viņu meklēju svētbilžu priekšā; sataustījis kādu izrādās, ka tā bija saimnieka meita. Taustos atkal tālāk; bet nu sataustu saimnieka dēlu, apm. 16 g. vecu. Tas prasa — ko es gribot. Saku — »Kur ir saimnieks?« Viņš atbild: »Tēte guļ virtuvē!« Taustos atkal klusi un uzmanīgi uz virtuves pusi, nometos ceļos, bet sataustu atkal nepareizi; tā bija saimniece. Beidzot tomēr sataustu arī saimnieku. Prasu: — »Kur ir atslēga?« Viņš saka, ka atslēga atrodās uz loga palodzes, ārpusē, kur viņš vakarā esot noliecis, lai mums viņa būtu tuvāk pie rokas, bet tikai aizmirsis to mums pateikt; lai, kad aizbraucot, to atkal noliekot turpat atpakaļ. Viņš pats būšot no rīta plkst. 3-os taisīt trauksmi un ziņot, ka mēs esam aizbēguši; citādi viņu turēšot aizdomās, ka mēs ar viņa ziņu esam aizbēguši. Es teicu, ka viņš pats to labāk zinās, kad mēs jau būsīm projām. Beidzot laimīgi izbraucām uz ielas. Bet nu iznāk braukšana gar refkoma priekšsēdētāja māju; aizbraucām arī tām laimīgi gaŗām, jo ielas tur nebruģētas un braucot troksnis nav liels. Pabraukuši kādu

gabalu redzam kādā ielas krustojumā labu pūliti cilvēku, apm. 20 skaitā. Atkal nezinam ko darīt, vai braukt uz priekšu, vai apstāties. Saņēmām dūšu un braucām — kas būs būs, — jo apstāties arī nav nozīmes. Te par laimi redzam ka pūlis izklist un mums pretim nāk tikai viens. Tas mūs satikdams jautā: »Kurp braukdami?« Mans vedējs norūc bāzrdā — »no dzirnavām!« Jautātājs vēl prasa: »Kā ļaužu?« Es atbildu — »Fekļušina!« Noskatījās mums pakal, bet bija tumšs un tā mēs atkal ar pukstošu sirdi turpinājām braukt. Bet tagad nu tikai sākās bailes. Uzbraucot uz galvenās ielas, nu jābrauc gar valstsmāju; pie tam redzam, ka iekšā gaišs, tikai par laimi ārā uz ielas pašreiz nebija neviena sarga. Tā laimīgi izbraucām sādžai cauri stepē. Drusku gan tumšā nomaldījāmies, jo tur nav nekāda ceļa rādītāja, ne arī grāvju, bet tikai daudz iebrauktu ratu sliežu. Tāpat ceļi ved taisni caur labības laukiem, kur arī nav nekādu grāvju, ne žogu, un ceļi — tikai vienas ratu sliedes platumā, tā kā vasarā braucot pa tādiem ceļiem, kas ved caur labības laukiem, labība sitās braucējiem acīs.

Tanī pašā naktī iznāca vēl caur vienu nelielu sādžu (Kosoturki) braukt. Tai mēs ar bailēm tuvojāmies, tādēļ, ka tur bija divi lieli suni, kas jau dienas laikā sacēla trauksmi visā sādžiņā, stipri riedami un pavadīdami katru svešinieku, kam tikai gadījās tur cauri braukt jeb iet. Tādēļ arī prāts bija nemierīgs, jo domājām, ka naktī jau vēl ļaunāki būs; bet izrādījās, ka naktī viņi bija daudz godīgāki kā dienā; atskrēja gan mums pretim tikko piebraucām pie sādžiņas, bet neko daudz nerēja; tikai mūs pavadīja ņurdēdami. Bijām jau gandrīz izbraukuši cauri, kad no pēdējām mājām kāds iznācis mums uzsauc: »Kas tur brauc?« Es tāpat bāzrdā norūcu — »ļaudis brauc« un tikai turpinājām ceļu. Jāpiezīmē vēl tas, ka tur nebija paradums naktīs braukt, jo, pirmkārt, tumšā varēja it viegli apmaldīties pie turienes ceļu apstākļiem, ja tikai gadījās no kāda lielāka ceļa, ko sauca par traktu, nogriezties uz mazākiem ceļiem, un, otrkārt, bija arī jābaidās no vilkiem. No rīta mazā gaismiņā iebraucām »Stupinā« (lielā sādžā). Jābrauc pāri tiltam, pie kuŗa sargu būda ar sargu; bet tas par laimi bija aizsnaudies un nemanīja ka pabraucām tam garām. Tiklīdz tikām pāri tiltam, tā tūlīt nogriezāmies pa kādu sāņu ieliņu, lai nebūtu jābrauc caur pašu centru. Apmetāmies kāda tatāra iebraucamā vietā, zirgu atpūtināt, paēdināt, un arī paši ko nebūt iebaudīt. Tatāriete mums izklāj paklāju uz grīdas, jo galdu un krēslu tatāriem nav. Sēžam uz grīdas sakrustotām kājām un dzeram tēju no »samovāra« un ēdam, ko nu Dievs devis.

Ir svētdiena. Dienā arī nav droša braukšana, atpūšamies līdz vakaram un tad atkal turpinām savu ceļu. Ceļā vēl mums viena sādža, »Fiļimonovka« — stipri lielnieciska; arī tur laimīgi izbraucām cauri un pirmdienā, priekšpusdienā, pārbraucām laimīgi Miasā. Bija nodomāts vienu cūku paturēt pašiem savām

vajadzībām, bet tā kā Leģuškinā jau bija ieprotokolēts, ka 4 cūkām uzlikts arests, tad baidījās paturēt, bet aizvedu visas 4 cūkas un atdevu Fokerodtam; zināms, ar peļņu. Ar to tad arī beidzās mana spekulācijas karjera. Bet nu vēl bailes no tā, kas nāks, par to dokumentu, kuru es izstādamies no Oprodkomarma nebiju atdevis, bet uz viņas pamata dzinis spekulāciju, ko lielnieki uzskatīja par lielu grēku; par ko varētu tikt likts pie sienas, no kā es arī baidījos. Tādēļ es nemaz negāju uz oprodkomarmas kanceleju, jo domāju — ko es iešu cita pirti kašķi meklēt; kas būs, tas būs. Ja man kas draudēs, tad jau no tā neizbēgšu, ja es arī turp būšu nogājis. Tad vēl es iedomājos aizbildināties ar to, ka tā iestāde pati vairāk vainīga, kā es, kādēļ man to dokumentu neatprasīja. Es turpu negāju un man pakal arī neviens nenāca; laikam arī to pašu viņu nevēribu dēļ, lai pašiem arī neceltos nepatīkšanas. Tā es tiku atkal laimīgi cauri; nekāda izmeklēšana nenotika, tā sakot — ne gailis pakal nedziedāja visai tai lietai.

* * *

Lielnieki nu bija, tā sakot, valdinieki vārda pilnā nozīmē, un centās nostiprināties, lai paturētu iegūto. Sakarā ar to viņi mobilizēja visus darba spējīgus vīriešus un sievietes līdz 55 g. v., un sūtīja pie tranšeju rakšanas un dzeļoņu stiepuļu žogu ierīkošanas Urāla kalnos. Viņi laikam, domāja, ka Kolčaka armija vēl pāries uzbrukumā, kas tomēr nepiepildījās un lielnieku bažas ir bijušas nepamatotas. Es, saprotams, nebiju nemaz sajūsmināts par tranšeju rakšanas izredzēm, bet, zinādams, ka tiks ierikota arī kautuve Miasā no Raiprodkoma, aizgāju un pieteicos Raiprodkomā kā speciālists gaļas sagatavošanas nozarē. Man arī tika apsollīts piemērots postenis, bet bija jāgaida, kā mēr paziņo, kad es varēšot iestāties. Tā nogaidīju kādas divas nedēļas, bet nekādu ziņu nesaņēmu, kaut gan izsludinātais tranšeju darba mobilizācijas termiņš izbeidzies, līdz kuŗam laikam visiem darba spējīgiem jābūt pie darba, — pretējā gadījumā draudēja stingris sods, jo tādi tika uzskatīti kā dezertieri. Bet es nekādā ziņā negribēju iet tranšejas rakt, īpaši tādēļ, ka tas nāca par labu lielniekiem, un tas bija pret manu pārliecību. Tad aizgāju personīgi uz »zaimku«, lai pārliecinātos, cik tālu pavirzījusies tā kautuves lieta. Biju labi pazīstams tur jau no tā laika, kad biju vēl Oprodkomarmas dienestā, jo visa darbība, kā jau iepriekš teikts, norisinājās pamestajās kautūvēs, kuŗas tagad bija no padomju valdības nacionalizētas un kuŗās tika ierikota kautuve, kas sagatavotu armijai, kā arī citām padomju iestādēm gaļu. Tur bija arī kāds instruktors Smirnovs, atkomandēts no Maskavas, kuŗam bija uzdots noorganizēt šo gaļas produktu sagatavošanas punktu. Tas dabūdams zināt, ka esmu lietpratējs, tūlīt pieņēma mani sevī par palīgu, un arī citi atbildīgie darbinieki tika pieņemti. Kad ierīkošanas darbi bija nobeigti, tika sadalīti atbildīgo darbinieku posteņi. Man tika

uzticēta gaļas atdzesēšanas un sāļšanas nodaļas vadība. Es pieņēmu arī savu dēlu, Voldemāru, savā nodaļā, bet viņš pār-gāja drīzi vien uz citu nodaļu, pie lopu kaušanas, jo tas viņam likās vairāk piemērots darbs, it īpaši tādēļ, ka mēs to piekopām jau tad, kad vēl pašiem bija savs uzņēmums; arī vēlāk, kad bijām bez darba. Tad arī no vietējiem bieži vien tikām uzai-cināti cūkas un arī citus lopus kaut, par ko mums tika maksāts graudā, tas ir, deva mums gabalu gaļas no tā paša nokautā kustoņa, 8—15 mārciņas, raugoties no tā viedokļa, cik liels tas kaujamais un kā noligts; citi deva pat ar uzviju, kas toreiz, kad cenas bija simtkārtojušās, bija ļoti izdevīgi. Reiz salīgām nokaut cūku un par šo darbu kā atlīdzību saņemt cūkas galvu. Pēc pabeigta darba sāku griezt galvu, kā jau parasts, bet krievs saka: »Griez vien lielāku, līdz pašiem pleciem.« Vietējie ļoti slavēja mūsu darbu tādēļ, ka pie viņiem tas nebija parasts — tik tīri un glīti apstrādāt nokauto kustoni. Reiz atkal pie kāda krieva kaujam cūku. Skatītāji, kuņģi pie vārtiem sapulcējušies, aprīno mūsu mākslu. Cits saka: »Tie ir gan mākslinieki! Cūka balta kā gulbis!« Cits atkal saka: »Kad sāks svilināt, tad tā kā tā paliks melna!«

Tiklīdz jaunorganizētais gaļas sagatavošanas punkts bija savests kārtībā, ka jau varēja darbus uzsākt, tad pat pienāca arī pirmā partija lopu — 267 gab., kuņģus tad sākām apstrādāt. Gadījās arī šāds incidents: Par kautuves nodaļas vadītāju bija iestājies kāds no Grodņas gubernas bēgļiem, vārdā Parhačs; un kad vajadzēja atklāt darbību, tad tika nolemts (jāpiezīmē, ka tas bija mans priekšlikums), ka nodaļas vadītājiem pašiem pirmajiem jāuzsāk darbība, tā dodot darbiniekiem piemēru, kā strādāt. Bet nu izrādījās, ka kaušanas nodaļas vadītājs nemaz nav tā aroda lietpratējs, (to es jau iepriekš zināju, tāpēc arī ienesu minēto priekšlikumu). Kad mēs visi citi, līdz ar Smirnovu uzstājamies, lai viņš ņem un nokauj pirmo lielāko vērsi, tad viņš no tā atteicās un aizbildinājās, ka viņš to nekad neesot darijis, un pat neesot redzējis kā to dara. Lai jau strādnieki to darot; viņam, kā nodaļas vadītājam to nevajadzēšot darīt, viņš tikai būšot uzraudzīt. Bet mēs citi, nodaļu vadītāji un tāpat arī Smirnovs, ar to nebijām mierā, jo kas tas par nodaļas vadītāju, kuņģis pats no aroda nekā nesajēdz. Tad viņa vietā tika iecelts kāds no vietējiem gaļas tirgotājiem, miesnieks Piešens, bet Parhaču norīkoja pie cita darba. Ar to tad sākās gaļas sagatavošanas punkta darbība.

Pirmās partijas lopī bija labi baroti, bet vēlāk piegādāja daudz mazvērtīgu lopu. Tas tādēļ, ka aģenti, kas lopus rekvizēja, nebija lietpratēji, un ņēma kādi tikai gadījās. Bija daudz tādu gadījumu, kur lops dzīvsvārā svēra 12 pudu, bet gaļas iznāca ne vairāk kā 3—4 pudu; tas tādēļ, ka govīs bija liesas, maziņas un stipri grūsnējas. Es teicu komisāriem, lai tādus lopus neņem — tur jau vairāk zaudējumu nekā labuma, jo tiek iz-

nīcinātas reizē divas dzīvības, bet gaļas nav. Aizrādījumam tomēr netika piegriezta vēriba, kā jau tas palaikam notiek valsts mērogā.

Pēc kāda mēneša mani atkal pārcēla uz bijušo Fokerodta desu fabriku, par fabrikas vadītāju, kas tagad bija nacionālizēta. Tur man klājās ļoti labi. Fokerodts bija iecelts par sava paša bijušās ceptuves vadītāju, kas arī bija nacionālizēta. Mēs sadzīvojām ļoti labi; es ēdu pie viņa galda un nācu arī viņam pretim dažādās vajadzībās, tāpat kā viņš man, jo roka roku mazgājot — tiek abas baltas.

Raiproduktam padotā iestāde saucās »Zagatosel«, kuņas uzdevums bija sagatavot, pieņemt un sadalīt pārtiku un produktus; viņam bija padotas visas uz pārtiku attiecošās ražotāju nozares; to starpā arī gaļas sagatavošanas punkts, desu taisītava un maizes ceptuve. Tai bija savs komisārs Andrijevskis, vēlāk Gračovs. Tie bija partijas cilvēki, bet no aroda, kurā viņi bija iecelti un uzstājās kā vadītāji, viņi neko nesaprata, jo bija bijuši pirms lielnieku apvērsuma pavisam cita aroda darbinieki, resp. strādnieki, tādēļ arī valsts iestādes un uzņēmumi netika uz zaļa zara, kā jau tas parasti Padomijā bieži vien notika, bet par komisāriem un galveniem vadītājiem varēja būt tikai partijas biedri.

Tagad atstāstīšu, kā un kādos apstākļos noritēja lielnieku darba un ražošanas kārtība produktu sagādāšanā un to izdalīšanā patērētājiem.

»Zagatoselā« par prokuristu (ģeloproizvoģiķeļu) bija kāds bijušais fabrikants žīds, Cinners, ar vienu gaudenu roku; tas bija inteligents cilvēks, ar kuņu varēja saprasties. Viņam bija arī liels iespaids un labas orgānizatora spējas, cik tālu to pieļāda padomju valdības režīms un prestižs, jo Cinners nebija partijā. Viņš bija galvenais rīkotājs un mācēja sadzīvot kā ar komisāriem, tā ar darbiniekiem, un arī ar tautu. Kad vajadzēja gaļu desu fabrikai, tad bija jāiet uz Zagatoselu pie Cinnera; tas izrakstīja orderi un komisārs to parakstīja. Tad aizbraucu uz kantori, kur atkal svērējs bija labs paziņa un nosvēra 5 vai 10 pudu vairāk nekā pienācās uz ordera pamata; tikai aizvedu šad tad pa kādam desas likumam. Iespējams tas tādēļ, ka tur gaļu, nupat kā nokautu lopu, vēl itin siltu, tūlīn sacērt uz četrām daļām, nosver un tad pakar atvēsināšanas nodalā atdzišanai; tāpēc tad arī no atdzēsētās gaļas svara var iztrūkt 5 mārciņas no puda — siltuma izgarošanas daļa. Ja lopi trekni, tad jau nekad tik liels procents nenožūst 24 stundu laikā; un zagat jau pie lielnieku režīma vajadzēja katram, lai cik nemorāliski tas arī būtu, jo ar valdības noteikto pārtikas normu un algu jau nevarēja iztikt. Tādēļ, kam bija izdevība zagat, tiem nebija jābadojās; ja nevarēja zagto pats lietot, tad to pārdeva, vai arī pa lielākai daļai, iemainīja pret tādiem produktiem vai mantām, pēc kādiem bija vajadzība, ievērojot vēl to,

ka pārtiku izsniedza tikai uz kartiņām, tāpat arī manufaktūru u. c. Kad jau cilvēki bija stāvējuši 24 stundas rindā, tad beidzami arvien nekā nedabūja, jo visiem bieži vien neiznāca un pietrūka, tādēļ katrs raudzija kādā nebūt ceļā tikt pie dzīvei nepieciešamām uztura vielām. — Zaga komisāri, tā sakot, vairumā, strādnieki — mazumā. Atnāca komisārs Gračovs pie manīm uz desu taisītavu un saka: »Dod man kādu šķiņķi un paņem pats arī, un ņem jau vairāk!« Tā tas bija ne vienu reizi vien. Tad viņš atkal kādu reizi saka: »Atnāc vakarā uz Zagatoseļa noliktavu; noliktavas pārzinis tev iedos zivis!« Vakarā mājās iedams arī aizeju. Man iedod divas lielas lidakas, bet tauta uz kartiņām dabū zivtiņas ikšķa lielumā. Lielās zivis — apēda haizivis (komisāri). Tā tas bija visās lietās.

Man komisāri teica: »Tu esi labs un derīgs cilvēks, bet tev vajaga iestāties arī partijā; tad tev netrūks ne putna piena!«

Tā kā mums vēl bija govs, bet barības vairs nebija, jo bija aizliegts ar to brīvi tirgoties, tad prasīju Cinnerim — vai nevar man kā nebūt izlidzēt. Te otrā dienā redzu — vezums siena un vezums salmu sētā, jau atsūtīti. Turpretim novēroju arī to, ka dažas iesaukto sarkanarmiešu sievas nāca Zagatoseļā lūgties, lai izdod atļauju izbraukt uz sādžu iepirkt lopbarību, jo esot mājās bērni, kuriem piens nepieciešams; bet atļauja netika dota. Ja kaut kas bija vajadzīgs priekš fabrikas, kaut vai kāda nagla, vai cits kāds priekšmets, vai produkts, tad bija vispirms jāraksta prasības dokuments Zagatoseļam, kas uzlika savu rezolūciju; tad jāiet bija uz Raiprodkomu, dažreiz arī vēl uz Ispolkomu; tad jāuzzin kur tāda manta dabūjama — vai patērētāju biedrības veikalā vai kur citur. Un tā dažreiz bija dēļ mazākā nieka jākavē laiks un jānostaigā dienām, kāmēr sameklēja vajadzīgo. Bieži gadījās arī, ka ar visu lielo meklēšanu nekā nepanāca. Tad vēl darbus ievērojami traucēja »birža truda« (darba birža) un arī »Zavkoms«. Tas ir, katrā vietā kur darbojās vairāk par divdesmit strādnieku, bija jāizvēl no viņu vidus komiteja no 5 cilvēkiem, kuri lai sargātu un uzraudzītu strādnieku intereses un vajadzības. No tiem viens bija kā priekšsēdētājs, bet otrs kā sekretārs. Viņi gan skaitījās kā strādnieki, un tādi arī saņēma algu, bet produktīvu darbu nestrādāja, jo minētais »Zavkoms« bija tāds orgāns, kas saņēma savas direktīvas no biržas »Trud«, un bija kā kontroliers par uzņēmuma administrāciju. Pirmā sadursme ar biržas vīriem man bija jau otrā dienā, pēc manas iecelšanas par desu taisītavas vadītāju. Kad es pats vēl nebiju labi iepazīnis ar uzņēmuma apstākļiem, atnāca kādi trīs vīri no biržas, it kā uz revīziju, jo esot ienākušas sūdzības no »Zavkoma«. Man uzbruka, kādēļ neesot žāvētavu norobežojis no vispārējām darbnīcas telpām, jo dūmi maitājot strādniekiem acis. Norādīja man vēl uz to, ka viens pašreiz jau slimojot ar acīm, kas arī bija taisnība. Atteicu, ka to jau sen vajadzēja darīt un ka es šeit esmu tikai no vakardienas. Tad man »tovarišči« itin pikti uzblāva — ja neizpil-

dīšot viņu pavēles divu nedēļu laikā, tad mani arestēsot. Otrā sadursme jau bija daudz stingrāka; bet tā kā es no viņiem daudz nebaidījos, tad lēcu viņiem acīs, kur tik vien radās izdevība.

Tas bija pavasarī. Gaļas sagatavošanas punkta vadītājam, komunistam Jegorovam (agrāk bijis galdnieks), bija jābrauc uz daziem mēnešiem komandējumā un Ukraini; un mani atkal iecēla par punkta pagaidu vadītāju, paturot arī desu taisītavas vadību. Tā kā minētos uzņēmumos vasarā darbi sašaurinājās, tad daļu strādnieku sūtīja pie lauku darbiem, uz visu vasaru, jo Zagotoseļam bija kāda ferma, 25 klm. no Miasas, kuŗu vajadzēja apstrādāt. Tika nosūtīti arī zirgi, kāds agronoms un daži darba vadītāji. Arī mans dēls Voldemārs tur darbojās. Man vajadzēja vest strādnieku algu sarakstus no tiem dātiem, ko man darba vadītāji uzdeva; tad iesniegt »Birzā Trud« apstiprināšanai. Noteikumi bija tādi: ja vajadzēja virsstundas strādāt, tad vispirms bija jāizprasa no biržas atļauja. Izrādījās, ka tas ir neiespējami, jo birža strādāja tikai līdz plkst. 3 pēc pusdienas, bet pie lauku darbiem to nevarēja izvest, jo bieži vien gadījās, ka lietus nelīja, un agronoms nāca pie slēdziena, ka stādi jāglābj un lika strādāt pa vakariem virsstundas. Par to man tikai nākošā dienā varēja paziņot; bet atļauju vairs nevarēja izprasīt, jo darbi jau bija izvesti. Un tā mums atkal cēlās strīdi ar biržas vadītāju, biedri Atsibajevu. Kad nodevu viņam algu sarakstus apstiprināšanai, lai varētu saņemt no »Finotģela« (valstsbankas) naudu, strādnieku algu izmaksām, tad biedrs Atsibajevs brēca un ārdījās, ka man bez viņa ziņas neesot bijušas tiesības likt virsstundas strādāt un ka nebūšot tās apstiprināt, jo neatzīstot, ka tādas būtu strādātas. Tad sāku vest viņu pie prāta. — Saku: »Vai tad jūs, strādnieku valdība, gribiet strādniekiem atraut viņu nopelnīto algu; tad jau jūs būtu vēl sliktāk rīkojušies nekā buržuji. To tak padomju valdība nebūs gribējusi, ievērojot vēl to, kādos apstākļos jānotiek lauku darbiem, jo nevar jau 3—5 dienas iepriekš zināt, vai lietus līs vai nē; un vai būs jāstrādā virsstundas vai nē. Ja nu strādnieki vēl dabūs zināt, ka jūs esat tas, kas viņiem, aiz tīri formāliem iemesliem gribat atraut pienākošo, sūri-grūti nopelnīto algu, tad viņi gan ļoti priecāsies!« Tad biedrs Atsibajevs atzina, ka man esot taisnība un apstiprināja sarakstus; arī turpmāk to darīja, bez ierunām.

Tad atkal ieradās kādi partijas vīri — zvejniecības instruktori, kuŗi mani, Zagotoseļa uzdevumā, apmācīs, kā zivis apstrādāt, sālīt u. t. t. Bet kad stājāties pie darba, tad izrādījās, ka tie instruktori pat tik daudz nesaprot no tādām lietām kā es, kuŗu gribēja apmācīt. Iznāca tā, ka viņiem vajadzēja no manīm mācīties, bet ne otrādi, jo es jau agrāk, savā privātā veikalā, biju daudz zivis pieņēmis sālišanai un žāvēšanai. It īpaši zivis »ķet«, kā viņas vietējie sauca; tās ir mūsu lašu lielumā, no Baikala ezera, ar iesarkanu gaļu; Arī daudz citu sugu zivis biju

sālijis un žāvējis, tā kā man sava prakse jau bija. Dabūdami vēl zināt ka es no Rīgas, zvejniecības instruktori teica — »Nuja, jums jau ir speciālists arī zivju nozarē; mums te nav ko darīt«, un aizbrauca projām. Vēl jāpiemin, ka man vispirms tika nodoti izmēģinājumam pieci pudi zivju, kuŗas iesāliju gaļas sagatavošanas punktā; un pēc trīs dienām, jau minēto instruktoru un valsts kontroles klātbūtnē, zivis tika izņemtas no sālijuma un atkal nosvērtas. Bet nu visiem par lieliem brīnumiem izrādījās, ka ir tikai tā ap 3¹/₂ puda no iesālitām 5 p. zivīm. Tad tika jautāts, kur palikusi tā pārējā daļa, jo vajadzējis būt 5 pudiem. Tad griezos pie minētiem instruktoriem, jo viņi, kā tādi, gan varētu dot paskaidrojumus, bet tie palika ar platu muti stāvot. Neatlikās nekas cits, kā pašam dot paskaidrojumus. Teicu — »Jūs, biedri, tak man zivis atsūtījāt ar visām iekšām, bet tagad, kā redziet, tās ir bez iekšām; un otrām kārtām, zivis satur ļoti lielu ūdens %, kuŗš pie sāļšanas pa daļai iet zudumā, par ko variet pārliecināties paskatoties mucā, no kuŗienes nupat zivis izņemtas!« Tad bij visiem mutes aizbāztas. Ar to tad arī izbeidzās mana apmācība, un turpmāk rikojās atkal tā, kā es to atzinu par labāku.

Tad vēlreiz sanācām matos, dēļ tām pašām zivīm, ar savu virspavēlnieku Jegorovu, kuŗš bija pārbraucis un uzņēmis atkal to gaļas sagatavošanas punkta virsvadību. Es tiku ataicināts Zagotoseļā; arī Jegorovs bija tur, un lika man priekšā zivju sāļšanu izdarīt Zagotoseļā. Kad zivis būšot pienākt, tad es ar saviem strādniekiem lai nākot te apstrādāt. Es teicu — ka to es nedarišu, jo man par savu darbu būs jāatbild. Jo kad zivis pienāks, tas varbūt būs jau vakara pusē, un kāmēr man paziņos, tāpat es varbūt tikai otrā dienā varēšu tur ierasties, jo virsstundu strādāšanai es arī vairs nespēšu izprasīt atļauju, tad var notikt, ka zivis pa to laiku jau sabojājušās. Bez tam Zagotoseļā nav piemērotu telpu un pagrabu; tāpat man un strādniekiem iznāks tikai lieka staigāšana. Ja zivis piegādās gaļas sagatavošanas punktā, uz vietas, tad gan es to uzņemos, citādi nē. Tad Jegorovs saka, ka viņš esot tas noteicējs, kā man jārikojas. Tad prasīju Zagotoseļa komisāram Gračovam, kuŗu viņš uzskata par instruktoru-lietprati zivju sagatavošanā, mani vai Jegorovu. Uz to Gračovs un Cinners vienā balsī teica: »Jūs esat lietpratis, ejat un rikojaties, kā atzīstiet par labāku«. Tā Jegorovs dabūja gaŗu degunu.

Gadījās, ka es izdevu uz savu galvu strādniekiem lopu kuņģus, kuŗi tika noplucināti, notīrīti, tad glīti satīti un nolikti ledus pagrabā, kāmēr ienāca kāds orders, uz kuŗa pamata tos varēja nodot pēc piederības. Bet tā kā kuņģi jau vairāk dienas bija stāvējuši pagrabā un sāka jau bojāties, tad lai tie galīgi neaizietu bojā, sasaucu strādniekus un izdalīju, cik jau nu uz katra iznāca, par ko strādnieki bija ļoti pateicīgi. Otrā dienā ziņoju par to Jegorovam. Tas man uzbruka—kā es drikstot tik patvaļīgi rīkoties uz savas galvas, bez atļaujas, bez ordera. Es teicu —

ka es aizstāvēdams padomju valdības intereses, nevaru pielaist, ka pārtikas vielas aiziet bojā, bet strādniekiem ļauj badoties. Tad viņš apmierinājās un teica, ka uz priekšu gan tā lai nedarot.

Tad vēl jāpiemin arī tādas lietas, ka tur par I. šķiras speciālistiem lopu kaušanā skaitījās tādi, kan gan nekur citur visā pasaulē par tādiem netiktu uzskatīti, kā vienīgi Padomijā. Proti, viņi cūkas kāva tādejādi: pēc noplucināšanas izdzina koka tapu caur snuķi un aiz tā ar striķi pakāra tā, ka šķiņķi karājās uz leju, kas pie uzšķēršanas tika notraipīti ar asinīm un netīrumiem tā, ka visa cūka, pēc nokaušanas un apstrādāšanas — vēl vairāk lidzinājās cūkai, kā iepriekš kaušanas. Kad es, uz to aizrādīdams minētiem I. šķiras miesniekiem teicu — ka cūkas ir cūkas kāvuši! — un lai tak tā nestrādā, jo tas jau par kaunu visam mūsu gaļas sagatavošanas punktam, jo prece tiek sagatavota cilvēku uzturam un tiek sūtīta uz dažādām lielpilsētām, un ka tur vis nepriecāsies par jūsu mākslu. — Tad man uzbruka ar naidu un teica, ka es viens pats gribot maizi ēst, itkā es, aizrādīdams, lai viņi pareizi cūkas apstrādātu, viņiem maizi atņemt. Kāpēc Jegorovs nekā nesakot, kā viņi strādā, tā esot labi. Bet ko tad Jegorovs arī varētu teikt, kas, kā jau galdnieks būdams, pats no tās lietas nekā neprata.

Reiz atkal man tika atsūtītas no apkārtējām sādžām kādas sešas nokautas cūkas, bet ar visiem sariem un iekšām, sasalušā veidā. Aģents arī ir gribējis būt asprātīgs padomju valdības darbinieks, bet atkal nav bijis lietpratis. Viņš bija domājis, ka tā būšot ērtāka sūtīšana; gan jau tur gaļas sagatavošanas punktā viņš apstrādās kā vajaga. Kas daudz maz sapratis no tādām lietām, tas arī zinās, ka cūka jau stundas laikā neuzšķērsta paliel zaļa un sāk smirdēt; un jo ilgāk jo sliktāk. Tad arī no minētām 6 cūkām varēja tikai ziepes vārīt. Ar to pašu reizi tad arī pietika un tādas vairs netika sūtītas. Šādas un tamlīdzīgas lietas notika vai ik uz soļa.

Kas attiecās uz no valdības rīkojumā noteiktās pārtikas apgādāšanas programmu, tad tā, piemēram rudenī, novembra mēnesī, kad jau bija krietni auksts, izlaida pavēli par kartupeļu rekvizēšanu. To izveda šādi: mobilizēja šķūtniekus, kā jau tur parasts, ar lielu pītu grozu uz ratiem, kartupeļu iebēršanai; un tā nu šķūtniekiem bija jāapbraukā nozīmētā sādža un tur no katras saimniecības jāsaņem 1—2 spaiņi kartupeļu, cik jau nu bija noteikts. Kartupeļus sabēra minētos grozos, bez kādas pārsegas, neskatoties pat uz to, vai tur sala 5 vai 15 grādu, jo par to jau rīkojumā nekas nebija minēts. Ka vedējam tas varētu ienākt prātā, vai arī to uzskatīt par savu pienākumu — tas viņiem bija svešs; viņi tikai izpildīja pavēli un ar to pietika. Tā nu notika, ka kartupeļi pienāca sasalušā stāvoklī un tika iebērti patērētāju biedrības pagrabā. Kad beidzot kartupeļi palika par smirdīgu putru, tad tos aizveda un izgāza mežā. Pie sprātīgas ricības tomēr varēja arī darīt tā, ka ja nu kar-

tupeļi bija sasaldēti — viņus vajadzēja novietot tādās telpās, kuŗās tie nevarēja atlaisties, un tad dalīt patērētājiem tāpat salsušā veidā, ar pamācību. Lai kartupeļi būtu lietojami, tad pārnesot mājās, tiem tūliņ jāuzlej ledus auksts ūdens, līdz kamēr kartupeļi pamazām atlaižās un top atkal lietojami. Bet padomju valdības varas vīri, kā jau zināms, bija partijas cilvēki un nevis lietpratēji, jo viņi skatījās tikai uz to, lai valdības rīkojumi un dekrēti tiktu burtiski izpildīti; un tādēļ iznāca — šāda uzturas vielu bojāšana izvērtās valsts apjomā un iedzīvotājiem bads bieži bija mājas draugs, jo tas notika visās nozarēs.

Man, kā pārtikas sagatavošanas iestādes darbiniekam, nācās bieži vien pavadīt no Zagatoseļa sagatavotus pārtikas krājumus uz gubernas pārtikas pārvaldi, Čelabinsku; reiz pat septiņus vagonus ar zivīm; tad atkal desas, kausētu sviestu 10—12 pudu mucās, sieru — sarkanās bumbas u. t. t.

Reiz gadījās, man klātesot pie preču iekraušanas vagonos — dzelzceļnieki laizās vien, redzot tik daudz gardumu, kas tautai tika atrauts, no kā vienu daļu patērēja komisāri, bet pārējo daļu turēja tik ilgi, kamēr tā sabojājās, pēc kam izgāza mežā. Dzelzceļnieki man lūdza, vai nevarot kā nebūt viņiem ko atnest (jo manā klātbūtnē viņiem nebija iespējams neko nozagt). Tad liku viņiem atlauzt dažas sieru kastes, no kuŗām tad vairākas bumbas iedevu viņiem. Tad kastes atkal tika aiznaglotas, un viss bija kārtībā. Pie nodošanas prece tika svērta gubernas zagatoseļā; bet varēja līdz 3% iztrūkt no svara, kas vēl skaitījās normāli. Gadījās arī, ka svars neiztrūka, bet pat bija kādu $\frac{1}{2}$ —1% augstāks, kā uzdots; tas atkarājās no iesvēšanas. Tad arī gadījās tā: pienāca kausētais sviests no Augš-Urālas, lielās mucās; tās tika stacijā nokrautas uz perona, kamēr vilciens tās uzņēma. Dažreiz gadījās, ka karstajā saulē no neizturīgām mucām sviests pamazām iztecēja, līdz kamēr atkal palika vēsāks un varēja iekraut vagonos; tad tika sastādīts akts, kopīgi ar dzelzceļa ieredņiem, kādā stāvoklī mucas atradušās u. t. t. Aktu līdz ar precī nosūtīja pēc piederības, un lieta bija atkal kārtībā. Šādi un tamlīdzīgi apstākļi bija kā radīti zagšanai, ievērojot vēl lielo pārtikas produktu trūkumu, jo, vai tad nebija daudz gudrāk kartupeļus nerekvizēt, bet ļaut brīvi tirgoties. Tad tauta būtu paēdusi, jo kartupeļu īpašnieki savam mazumiņam nekad nebūtu ļāvuši aiziet bojā.

Reiz man bija jānodod divi vagoni ar svaigiem kāpostiem Zlatoustas kooperatīvam. Kāposti bija kā jau no rudens nostāvējušies, un saprotams, arī jau labi sapūvuši. Es dažas dienas nodzīvoju Zlatoustā, kamēr tika izpildītas visas formalitātes, un tad beidzot nodevu kāpostus kooperatīvam. Tie tos apskatīja, bet laikam tā smaka nepatika; tad aizcirta vagona durvis un pāradresēja tālāk Ūfas patērētāju biedrības kooperatīvam.

Lielas grūtības bija arī kad aizbrauca, kā es piemēram, komandējumā uz citu pilsētu ar pārtiku, jo to pirkt atklāti nekur nevarēja. Bija jāiet uz »Gorprodkomu«, uzrādot savus do-

kumentus (mandātu). Tad uz tā pamata dabūja orderi ar norādījumu uz zināmu izdalīšanas punktu. Aizgājis turp un nostāvējis rindā dažas stundas, kad pienāca kārta, tad tika pateikts: »Tovarišči, sevodņa netu bolše nehvatajet.« Bija jāiet atkal uz Gorprodkomu un jādabū orders uz citu ēdienu punktu; un beigās, kad pēc apmēram 8 stundu klapatāšanās ēdienu dabūju, tad arī viņš bija tāds, kas atbilst šai iekārtai.

Jāsaka arī kāds vārds par komisāriem, kā viņi vārdos un kā darbos izturējās pret tautu — kas attiecas uz vienlīdzību un brālību, bez kārtas izšķirības. Bija mums savā laikā kā Zagotoseļa vadītājs, komisārs Andrejevskis, zināms, partijas cilvēks, jo citus jau par komisāriem necēla. Likās, ka izglītots cilvēks; vēlāk tika pārcelts uz Čelabinsku par »Gubzagotoseļa« vadītāju. Reiz aizvedu viņam no Miasas vairāk vagonu ar produktiem priekš Gubzagotoseļa. Viņš ieņāma greznu, vairāku istabu dzīvokli; saprotams, kādā bijušā bagātnieka namā, kas no padomju valdības bija nacionālizēts. Andrejevskis man apsollīja dot mitekli pie sevis, kāmēr es savas darišanas būšu nokārtojis. Zinādams krievu viesmilibu un laipnību pret visiem, jutos ļoti priecīgs, ka man šoreiz nebūs jāiet citur meklēt mitekli par naudu. Bet kad pievakarē atgriezos no savām gaitām, tad man tika ierādīta guļas vieta kādā priekšīnā, un nemaz pat istabā neielaida iekšā; arī glāzi tējas nepiedāvāja. Guļas vieta bija uztaisīta uz sundukiem (koka šķirsts; krievi tos lieto kā mēs kumodes), ļoti problemātiski. Tad arī es pirmo reizi sapratu, kāda starpība ir starp partijnieku un bezpartijnieku. Dabūju arī pārliecināties, kas ir tie galvenie spekulanti. — Tie bija paši komisāri un viņu rokas puši, ko novēroju uzturēdamies pie Andrejevskā. Viņš sagatavojās braukt uz kādu kongresu Ļeņingrādā. Sagādājis bija līdzī vešanai lielu daudzumu miltus, jo, kā zināms, Ļeņingrādā toreiz bija liels bads, un milti maksāja līdz 250,000 rbļ. pudā. Tā tad ļoti izdevīgi spekulēt, kam tā izdevība bija; un tā bija galvenokārt tikai komisāriem, jo tie brauca atsevišķā vagonā, aizslēgtā, un veda līdzī ko tik vien varēja. Tā mūsu Andrejevskis miltus bija sadalījis pa daudziem mazākiem maisiņiem, pa 1^{1/2} un 2 pudu katrā, lai varētu maskēt visu to uzņēmumu. Viņš bijauzrakstījis uz katra maisiņa kādu fiktīvu vārdu un adresi, it kā līdzī vezdams priekš pazīstamiem un radiem; tā viņš man to paskaidroja. Bet tas viss bija ļoti noorganizēts, ar gudru ziņu, lai viņam tik viegli nevarētu piesieties. Un sarkanarmieši jau viņiem neskatījās uz pirkstiem, tā kā visiem citiem pasažieriem, kas brauca pa dzelzceļu un veda sev kaut ko līdzī; jo komisāri jau bija pati valdība. Zināms, viņi jau paši personīgi netirgojās, jo tas priekš viņiem būtu ļoti riskanti, bet nodeva tālāk komisijā, vai arī pārdeva profesionāliem spekulantiem, protāms, uzticamām personām, kas viņus nenodeva, jo par šādu komisāru rīcību, tiem pašiem arī draudēja pielikšana pie sienas.

Ja, toreiz ierāva katrs, kas tik ko varēja, un kam bija droša dūša un uzņēmība. Tāpat arī zināms, ka šādi partijas vīri pie rekvizīcijām un konfiskācijām lielum lielo daļu vērtīgāko paturēja sev, kā naudu un zelta lietas, un tikai mazāko daļu nodeva valdības iestādēm. Gan jau arī daži tika noķerti un sodīti, bet tas jau tikai citiem bija par brīdinājumu, ka uzmanīgāki jārikojas, jo zeltam ir jau tāda dabiska īpašība, ka viņš ļoti viegli lip pie pirkstiem, it īpaši tādiem cilvēkiem, kam nav vairs morāles.

Gadījās satikt komisārus daždažādus, gan daudz maz cilvēkus, gan arī istus laupītāju tipus, ar ilggadīgu pārmācības nama stāžu. Zīmīgi vēl tas, ka šādi komisāri atkal nereti tika pieķerti pie dažādām nelikumībām un bija jāiet atpakaļ no kurienes nākuši, tas ir, uz cietumu, un pat tika nošauti.

Bija arī man tā laime atrasties cietumā kopā ar kādu bijušo komisāru, par ko vēl uz priekšu būs runa. Atbrauca reiz kāds komisārs no Ļeņingrādas, vārdā Vasiljevs, agrāk bijis kurinātājs-smērētājs uz Volgas tvaikoņiem; bet tagad liels vīrs, — brauc pārlūkot Zagotoseļa un Raiprodkoma darbību, un sagatavotos pārtikas produktus likt nosūtīt un Ļeņingrādu un Maskavu. Kad sarunā ar viņu izteicos, ka pie pastāvošās iekārtas rūpniecībā mūsu uzņēmums, tas ir, desu taisītava, atnes valstij zaudējumus un nevis peļņu, sakarā ar Zavkomiem, biržu »Trud« un vēl daudz citiem darba produktīvam ražīgumam kaitīgiem dekretiem un rīkojumiem, un ka mēs tak ilgi tā nevarēsim strādāt, tad Vasiljevs man atteica, ka man gār to neesot daļas, jo viņa uzdevums esot tikai izpumpēt un atkal tālāk doties, (tāpat kā siseņi, kad kur uzkrīt, tur visu noēd un noposta, pēc kam laižās atkal tālāk).

Tad vēl gribu attēlot, zem kādiem apstākļiem norisinājās satiksme pa dzelzsceļiem. Tā kā man, kā jau iepriekš minēts, šad un tad iznāca braukt komandējumos, pavadot sūtījumus ar produktiem, tad katru reizi šādam braucienam tika izdots sevišķs dokuments no Ispolkoma, uz no Zagotoseļa un Raiprodkoma izdota ordera pamata. Tas tad bija jāuzrāda dzelzsceļa stacijas iesēdināšanas komisijai. Preci pavadot nebija nekādas grūtības, jo varēja tai pašā preču vilcienā, kalpotāju vagonā, līdzi braukt, bet grūtības sākās tikai tad, kad vajadzēja ar pasažieru vilcienu braukt mājās. Čelabinskā bija, pašā pilsētā, kas ir kādus 3 klm. no stacijas atstatu, iestāde, kas kārtoja pasažieru kustību un deva atļaujas pēc saviem ieskatiem braucējiem, kam bija vajadzība kur braukt; tas saucās »posadočnij punkt«, un tur cilvēki stāvēja gan rindās, gan pūlos, dienām un pat nedēļu gaidīdami savu kārtu. Un tad arī tikai tādiem deva atļauju braukšanai, kas minēto iestādi varēja pārliecināt, ka viņam tiešām spiedīga vajadzība; tad ar no turienes izdoto orderi varēja iet uz dzelzsceļa staciju un to tur uzrādot stacijas iesēdināšanas komisijai, kur atkal dienām jāgaida uz savu kārtu. Zināms, valsts darbinieki, kas atradās komandējumā, nebija atkarīgi no augšminētā

iesēdināšanas punkta, jo tie varēja tieši griezties pie dzelzceļa stacijas iesēdināšanas komisijas, ar sevišķu komandantu priekšgalā, kam bija noteicošais vārds. Stacijās visas telpas bija pārpildītas, kādas vien tik varēja iedomāties; pat atējās gulēja cilvēki, un staciju telpās bija grūti, pat neiespējami, uz priekšu tikt, lai kādam gulētājam nebūtu jākāpj pāri, vai pat virsū, jo cilvēku bija tūkstošiem, novārguši dienām un nedēļām mētājoties un vērtoties ar visu bagāžu. Bija daudz ģimenes ar bērniem. Gadījās arī dandz slimu ar tifu; tie gulēja kopā ar veseliem, visi vienā čupā. Dažs nomira turpat nepamanīts lielajā burzmā, un tikai pēc dažām dienām tika ievērots un aizvākts.

Var gan iedomāties, kāds gaiss un kāda tīrība tur bija. Kopaina tiesām bija šausmīga un atstāja ļoti satricinošu iespaidu; it īpaši uz tādiem, kas pie tam vēl nebija pieraduši. Tā tas bija ne tikai stacijas iekšienē, bet arī ārpus stacijas ēkām; tā pati aina rēgojās visur: vai tas nu bija laukums, sētmales u. t. t., — viss aizņemts no braukt gribētājiem, kuri nevarēja iekļūt stacijas telpās, bet gulēja laukā uz akmeņiem un kailas zemes, dubļos un smiltis.

Reiz manīm, gadoties atkal komandējumā, bija atbraucis līdzī kāds no Grodņas gub. baltkrievu bēgļiem, kurš bija no bēgļu organizācijas deleģēts uz Čelabinsku — »plēnbežu«, lai ko uzzinātu par atpakaļ sūtīšanu uz dzimteni. Tā kā arī es biju no latviešu bēgļiem izvēlēts tai pašā lietā gūt kādus noteiktus norādījumus, par tik karsti gaidīto pārsūtīšanu uz dzimteni, tad braucām abi kopā, un arī gājām kopīgi, kā jau teikts, uz bēgļu un kara gūstekņu revakuācijas punktu (plēnbežu), lai tur ko nebūt uzzinātu. Kad savas darišanas bijām nokārtojuši, paņēmām važoni un braucām uz staciju. Tā kā atrados komandējumā, tad man bija arī tiesības braukt ar važoni uz un no stacijas, tikai vajadzēja uzrādīt kvīti par samaksāto braucienu un to nodot pilsētas milicijas priekšniekam apstiprināšanai; tad nauda man finansu nodaļā (valsts bankā) tika izmaksāta atpakaļ. Gāju arī daudzreiz kājām, bet tad aizgāju pie milicijas priekšnieka, kurš arī bija latvietis-rīdzinieks (bij. Zalamandra fabrikas strādnieks), vārdā Riņķis; tas bez kādas ierunas apliecināja, ka esmu braucis un aprādīto summu izdevis. Tad saņēmu arī 250—300 rbļ. par kājām iešanu, jo tāda apmēram bija takse par braucienu uz un no stacijas, — tā bija mana kabatas nauda. Lai gan par šo naudu maz ko varēja nopirkt, tad tomēr, kādēļ lai to neņemtu, jo dažreiz pat pie labākās gribas nevarēja važoni dabūt, it īpaši nakts-laikā.

Tad mēs samaksājām važoniem 300 rbļ. un braucām no Čelabinskas uz staciju. Tas bija sestdienā. Stacijā uzzinājuši, ka to dienu projām netiksim, gājām atkal kājām atpakaļ uz pilsētu, jo naudas arī vairs nebija priekš važona un stacijā nebija kur palikt. Aizgājām tai pašā mitekli, kur es allaž piemājoju, pie kāda vācieša, vārdā Maas. Izgulējām nakti un svētdienas

rītā gājām atkal uz staciju. Bet vilcienā iekļūt cerības nekādas, jo priekšrocības baudīja tādi, kas jau vairākas dienas bija nodzīvojuši stacijā, un bija pie iesēdināšanas komisijas komandanta reģistrējušies braukšanai. Pārtikas arī mums vairs nebija; tāpat naudas bija tikai 250 rbļ., par kuŗu nopirku vienu baltmaizi, apmēram 2 mārc., un norunājām iet kājām, vairāk kā 90 klm. līdz Miasai.

Bet tā kā bija ziemas laiks, kad stepē pūta asi vēji un ceļš aizputināts, tad doties tādā tālā ceļā, bez pārtikas, — ar 2 mārc. maizes uz diviem vīriem, tas bija visai bistāms uzņēmums. Nebijām gājuši ne pus kilometra, kad atziņām, ka būs neiespējami noiet kājām to gaŗo ceļa gabalu. Tad griezāmies atkal atpakaļ uz staciju. Staigājām gar staciju šurpu un turpu un gudrojām, kā ietikt kādā vilcienā. Te par laimi pienāk kāds kaŗa provianta vilciens, no Sibīrijas; bet iekāpt nedrīkst, jo sarkanarmieši vilcienu pavada. Mēs, staigādami gar vilaienu šurpu un turpu, uzzinājām no dzelzsceļa kalpotājiem, ka šis vilciens pēc apmēram 20 minūtēm dosies tālāk uz Eiropas Krieviju. Staigājām, līdz vilciens sāka kustēties un sarkanarmieši jau sakāpuši vagonos; tad uzlēcām uz kāda vagona bremzes laukuma un braucām līdz. Nobraucām laimīgi līdz Poļetajevo stacijai, apm. 25 klm. uz mājas pusi. Vilciens atkal piestāj, bet sarkanarmieši, vilciena pavadītāji, mūs pamanījuši dzen nost. Es jau nokāpu, bet mans biedrs negrib paklausīt un sāk strīdēties ar sarkanarmieti. Te par laimi vilciens sāk atkal iet un sarkanarmietis skrien uz savu vagonu, bet es iekāpu atkal, un tā mēs braucām tālāk. Nobraucām apmēram pusceļā, te vilciens apstājās uz klaja lauka, stepē, Bišķil stacijas tuvumā. Bet nu atkal sarkanarmietis klāt un dzen mūs nost no vilciena. Vakars vēls; pulkstens apmēram desmit. Ko nu darīt? Kur palikt? Visapkārt stepe; tumšs un auksts. Es sāku lūgties un lieku pie sirds sarkanarmietim, aprādot mūsu bezizejas stāvokli un ka esmu valsts darbinieks un atrodos komandējumā. Viņš atkal aizrāda, ka esot stingri aizliegts braukt uz bremzes laukumiem un ka par to draudot bārgs sods. Es tomēr neatlaižos un lūdzu joprojām, lai tak mūs nedzen postā. Tad manu, ka sarkanarmietis paliek pret mani jau piekāpīgāks un man atļauj palikt; manū līdzbiedri negrib uzņemt tādēļ, ka esot strīdējies un runājis pretim pie Poļetajevo stacijas, kad viņš mums līcis atstāt vilcienu; kāpēc tad neesot paklausījuši un palikuši stacijā. Neko darīt! Sāku atkal no jauna lūgties par savu līdzbiedri, kāmēr beidzot tomēr mums atļāva braukt.

Tā mēs atkal laimīgi nokļūvām Miasā, lai gan braukšana uz bremzes laukuma, sevišķi ziemas laikā, ļoti apgrūtinoša: ir jā-tup, jo citādi nevar ciest to šausmīgo aukstumu, kas spiežās cauri visbiezākam kažokam vilcienam joņojot; bez tam tik ātri nevar ievērot, ka »zaķi« brauc. Es jau gan nebraucu pirmo reizi uz bremzes laukuma, bet bija diezgan ko izturēt 3—4 stundas no Čelabinskas līdz Miasai.

Dažreiz tiku arī no iesēdināšanas komisijas iesēdināts vilcienā, zināms, uz sava komandējuma dokumenta pamata. Iesēdināšana notika šādi: Ja komandants atrada par iespējamu dot atļauju braukšanai, tad viņš izdeva orderi uz zināmu vilcienu, ar kuŗu tad bija jāiet pie kases un jāizpērk biļete, pie kam bija jāstāv stundām astē, kāmēr biļeti dabūja. Tad ar biļeti un no komandanta izdoto orderi vajadzēja iet uz noteikto vilcienu, kuŗš sastāvēja no preču vagoniem un arī no dažiem klases vagoniem, kuŗos, kā jau iepriekš teikts, brauca komisāri. Tie bija aizslēgti un tajos nevienu neielaida, kaut gan šādos vagonos dažreiz brauca tikai viens vai divi cilvēki; citiem, mirstīgajiem, bija jābrauc preču vagonos; tie tika arī vārda pilnā nozīmē — kā prece iekrauta.

Tas notika tā: pie katra šāda vagona stāvēja vairāki sarkanarmieši par sargiem, kāmēr visi, kas dabūja atļauju braukšanai, bija iesēdināti. Atļauju un attiecīgo vagona numuru, kuŗu komandants bija atzīmējis uz ordera, vajadzēja uzrādīt sarkanarmiešu virsniekam, kuŗš tad pavēlēja vagona durvis attaisīt un pasažieri ielaist, jo durvis tika turētas cieti, lai neviens bez vajadzīgās atļaujas neieklūtu vagonā. Vagonā, kur vietas būtu tikai 40 cilvēkiem, ielaida 120 un vēl vairāk, katru jaunielsisto ar krītu atzīmējot uz sienas, cik jau katrā vagonā atrodās braucēju. Ja gadījās, ka vēl kāds bija izkaulējis no komandanta atļauju braukšanai, tad komandants nāca pats un meklēja vagonu, kuŗā ar krītu uzrakstītais skaitlis izrādījās vēl par mazu, lai to varētu papildināt.

Gadījās reizi, ka kāda jaunkundze, skolotāja, bija dabūjusi vēl pēdējā brīdī atļauju, kad jau vilciens bija pilns. Viņa tika iebīdīta vagonā, kuŗā arī es braucu. Es skaitījos jau kā 123-ais pasažieris, bet viņa — kā 124-ais. Mani, kā pa durvīm iebīdīja, tā arī turpat paliku stāvot; jo, ja vienā preču vagonā jau vairāk kā 120 pasažieru, tad var gan iedomāties, kādā stāvoklī viņi tur atradās. Stāvēja, kā jau silķes mucā, bez mazākās iespējas pakustēties; tāpat arī minētā jaunkundze man blakus. Viņa bija inteligenta un nebija vēl apraduse ar proletārisko brīvību un vienlīdzību, jo no pirmā acumirkļa palika ļoti nervoza un uztraucās. Jau vispirms, kad uz viņu sāka birt dažādi parastie krievu tautiskie izteicieni, dīvdomības, rupjības, pat ar rokām aizskarot, tad iespajds bija tāds, itkā viņa būtu nomesta zvēriem par laupījumu. Viņa, zināms, to nevarēja paciest (varbūt arī nemaz nebija krieviete), sāka blaut un pa vagona durvīm dauzīt. Kad pienāca sarkanarmieši, viņa lūdzās, lai tās izlaižot ārā, jo atteicās tādā zvēru krātnīnā līdzī braukt. Vilciens arī vēl nebija sācis iet un tā viņa atkal laimīgi tika ārā pēc bailēm un riebuma.

Gadījās jau arī vilcieni ar klases vagoniem. Iesēdināšanas kārtība tā pati; tikai ja tika iekšā, tad drusku cilvēcīgāki jau bija. Piebāzti tika tāpat līdz pēdējai iespējai, tā kā dažreiz nebija kāju kur nolikt; vajadzēja stāvēt pārmaiņus uz vienas

kājas, vai otram blakus stāvētājam vai sēdēdājam to uzlikt virsū. Aizņemtas bija netik vien visas sēdvietas, bet arī plaukti, ejas, un pat atejas, tā kā, ja bija vajadzība kur pāiet, tad nevarēja pārmainīties, otram nepārkāpis pāri, jo bija arī ļoti daudziem braucējiem rokas bagāža līdzī. To starpā arī veikli spekulanti no bij. kara dalībniekiem-invalīdiem, ievainotiem, kas izveseļojušies un teicās braucot atpakaļ uz fronti; tie veda lielus maisus ar sausīņiem un citām ēdamām vielām. Viņi rikojās organizēti: kad vilciens pienāca, tie lauzās pirmie iekšā, atsaukdami uz to, ka atgriežoties uz fronti, kur savas asinis esot lējuši u. t. t., pārmezdami sarkanarmiešiem, kuņģi bija par vagonā ielaidējiem, ka tie esot aizmugures varoņi, un ka viņus, visu smago kara nastu nesējušus, tagad negribot laist vagonos. Šādi, kas paši sevi dēvēja par fronteniekiem, salasījās 5—6 cilvēki un atspieda sarkanarmiešus no vagona durvīm un lauzās ar varu iekšā, jo iesēdināšanas orderus jau viņi bija sev apgādājuši. Tikuši vagonā tie tūlīt atrāva vaļā logus un viņu palīgi tad tikai stiepa maisus ar jau minēto bagāžu un deva pa logiem iekšā saviem sabiedrotiem, jo pa durvīm nelaida un arī nevarēja tādus lielus maisus ienest.

Tā rikojās cilvēki, kas prata izmantot apstākļus un kam netrūka drosmes. Vairākkārt tā braucot, man bija izdevība daudz ko redzēt un piedzīvot. Tā, starp citu, kādā IV. kl. vagonā brauca kareivji atvaļinājumā; arī privāta publika. Te kādā stacijā iekāpj kāda jauna sieviete — meita, sieva, vai atraitne, kas to var izdibināt. Vagons, zināms, pārpildīts. Kāds kareivis, būdams veikls kavalieris, piedāvā savu vietu jaunajai sievietei, ko viņa arī pieņem, un uzrāpās pie kareivja uzceltajā guļšnārā. Kā jau parasts III. un IV. kl. vagonos, priekš viena gulētāja telpa pietiekoša, bet diviem tā par šauru; jāspiežās cieši kopā. — Vārds pa vārdam, daži komplimentī, iepazīšanās uz ātru roku, jo kara laiks; nodibinājas tuvas attiecības, pat intīmas, nemaz nekautrējoties no pārējās publikas; guļš kopā, naktis apgaismošana vāja, tikai vienā galā vagonam kāda svece, bet dienā aizklāj priekšā mēteļi, šineli vai kādu citu segu. Kad pienāk ceļa gals, tad izšķirās itin mierīgā garā un brauc atkal katrs uz savu pusi.

Padomju valdība izlaida aptaujas anketas uzņēmumu vadītājiem, uz kuņģam bija jāaprāda, vai ražošana sokās jeb tā nesekmīga. Kas attiecās uz desu rūpniecību, — tad cik % no 100 pudiem gaļas tika ražotas desas laikā? Cik pagaidu (t. i. Kerenska) valdības laikā? Cik Sibīrijas valdības laikā? Un cik % no 100 p. padomju valdības laikā? Izrādījās, ka pie padomju valdības raža bija vismazākā, apm. 40—50%, turpretīm cāra laika ap 70%. Bija arī jādod paskaidrojumi, kāpēc tas tā un kādi cēloņi. Es aprādiju, ka vispirms, kas attiecas uz izejas vielām, tad mūsu kaujamie lopī ir ļoti trūcīgi baroti, vāji; un, kā zināms, vāju lopu gaļa jau pate par sevi ir ļoti ūdeņaina, tā kā desu miklu jaucot, nedrīkst vairs tik daudz ūdens pieliet,

kā pie labi baņotu lopu gaļas; un otrām kārtām, — no labi gaļotiem lopiem kauli iztaisa vienu ceturtu daļu no kopsvara, bet no vāja, tukšgaļaina lopa, jau vienu trešo daļu, ja pat puse kaulu, dzīslu un plēves; tauku nemaz. Tas jau ir viens no galveniem iemesliem ražas % pazemināšanai. Tad vēl otrām kārtām trūkst daudz blakus vielu un produktu, kā, piemēram: petroleja vai nafta, kuņas mums trūka motora iedarbināšanai; bija jāstrādā ar rokām vien. Trūka arī daudz citi vajadzīgi un nepieciešami priekšmeti. Treškārt — Zavkoms arī traucē ražošanu, kā jau iepriekš minēts. Tad ceturtām kārtām — zagšana, jo kā tobrīd cilvēki nedabūja pietiekošā daudzumā nepieciešamās uzturas vielas, tad arī tika zagts uz nebēdu, kur un kā tik spēdami.

Mūsu uzņēmuma strādniekiem gan bija atļauts, brokastī un launagā, kas tika turpat darbnīcas telpās ieturēti, izdalīt pa $\frac{1}{2}$ mārciņai desas uz katra. Bet vai ar to pietika? Protāms nē! Tāpat ņēma un nesa projām, ja tikai radās izdevība; un nevar jau katram klāt stāvēt un uzmanīt.

Reiz gadījās, ka partija cūkas gaļas, kuņa bija iekārta žāvētavas augststāvā, un kur atradās arī noliktava un iesaiņošanas telpas, no kuņām atslēga pastāvīgi glabājās pie manīm. Tomēr kāds, varbūt saziņā ar citiem strādniekiem, bija to žāvēšanai iekārto gaļu apstrādājis un, proti, gandrīz no katra gabala nogriezis kādu gabalu, visvairāk speķainākās vietas. Būtu labāk kādu gabalu veselu paņēmis, tad vēl nebūtu tik ļauni, lai gan tie bija ar skaitu nodoti, bet tā visus gabalus apgrāzītus bija neiespējami noslēpt. Neko darīt — jāapmierinās tāpat, jo pieķēris nevienu neesi; negribās arī celt troksni un sanīsties ar strādniekiem, jo Zavkoms arī aizstāvēja strādniekus, bet ne uzņēmuma administrāciju. Pētot pakal, kā tas varēja notikt, izrādījās, ka bija iekāpts no apakšējās žāvētavas daļas pa dzelzs stieņiem, uz kuņiem tika likti dūmkoki ar desām, žāvēšanai. Liku iesaiņot to žāvēto gaļu, kāda nu viņa bija, un nosūtīju līdz ar citu preci uz »Gubzagotoseļu« Čelabinskā un domāju, ka mani sauks pie atbildības, jo to jau katrs nelietpratējs varēja redzēt, cik rupjā kārtā tā prece apstrādāta, nerunājot nemaz par to, ka arī svars bija ievērojami samazinājies. Bet, kā saka, — neviens gailis pakal nedziedāja.

Tā atkal reiz uzgāju, ka trūkst kāds puds vēršu tauku, kuņi glabājās kādas atsevišķas noliktavas telpās; turpat arī stāvēja sāls un zarnas; arī atslēgas glabājās pie manis, bet es tās dažreiz iedevu arī strādniekiem, un pats katru reizi līdzī arī negāju, jo domāju, — ko tad tur nu paņems? Sāli! Lai ņem, tas jau mums netrūka; bija vienmēr pārpilnībā. Bet izrādījās, ka nevar vis uzticēties. Tas sliktākais bija tas, ka visa ražotā prece jau iegrāmatota — cik svarā, kur palikusi, cik nodota, kam u. t. t. Mēs gan arī mašīnu smērēšanai lietojām taukus, jo eļļas jau tāpat kā petrolejas nebija; bet tika rakstīts arī grā-

matās cik izlietots; un nu neatlika nekas cits, kā ierakstīt grāmatā fiktīvus posteņus par izlietošanu.

Mūsu strādniekiem gan nevajadzēja tā zagst, jo viņi jau bija daudz labāk nostādīti, kā citu iestāžu un uzņēmumu darbinieki; viņiem jau bija iespēja arī turpat darbā pa kumosam iebāzt mutē, un tad, kā jau iepriekš teikts, vēl bez tam brokastis un launagā dabūja pa desai. Dabūja arī ik nedēļas 30 mārciņas kaulu par brīvu, — un kaulus, kad bija izdalāmā diena, tie netika nogriezti tik pliki, kā parasts, bet atstāja arī gaļu klāt. Bet vai tad cilvēkiem kādreiz ir diezgan? Devu arī mūsu bēgļiem kaulus, ja bija; tāpat nekādu pateicību nemantoju, bet vēl kurnēja, tāpat kā pie govju slaukšanas, kad es vēl biju pie Oprodkomarma.

Tā nu visus šos apstākļu radītos faktus ievērojot nenāksies grūti saprast, kāpēc pie padomju valdības iekārtas ražošana noslidēja uz tik zema procenta. Kad strādniekiem devu aizrādījumus, lai ražotu produktīvāki, tad tika atbildēts, — tagad vairs nav vecais Nikolaiskija režīms, bet strādnieku valdība!

Tā starp citu reiz aizrādīju, lai brokasta un launaga laikā sadalās uz divi daļām, — kāmēr puse paliek strādājot, otra puse ietura azaidu, lai nebūtu mašīnas un visa darbība jāaptura. Bet tas tika apstridēts ar augšminēto argumentu par jauno režīmu.

Uz manu aizrādījumu Zagotoseļā, par strādnieku nepaklausību u. t. t., man tika dota tiesība nevēlamos elementus neuzkritošā kārtā atlaist, saprotams. slepenībā, bez »Biržas trud« un Zavkoma ziņas; vienīgi ar Zagotoseļa dotu rīkojumu, pārcelt minētos strādniekus citos, uz no Zagotoseļa atkarīgos uzņēmumos. Tad tika vēl sasauktas konferences no visu rūpniecību uzņēmumu vadītājiem, kurās uzņēmumu vadītājiem vajadzēja atreferēt anketā uzdotos dātus un dot pārskatu par uzņēmumu darbību un trūkumiem. Un šinīs konferencēs arī atspoguļojās pilnīgi jaunā režīma regress.

Kādas konferences priekšsēdētājs, bijis dzirnavnieks, vardā Dmitrijevs, tagad komisārs par visa aprīņa dzirnavām, uzstādīja tādu jautājumu: Kāpēc mūsu darbība nesekmējas? Jo mīnājosies uz vietas, esot tāds iespaids — kā lopu bars, kas asti ar asti sasieti kopā. (Как будто хвост с хвостом связаны).

Kas attiecas speciāli uz dzirnavām, tad tagad jau esot vairāk darbinieku piekomandēti un arī vairāk zirgu dzirnavu vajadzību apkalpošanai, kā agrāk, privāto uzņēmumu rīcībā, bet tomēr produktīvā ražošanas slīd strauji uz leju. Tad es lūdzu vārdu un devu paskaidrojumus, kādēļ tas tā ir, jo pie vecā režīma, kad vēl eksistēja privātpašums, tad par visu rūpējās un nesa atbildību uzņēmuma īpašnieks, kurš savu personīgo interešu lābā jau laikus paredzēja un rūpējās par varbūtejiem remontiem un apgādājās ar vajadzīgiem līdzekļiem un priekšmetiem, kuŗi tad arī katram bija viegli pieietami, bez lieka

laika zaudējuma un citām traucējošām birokratiskām formalitātēm. Bet tagad tā lieta pavisam citāda, jo, ja uzņēmuma vajadzībām kaut kas jāapgādā, vai nu sakār ar remontu vai ko citu, tad vispirms jāgriežas pie tuvākās priekšniecības ar rakstisku pieprasījumu, uzdodot motīvus u. t. t. Dabūjot orderi uz galveno pārvaldi, kas neatrodās tur, kur uzņēmums, bet bieži vien aprīnķa pilsētā, uz kuŗieni ļad jāsūta cilvēks ar zirgu, braukšus vai jāšus, skatoties pēc vajadzības. Tad vēl vajadzīgās vielas vai priekšmeti nav visur dabūjami, un bieži vien nemaz nav dabūjami. Tā pāiet vairāk dienas, pat nedēļa, jo jābrauc tur, uz kuŗieni izdots orders, un ja tad nav, jābrauc atkal atpakaļ uz galveno pārvaldi, lai dabūtu citu orderi, uz citu vietu, kur domā vajadzīgo dabūt. Bet pa to laiku darbi apstājas, un tā tad gluži dabīgi, ka tagad, pie lielāka darbinieku skaita, darbs iznāk neproduktīvs. Tāpat raksturoju jau iepriekš minētos apstākļus, attiecībā uz desu rūpniecību, jo biju tai pārliecībā, ka mani pārtrauks vai raudzīs atspēkot manus pievestos atzinumus kāds no klātesošiem padomju valdības viriem, par tādu padomju iekārtai nelabvēlīgu kritiku no manas puses; bet neviens necēla iebildumus. Visus konferences dalībniekus bija pārņēmis it kā sastingums uz mani klausoties; visi bija kā ūdeni mutē ieņēmuši.

Interesanti bija arī novērot, kā realizējās jaunajā režīma programmā solītā 8-stundu darba diena, kuŗa pārvērtās par 16 stundām, jo kā agrāk, pie vecās iekārtas, strādnieks strādāja 9—10 stundas dienā, saņēma savu algu un nopirka visu dzīvei vajadzīgo, bet tagad strādniekam jāstrādā savs parastais darbs un vēl jāgādā par citām lietām, jo pirkt viņš tās vairs nedabūja. Tā, piemēram, viņam tagad jāiet mežā un jāsagatavo malka pašam savām vajadzībām, un arī tā savā laikā atkal jāpārved mājās. Fabriku jeb iestāžu administrācija gan deva tam nolūkam vajadzīgo atvaļinājumu, vai nu nedēļu, vai divas, skatoties pēc vajadzības, jo uz norādīto meža gabalu, kur malkas sagatavošana bija piešķirta, jābrauc 20—60 klm., bet to laiku vajadzēja atkal atstrādāt ar virsstundām. Tāpat strādniekiem tika ierādīti zemes gabaliņi, kur saknes audzēt; tas arī daudz laika un darba prasīja, jo tas jau neatradās katram tur, kur dzīvoja, bet tāpat bija jāmēro ritos un vakaros dažs labs lieks kilometrs; kur tad nu vēl rindās stāvēšana pie preču izdalāmām vietām. Tad vēl svētdienās tika rīkoti tā sauktie subotņiki. Tas ir, fabriku un iestāžu darbiniekiem bija jāiet mežā, priekš valsts malku sagatavot, dzelzsceļu vajadzībām, jo, kā zināms, toreiz trūka kurināmā un tamdēļ arī visa dzelzsceļu kustība bija ļoti vāja. Atlīdzība par šādiem subotņikiem netika maksāta, bet tie arī nedēva domātos panākumus. Bija svētdienās 8-os jeb 9-os no rīta jāsapulcējas noliktā vietā, pie kādas iestādes, tāpat sievietēm, kā vīriešiem, tad tika izdalīti darba rīki, kā: cirvji un zāģi, bet to arī nebija cik vajaga; tā jau bija blakuslieta. Galvenais bija — grandiozais gājiens ar mūziku un dziesmām.

Bija ziemas laiks. Daudziem nebija tādam mežadarbam ne piemērotu apavu, ne drēbes, bet jāiet bija 10—20 klm., līdz apzīmētam meža gabalam, kur malkas sagatavošanai jānotiek.

Var gan iedomāties, kādas sekmes var būt šādam darbam, kur tās dalībnieki, pa lielākai daļai, ņemaz tāds darbus neprot, un kur nu vēl laiks, kāmēr turp aiziet un atnāk; cik tur iznāk strādāt isajās ziemas dienās. Tas bija tikai tāda bravūra — pašapmānīšanās. Sak' — redziet kādi mēs patrioti esam! Mēs valsti palīdzam glābt no posta! Un tādi, kas negāja, tika uzskatīti kā nesimpatizējoši padomju valdībai. Es gan pats arī ne reizi negāju, lai gan kā valsts darbinieks tiku aicināts.

1919. gada agrā pavasarī ieradās pie mums, Miasā, mans svainis, Knēziņš, kuŗš laimīgi, pie lielnieku izdzīšanas, bija paspējis ar veselu ādu izsprukt, kad sibīrieši ieņēma Zlatoustu, uz kuŗieni mūsu varoņi-sarkangvardisti no Miasas bija atkāpušies, pēc Miasas kaujām, kur daudz rīdzinieki krita, un vēl tagad tur atdusās.

Knēziņš bija jau aizlaidies Latvijā, Cēsis, pie brāļa Laučiņos, un tagad atbraucis pakaļ savai ģimenei, lai arī to pārvestu dzimtenē. Bet mana māsa, kā jau agrāk teikts, vairs nebija Miasā, bet pie brāļa Kārļa, Katrīnpili. Knēziņš ceļā bija saslimis ar tīfu, kas toreiz bija ļoti plaši izplatīta epidēmija, tā kā dažās vietās liķi nemaz netika aprakti, bet aizvesti uz kapiem un tur nokrauti gubā, kur tad suni un vilki viņus apgrauza, līdz kāmēr iestājās pavasars un zeme atkusa, tā kā bija iespējams liķus aprakt. Bijuši arī tādi gadījumi, ka daudzi noturēti par mirušiem, tika no vagona izsviesti vilcienam ejot, pie kam saslimušais pasažieris vēl nebija nomiris, bet tikai samaņu zaudējis, vai gulēja agonijā. Bet tā kā bija bīstami būt kopā vienā telpā ar tīfa slimniekiem, un kur nu vēl ar nomirusiem, tad tāda laukā svešana notika, kur nebija stacijas tuvumā.

Knēziņš ar mokām bija paspējis līdz mums nokļūt, kur arī sabruka, un mēs bijām spiesti viņu ievietot vietējā slimnīcā, kur viņš sabija pāris mēnešu. Šai laikā mēs viņu apmeklējām un dažādi pabalstījām, kaut gan mēs tikām skaitīti par ienistajiem buržujiem, kuŗi izdeldējami no pasaules. Tobrīd gan sniedzām iespējamo palīdzību, labi zinādami, ka to darām sava uzskata ienaidniekam. Bet par to viņš mums solījās, kad palikšot vesels un pārbraukšot dzimtenē, atlīdzināt, ja ne citādi, tad ar savu darbu, ja mums vajadzētu izdarīt remontus pie mūsu mājas par brīvu, kas attiecas uz mūra darbiem, jo viņš pēc aroda bija mūrnieks. Tomēr par visu to jāsaka, ka — solīts jau paliek tikai solīts, bet izpildīšana ir pavisam kas cits. To mēs arī negaidījām, jo arī mums tas sakāmvārds zināms, ka »nepateicība ir pasaules alga«, ar ko jārēķinas.

Knēziņš izveseļojās un aizbrauca uz Katrīnpili, pie savas sievas, un kopā ar brāli, savu ģimeni un mūsu māti 1920. gada rudenī pārbrauca uz dzimteni. Mēs vēl netikām, lai gan dabūdami zināt, ka Latvija ar Padomju valdību noslēgusi mieru

1920. g. augusta mēnesī. Tad visi bēgļi bija kā spārnos sacēlušies un tik ausijās vien, kad tikai varētu ko noteikti dabūt zināt par mājas braukšanu. Sakarā ar to notika arī bieži bēgļu sapulces, kuŗās izskanēja nepārprotamas ilgas pēc dzimtenes, — ka tik ātrāki varētu atgriezties. Turpretim komūnisti, tas ir, arī rīdzinieki, bet partijas vīri, tie aģitēja pret atgriešanos un visādi baidīja bēgļus ar balto Latviju, jo bija arī nodibinājuši tā saukto »Latsekciju« Čelabinskā, kur bija arī »Pļenbeža«, kas itkā kārtotu latvju bēgļu pārsūtīšanu. Bet patiesībā lika dažādus skēršļus ceļā un visādi bremsēja, taisidami izlasi, kuŗi būtu sūtāmi un kuŗi nē; un kuŗi tad gribēja braukt, tiem vajadzēja »Latsekcijā« reģistrēties. Tur tad ar anketi vajadzēja uzdot par sevi sīkas ziņas, un ja nu atgadījās tādi, kam Latvijā bija kāds nekustāms īpašums, vai bija kādi citi norādījumi, ka ir no mantīgas šķiras, tad tādus viņi pavisam negribēja laist uz dzimteni un stripoja no saraksta, par ko vēl vēlāk būs runa.

Tā kā mani bieži vien bēgļu sapulcēs ievēlēja par priekšsēdētāju un arī deleģēja uz Čelabinsku, uz »Pļenbežu« un »Latsekciju«, lai izdibinātu un varētu sniegt bēgļiem kādas noteiktas ziņas, tāpēc arī es labi pārzināju to biedru politiku un dažu labu reizi mazgāju viņiem galvas, atspēkodams viņu melus, par ko viņi neturēja labu prātu uz manim. Bet bēgļu vairums arī bij pret viņiem, un tā viņi man neko nevarēja darīt, bet slepenībā krāja dažādus manus izteicienus, ar kuŗiem es itkā būtu aģitējis pret padomju valdību un musinājis bēgļus, kā to vēlāk redzēsim. Es, saprotāms, viņiem lēcu acis katrā izdevīgā gadījumā, jo nevarēja jau ciest viņu melus.

Tā reizi Čelabinskā Latsekcija bija sasaukusi bēgļu sapulci, kuŗā arī es gadijos būt klāt, un tur nu uzstājās tādi vīri, ka: Novermanis, Ozols, Sproģis.

Novermans bija Latsekcijas galva Čelabinskā. Kas viņš agrāk bijis, to nezinu, jo tuvāk viņu nepazinu. Ozols esot, kā turpat mītiņā izteicās daži bēgļi, bijis zirgu zaglis vai kramp-lauzis Latvijā. Sproģis bija Miasā zavoda strādnieks, jauns zēns, tikko pāri 20 gadiem; tobrīd Čelabinskā — vai čekas dienestā vai politiskā apsardzībā, labi neatceros, tas mani pazina un es arī viņu.

Kad nu minētie biedri bija Latviju jau diezgan visādi nozākājuši un aģitējuši pret atgriešanos, tad arī es lūdzu vārdu, ko arī man deva, jo Sproģis, kā jau teicu, mani pazina, un viņi laikam domāja, ka arī es viņu taurē pūtīšu, bet es runāju pavisam ko citu, jo man bija vairāk vēstules saņemtas no brāļa, no Rīgas, un biju arī citādi labi informēts par apstākļiem Latvijā, ko darīju zināmu minētā bēgļu sapulcē un uzaicināju latvju bēgļus katrā ziņā censties nokļūt atpakaļ dzimtenē. Un ja tad tur izrādītos, ka turienes apstākļi un iekārta neattaisno mūsu cerības, tad mūsu svēts pienākums ir pašiem pielikt savu plecu klāt un izveidot to tādu, kādu mēs paši vēlamies, bet nevis nikuļot pa dažādām plašās Krievijas sādžām un pilsētām, kur mūsu spēki tikai var tikt skaldīti un iet zudumā.

Bēgli bija ļoti sajūsmināti par manu runu, sarīkoja man ovācijas, bet ne tā biedri, jo viņiem tas bija kā zibēna spēriens no skaidrām debesīm. Tie sāka bālēt un sarkt. Tie iegāja kādās telpās apspriesties, bet es pa to laiku aizgāju, bēgļu piekrišanas saucienu pavadīts. Vēlāk dabūju zināt, ka biedri esot mani meklējuši pa visu pilsētu, lai mani apcietinātu, bet nedabūja rokā.

1920. g. marta mēnesī iznāca tāds dekrets no vietējā Ispolkoma, ka no 1. aprīļa līdz 30. aprīlim tiks izvests darba mēnesis sarkanajā Uralā (Трудовой месяц краснаво Урала); tad katru dienu jāstrādā 2 virsstundas, bet katru svētdienu 4 stundas, lai paceltu valsts dzelzceļu transportspējas, un tam nolūkam sagatavotu kurināmo, zināms, bez kādas atlīdzības. Kā atalgojums tam 1. maijā tika sarīkoti visiem talciniekiem grandiozi svētki ar izpriecām un brāļu kapu ierīkošanu kritušiem sarkan-gvardistiem Miasā, $\frac{1}{2}$ mārciņas desu un 1 mārciņas maizes izdališanu darbiniekiem, kuņģi ņēmuši dalību šīnī darbā.

Šīnī nolūkā »Partikomā« tika sasaukti visu uzņēmumu un iestāžu vadītāji, lai tos iepazīstinātu ar šo dekretu un dotu aizrādījumus un noteiktu darbu izvešanas plānu u. t. t.

Zināms, arī man, kā uzņēmuma vadītājam, bija jāpiedalās Partikoma sapulcē. Tika izvēlēti sevišķi komisāri, katrai darba grupai, kuņģiem sīki bija jāved izdarītā darba apraksts par ikkatru dienu visā mēnesī, un šis saraksts, kā raports, jānodod Ispolkomā.

Mani ievēlēja par tādu »Трудовой комисар краснаво Урала« (sarkanā Urāla darbu komisāru), ar platu sarkanu lenti ap roku. Bet es no tā goda atteicos. Tā kā tas bija obligatoriski, tad manā vietā to uzņēmās Fokerodta kundze; bet to vadību un sarakstu es izdarīju.

Tad šīnī sapulcē es lūdzu vārdu un paziņoju, ka es ar saviem strādniekiem gan svētdienās nestrādāšu, bet katru darba dienu divu stundu vietā strādāsim trīs stundas, lai nebūtu lieki vēl svētdienās jātērē laiks ar aiziešanu uz darba vietu un tāpat pārnākšanu; pie tam vēl bez vajadzības plēšot apavus, kuņģi mums jau tā ļoti nepietiekoši. Tad biedri man atbildēja — par to mēs jums vēlāk dosim atbildi.

Pagāja laiciņš. Es atkal pateicu savu apņemšanos, bet arī šoreiz man solīja atbildēt vēlāk, bet neatbildēja. Es izvedu savu, par ko arī iesniedzu raportu par izvestiem darbiem un kādā kārtībā un cerēju saņemt kādu sodu vai rājienu, — vismaz par nesimpatizēšanu tendencei par reliģijas nonicināšanu, kas izpaudās ar jau minētiem subotņikiem; bet neviens neteicā ne vārda pie raporta iesniegšanas. Arī mani strādnieki bija ļoti apmierināti ar šādu kārtību.

Tā nu strādājām citīgi, lai būtu cienīgi saņemt kā balvu par veselu mēnesi nostrādātām virsstundām — $\frac{1}{2}$ mārciņas desas, un kādu to vēl dabūs, tas izrādīsies vēlāk, un dažs labs ridzi-

nieks, ja vēl dzīvo un toreiz strādāja Miasas заводā, to atminēsies vēl tagad.

Mūsu desu taisītavā līdz 1. februārim bija jāizpilda lielāks pasūtījums par apm. 1000 pudiem desu priekš Kronštadtes flotes matrožiem, par ko kāds minēto matrožu pilnvarnieks, kuŗš izdarīja pasūtījumu, mums vēl izmaksāja zināmu summu gratifikācijas par darbu pasteidzināšanu līdz noteiktam termiņam.

Desas tika taisītas no zirgu gaļas. kuŗus deva kaŗaspēka daļas, jo zirgiem trūka barības, tā kā ļoti daudzi nobeidzās badā; un lai vēl gūtu kādu vērtību no viņiem, tad zirgi tika nokauti, kuŗiem jau bija paredzāma bada nāve. Nokauto zirgu gaļa bija ļoti vāja, bet izgatavotās desas priekš Kronštadtes matrožiem bija labas un skaitījās kā delikateses. Vēlāk, izbeidzoties liellopu gaļai, desas tika taisītas vienīgi no zirgu gaļas.

Kad nobeidzām minēto pasūtījumu matrožiem, tad atkal taisījām desas jau pieminētiem 1. maija svētkiem. Iesaiņojām 6—8 pudus kastēs un novedām noliktavās, gaļas sagatavošanas punktā, jo mūsu uzņēmumā nebija tik plašas telpas. Var gan iedomāties, kādas desas var iznākt no vājiem lopiņiem, kādi tad tika kauti, un pavisam bez cūkas gaļas. Taisījām tā sauktās Krakovas desas; un tad vēl mēaešiem glabāt, gan tika pēc vārīšanas otru reizi žāvētas, tad tomēr iesaiņotas tās stipri vien sapelē un bojājas. Bet tādi bija noteikumi, ka jāsgatavo lielāks daudzumu desu maija svētkiem, apmēram kādus 140 pudus.

Beidzot pienāca arī sen gaidītie svētki. Es jau kādu nedēļu iepriekš teicu mūsu Zagatoseļa komisāram Gračovam, ka tās desas būs stipri bojājušās no tik ilgas glabāšanas. Nu viņš saka: »Aizej uz noliktavām un apskaties!« Es saku: »Ko tad es tur skatišos; es jau tāpat zinu, kādas viņas būs!« — »Jā, ko tad nu lai dara?« Es saku: »Atvedīsim dažas kastes pie mums uz desu taisītavu, un tad redzēsīm kas tur darāms!« Tā arī izdarīju. Desas, zināms, bija sākušas zaļot — visām liela kārtā pelējumu virsū, kuŗu nu vajadzēja noslaucīt nobirstēt un nomazgāt; tad atkal pāržāvēt, ja gribēja, lai tās pēc desas izskatītos. Bet nezinājām ne es, ne komisārs, kad desas būs nododamas viņu patērētājiem. Iepriekš minētos uzspodrināšanas darbus izvest, nezinot cik ilgi desām būs atkal jāstāv līdz viņu patērēšanai, būtu lieks darbs.

Tā nu pienāca 1. maijs. Desu kastes stāvēja nokrautas viena daļa desu taisītavas pagalmā, un gaidīja it kā uz mājienu, kad varēs sākt to atjaunošanu.

1. maijā, pl. 9-os no rīta, visu uzņēmumu un iestāžu darbiniekiem bija jāsapulcējas pie bijušā bankas nama, uz lielās ielas, kur sastādījās gājiens. Katram gājiena dalībniekam vajadzēja piespraust sev sarkanu lentīti, kuŗas bija sagatavotas līdz ar spraudītēm — divas lielas mazgājamās bļodas pilnas, un noliktas uz minētā nama kāpnēm durvju priekšā. Biedri rau-

dzijās stingri uz to, lai katram gājiena dalībniekam tāda būtu piesprausta. Ja kādam tāda lentīte nebūtu, tad tas tiktu uzskatīts par kontrrevolucionāru.

Gājiens tad ar lielu pompu, mūzikai atskanot, gāja cauri pilsētai uz laukumu, kurš atradās ārpus Miasas — starp pilsētu kapiem un Zemstas slimnīcu, ceļa malā, kas savieno Miasas pilsētu ar Miasas dzelzceļa staciju. Tur tad nu tani laukumā bija jāriko brāļu kapi. Kopīgs kaps jau tika kādu nedēļu agrāki izrakts, kurā tika guldīti visi kritušie sarkangvardisti, kuri krita pie Miasas 1919. g. kaujās, jūnija mēnesī, cīņās starp baltajiem un sarkanajiem; to starpā, kā jau teikts, bija daudz latviešu un arī citi rīdzinieki, kā: leiši, un poļi, kuri bija no Rīgas evakuejušies, ar Zalamera fabriku.

Kritušie kaņotāji nogulējuši gandrīz veselu gadu, kur nu katrs bija kritis un iekārpīts — purvā vai mēslu kaudzēs, kuŗu kā jau zināms, netrūkst tur pilsētu un sādžu tuvumā; jo mēslu čupas ir pirmā zīme, ka atrodies pilsētas vai sādžas tuvumā, Krievijā. Šo cīņu dalībnieku liki bija jau stipri satrūdējuši, tā kā izplatīja stipru smaku, un tādēļ tos apglabāja, kā jau teikts, agrāk, lai šī lielā svētku diena — 1. maijs, netiktu sabojāta. Jo pie liķu savākšanas un apglabāšanas bija jārikojas ar dažādu aizsargu līdzekļu pielietošanu. Tika sakurti uguns kuri, kas daudz maz to neciešamo smaku novērsa u. t. t. Liķim apmeta virvi ap roku, kāju, vai ap kaklu, un tad piesēja zirgam un aizvilka uz bedri (kapu); bet bieži vien gadījās, ka notrūka roka, kāja, pat galva, un tad bija jārikojas citādi; tas nebija vienas dienas darbs.

Mūsu, tas ir gājiena dalībnieku darbs bija: iežogot minēto laukumu un iedēstīt kokus inženieru lietpratēju vadībā. Žogs tika taisīts no dzeloņu stiepules, bet ļoti pavirši, jo mietus ieraka tāļu vienu no otra un arī stiepules apvilka tikai divas kārtas, tā kā jau otrā dienā gāja pār minēto laukumu krustām un šķērsām, kā agrāki parasts, kur nu katram vajadzēja iet, kad vēl žogs nebija. Kociņi tika nevis iedēstīti, bet vārda tiešā nozīmē ierakti, jo bedres neraka kā tas vajadzīgs, ar mazākas 3—5 pēdu caurmēra platumu, bet tikai dažu lāpstu dūrumu platumā, bez kādiem mēsliem un melnzemes, kaut gan tādu mantu nebija trūkums, kas tik nepieciešami pie koku dēstīšanas ievērojot vēl to, ka zeme tur cieta un klinšaina. Es no savas puses aizrādīju inženieriem, uz mūsu darbu paviršību un nederīgumu, bet tie atbildēja, — ka vēlāk izdarīšot, tikšot uzarts u. t. t.; šodien, kā 1. maija svētkos, mums tas tikai jāierāda. Bet tas bija un palika tikai teikts un ne darīts, jo jau otrā dienā kazas stādītos kociņus apgrauza; tāpat arī govīs un cūkas gāja tur iekšā. Žogs drīz vien bija sabojāts un izgāsts, neviens kociņš nezaļoja; palika kā bijis — tukšs un pelēks laukums, tikai kapa kopa vēl redzama. Pie visa tā visgalvenais motivs jau bija lieliska 1. maija svinēšana, jo pie šī parka ierīkotā-

jiem-darbiniekiem, lai darbi labāk sekmētos, pie katra strādājoša pulciņa piebrauca atkal pulciņš mūzikantu ar saviem priekšnesumiem, pārmaiņus uzjautrinādami katru strādājošu organizāciju darbinieku atsevišķas grupas. Tad pat citos pajūgos atkal braukāja apkārt ar maizi, kuŗu todien izdalīja 60 pudus — mārciņu uz katru darbinieku; arī ūdeni pieveda izslāpušo atspirdzināšanai. Bet solītā $\frac{1}{2}$ mārciņas desas vēl netika izdalīta, jo nebija vēl rikojums dots. Tad mani apstāja daži zavoda strādnieki un prasīja: »Tovarišč, zavedujuščij kolbasnoi, kogda mi buġem polučik kolbasi?« (Biedri, desu taisitavas vaditāj, kad mēs dabūsim desas?) Es atteicu: »Kogda ģņiloi buġet!« (Kad būs sapuvušas!) Vaicātājiem to dzirdot palika gaŗi ģimji.

Otrā dienā, pēc augstajiem svētkiem, es biju aizġājis uz patērētāju biedrības veikalu ar orderi pēc sāls. Pārņācis mājās redzu, — desu taisitavas pagalms pilns ar cilvēkiem; starp tiem: Raiprodkoma komisārs, Zagotoseļa komisārs, arī Zagotoseļa darbvedis Cinners, ārsts, feldšers no veselības nodaļas milicioners u. t. t. vesela komisija. Es tūlit sapratu ap ko lieta grozās. Tas bija par to, ka es strādniekiem 1. maijā biju teicis, ka viņi dabūs sapuvušas desas. Tie nu bija ġādājuši par to, lai komisija pārbauda, vai tas patiesība. Tikko es iegāju pagalmā, tā Raiprodkoma komisārs man tūlit prasa: »Biedri, desu taisitavas vaditāj, kāpēc jums tādas desas?« Pie tam man kādu desas likumu rādīdams, jo vienu kastī bija licis attaisīt. Es atteicu: »Tie ir jaunās iekārtas augļi.« Tad Cinners man uzmina uz kājas, it kā man brīdinādams, lai es tā nerunāġot. Bet es par to neko neiztaisīju, jo biju drošs, ka man jau viņi nevarēs atzīt par vainīgu. Tad komisārs mani vaicāja — kā es to domāju, lai paskaidroġot tuvāki. Tad es teicu — Pie vecās iekārtas tā kaut kas nevarēja notikt; tad raġotājs centās cik ātri vien iespējams izġatavotās desas pārġot, lai neciestu zaudējumus, un tautai būtu pārtika. Jo ātrāk tas tiek darīts, jo labāk priekš raġotāja, kā arī patērētāja. Bet tagad jūs tās sapūdējat un tautai nedodat; caur to tad arī cieš valsts un tauta.

Tad Raiprodkoma un Zagotoseļa komisāri man atbildēja: »Mums nav dota atļauja no Gubzagotoseļa desas pārġot jeb izdalīt patērētājiem!« Es teicu: »Man arī tāda nav no jums dota, tādēļ tad nebrīnāties, ka desas ir tādas. Es jau jūs brīdināju un teicu, ka tā būs!« Tad komisāri teica: »Ko tad nu darīsim?« Atbildēju: »Tūlit parādišu, ko darīsim.« — Tad paņēmu dažus desas likumus un liku strādniecēm tās noslaucīt un nomazġāt; tad devu komisijas locekļiem no veselības nodaļas un arī visiem citiem desas nogaršot. Tā kā toreiz desa jau bija kas rets, un nogaršotāji arī vairs nebija tā izlepuši, jo »draugs bads« spiedās arvien draudošāk virsū, un tās desas arī vēl nebija no visvecākā raġojuma, tad arī ārsti no veselības nodaļas desu nogaršojuši teica: »Ņičevo, kušaġ moġno!« To arī visi citi komisijas locekļi atzina. Tad komisāri turpat uz vietas nolēma,

ka desas gan tūlīt jāšāk izdalīt uzņēmumu un iestāžu darbiniekiem, pieprasot Ispolkomam dot attiecīgu rīkojumu par izdalīšanas kārtību un orderu izsniegšanu desu saņemšanai no desu taisītavas, katrai darbinieku grupai attiecīgā proporcijā.

Un tā nu desas vispirms izsniedza zavada strādniekiem, kuriem tad arī iznāca saņemt tās visvecākās, kas jau ļoti stipri bija bojājušās, resp. puspūvušas. Nelīdzēja ne kurnēšana ne spļaudīšanās, jāēd vien bija. Citas darbinieku vienības dabūja pakāpeniski, arvienu labākas, un beidzot, valdības iestāžu, kā Ispolkoma un Veselības nodaļas darbinieki — dabūja tās vis-svaigākās, kas nupat bija taisītas, par ko tie ļoti priecājās un izteica man savu atzinību šādiem vārdiem: »Rīgas desu taisītājs ir malacis! Ko tie strādnieki žēlojas un kurnē; ko tie mulķi zin no desām! Kur nu tagad vēl labākas desas var gribēt?« Krievi desu uzskatīja par retu gārdumu, ko ne katrs var sev atļauties.

Neņemos apgalvot, ka tas visā plašajā Krievijā tā būtu bet Miasas pilsētā gan tas tā bija.

Turienes iedzīvotāji, dažreiz vēl vakarā, ap plkst. des; mitiem, kad jau gulējām, vai arī taisījāmies iet gulēt, pieklauvēja un uz jautājumu — kas tur ir? — atbildēja: »Otpuskiķe kolbasu!« (atlaižiet desu! — Tur neteica dodiet jeb pārdodiet). Es teicu, ka tik vēlū lai nenāk pēc desām. Tad viņi lūdzās: »Atlaižiet, atlaižiet, Dieva dēļ, priekš slimnieka!« Dažreiz es arī, negribēdams iet dēļ kādas tur $\frac{1}{2}$ mārciņas uz veikala telpām, jo tās jau nebija blakus dzīvoklim, itin strupi noraidīju, teikdams: »Ejiet uz aptieku, jo es priekš slimniekiem zāles neatlaižu!« Zināms, tas nebija labi, ka es biju tik rupjš. Es pats to vēlāk nožēloju; bet uznāca jau arī dažreiz dusmas par traucēšanu. Protams, tas bija tad, kad man vēl bija pašam savs uzņēmums.

Reiz atkal bija tāds gadījums, kad es kā valdības desu taisītavas vadītājs darbojos. Atnāk pie manīm desu taisītavā kāds vācietis, vārdā Helms, no Volīnijas izraidītiem kolonistiem, toreiz Miasas gaļas sagatavošanas punktā svērājs. Tas man lūdz, lai iedodu viņam kādu likumu desas. Iedodu viņam divus likumus. Viņš tās noglabā uzvalka kabatās un aiziet. Bet pēc maza britiņa atskrien atpakaļ sasarcis, sarkanarmieša pavadībā, ļoti uztraukts. Es prasu: »Kas ir?« Viņš man ātri, ka kāds nepamana, atdod atpakaļ tās desas, un aprauti īsumā man pastāsta, ka esot apcietināts no sarkanarmieša un tikšot vests uz Ispolkomu. Lai man un viņam neceltos lielas nepatīkšanas desu dēļ, tad viņš lūdzis sarkanarmieti, lai laižot viņu līdz desu taisītavai atnākt. Iemesls, par ko viņš bija ticis apcietināts, bija sekošs. — Viņam no manīm aizejot uznākušas vēdera graizes un bijusi vajadzība atvieglināties dabiskā kārtā. Bet tā kā Miasā tādas atklātas labiercības, kā atejas, nav, tad viņš iegājis, turpat netālu no desu taisītavas, kādā bij. bagātnieka mājas pagalmā uz atēju; bet tai mājā bija karaspēka štābs un

sargu postenis. Par šādu noziegumu Helmu apcietināja un aizveda uz Ispolkomu pie komisāra. Komisārs izklausījis kas par lietu, nosaucis sarkanarmieti par mulķi un idiotu, bet Helmu atlaida svabadībā. Tur gadījās dažādas kuriozus un komiskus incidentus piedzīvot un novērot, kas mums, ar eiropeiskām parašām un uzskatiem, izlikās ļoti jocīgi un nesaprotami, kuŗus gan nu visus vairs nevar ne atcerēties, ne arī uzskaitīt.

Tā, piemēram, es reiz salīgstu ziemas laikā tatāru, ateju iztīrišanai. Tur atejas nav kā pie mums parasts, ar bedri vai šachtu, bet ar bīdamu kasti no dēļiem, ar atveramām durvīm, lai var piekļūt kasti iztīrīt. Tā kā ziemas laikā viss stigri sasalis, tad tatārs strādā ar cirvi, kapli un lāpstu, un met grozā, kas stāv uz ragavām, un kad pilns, aizved kalnos un izgāz.

Mēs bijām nošāvuši savu suni, jo negribējām to vairs turēt; iesviedām atejas kastē, domādami, kad jau tiris, tad arī to līdzī aizvedīs. Bet bijām vilušies. Tatārs darbu beidzis uzņāk pie mums dzīvokli pēc naudas. Prasu — vai kārtībā — ja, esot uz to labāko. Samaksāju nolīgto cenu. Tad noeju lejā apskatīties; tatārs arī vēl turpat sētā un grasās braukt projām. Es redzu, — mans suns ir nosviests turpat atejai blakus zemē, bet nav vis aizvests. Es prasu tatāram — kāpēc tā, kāpēc tas arī nav aizvests. Tatārs saka: »Mēs jau to nesalīgām; mēs tikai salīgām ateju iztīrīt un aizvest, bet ne suni! Kad tu gribi lai arī to aizved, tad tev jāmaksā īpaši?!« Neatlika nekas cits, bija jāmaksā.

Novēroju arī tādus tipus, kā pie mums mēdz teikt par tādiem, kas izvairās no darba, — »dienas zagļi«. Vietējais krievs, tā apm. 38 gadus vecs; zināms, ar lielu bārzdu. Pats neko nevižā strādāt, bet visur dzen tikai savus bērņus, 15—16 gadu vecus zēņus un meitenes, pie vissmagākiem darbiem. Uz jautājumu: »Kāpēc tu pats nestrādā?« viņš atbild: »Ko tad es, es jau esmu vecis, man jau 38-tais gads uz muguras; mana vieta tikai uz krāsns«. Tad vēl, man ezerā peldoties, bērņi un jaunēkļi cits citam norādīja uz manīm un teica: »Skat, skat, vecis peldās!« jo tur nebija parasts, ka vecāki cilvēki peldās. Es gan pats sevi vēl par veci neskaitīju, kaut gan man toreiz bija bārzda, jo krievu vīri, kam bija bārzda, uzskatīja par savējo, bet tādus, kas skuvās, par bezdievjiem un zociķiem.

Reiz kāds labs paziņa, krievs, teica: »Tu no izskata esi pilnīgi mūsējais; arī valodu tu runā kā mēs; tikai kad jūs, latvieši, savā starpā runājiet, tad neko nevar saprast. Vienīgi kad lamājaties — »opjāk po našemu, po maķeri, kak i mi«. Tas tādēļ, ka latvieši arī bieži vien lamājoties lietoja krievu tautisko izteicienu — par māti.

Mums, darba vadītājiem, bija uzdots no priekšniecības, tas ir, pie padomju valdības, raudzīties uz to, ka strādnieki savā starpā sarunājoties nepieminētu katrā vārda galā savu māti zināmā nozīmē, kā tas krievu tautas neizglītosos slāņos parasts —

ka katram trešam vārdam jābūt kātrā ziņā par māti, it kā apstiprinājums teiktam. Kad nu šos, tik neglītos vārdus mani strādnieki par daudz bieži lietoja, neskatoties uz aizliegumu, un ka tur arī sievieši strādāja, kas gan jau pie tā stipri pieraduši.

Man nācās viņus āpsaukt, aizrādot, ka tas ir neglīti un aizliegts tos lietot. Tad drusku aprāvās, bet pēc neilga laika gāja atkal pa vecam; bet kad es tad viņiem bārgā balsī uzkliedzu — »buģet vam maķeritsa« — un piemetināju pats šos apstiprinājošos vārdus par māti, tad bija miers uz visu dienu. Jo tad vecākie strādnieki apsauca citus un teica: »Bros rebjata maķeritsa; viš (viģiš vietā, jo tur daudz vārdus savādāk izrunāja) Vasiļij Jurjevič zaserģilsja, što sam zamatkalsja!«.

Reiz nopirku malku no kāda krieva; tas jau bija pirmā gadā, kad iebraucām tur. Vecis atved malku un krauj, bet ar tādiem lieliem logiem, ka suns var izskriet cauri. Kad krievs aizbrauc, es ņemu un sakrauju ciešāki. Ved un ved, un saka, ka nu jau esot atvedis trīs saženus; bet es pielieku mēru un parādu, ka ir tikai drusku vairāk kā 2¹/₂, jābrauc vēlreiz uz mājām pakaļ. Nu atbrauc vecene arī līdzī un sāk lamāties, kur es to malku esot licis, trīs saženi esot atvesti, bet vēl trūkstot. Tad es izskaidroju, kāpēc trūkst. Vecene saka: »Cits tev būtu par to zobus izdauzījis, bet mans vecais jau ir par lēnu!«.

Zināms, ir arī krieviem ļoti teicāmas īpašības; bet viņi pieturās arī pie zīmīgā sakāmvārda: »Ne obmaņeš — ne prodaš!« (Nepiemānīsi — nepārdosi!).

Teicāma īpašība ir lielā uzticība dažreiz pret gluži svešu cilvēku, kā es to ne vienreiz vien piedzīvoju. Jo es neilgi pēc iebrukšanas Miasā, kad jau biju iesācis strādāt, tiku aicināts no kāda krieva tirgotāja pirkt gaļu. Viņam esot daudz vērša gaļas, lai atnākot un izmeklējot kāda man derīgāka priekš desām. Bija tā ap 70 pudu, kuŗu varēju lietot; cena arī pieņēmīga, bet es saku ka nevaru tik daudz uz reizi nopirkt. — »Kāpēc?« — Ja tūlīt nauda neesot, lai tikai ņemot vien; kad būšot, lai tad atdodot, tikai lai pasakot kad, — vai pēc divām nedēļām vai ilgāk; neprasot arī nekādu parakstu jeb nodrošinājumu. Zagļus viņi necieta, un ja kādreiz gadījās noķert, tad nolīnčoja. Tāpēc arī lopi, kā jau iepriekš teikts, staigāja brīvi apkārt, un neviens tos nepiesavinājās; tikai līdz ar lielnieku režīmu — arī zagšana netika vairs uzskatīta par tik lielu grēku — »Ne poimal, ne vor!« (Nepieķēri, nav zaglis!).

Rīdzinieki sākumā dzīvoja diezgan labi, kāmēr vēl nebija sevi parādījuši no kreisās puses. Dzīvokļi bija diezgan ērti, pārtika pietiekoša, brīvība liela; gāja medīt, gāja zvejot un klejot pa mežiem un kalniem.

Medību sportam par upuri krita kāds Akmentiņš, jo nākot mājās no medībām, lai saisinātu ceļu, gāja, kā jau ziemas laikā, pār ezeru; bet lai to vēl saisinātu, tad gāja tieši uz tiltu, bet ne pa ielu. Viens no brāļiem, jau uzkāpis no ezera ledus uz

tilta un saņemdamas no otra šauteni pretīm (bija diezgan augstu jākāp), ar stobru vērstu pret sevi, bet šautenes gaiši aizķērās pie tilta margām; tad šaviens gāja vaļā un abu stobru lādiņi pirmajam brālim saārdīja sānus. Viņš nomira turpat zavoda kantorī, kur bija ievests, jo zavods bija tikai kādus 100 soļus no tilta, un brāļi Akmentiņi bija zavoda strādnieki.

Latvieši arī sabiedriskā dzīvē darbojās rosīgi, nodibinādami dramatisku pulciņu un uzveda vairākas mūsu redzamāku rakstnieku lugas. Zavoda administrācija atvēlēja teātra izrādēm savu lielo zavoda kantora zāli, kur vairāk simtu cilvēku varēja saiet. Liela kļūda bija, ka rīdzinieki ņēma aktīvu dalību revolūcijā, un tāpēc viņi Miasā piedzīvoja tādu bēdīgu finālu.

Reiz arī Miasā tika noturēta revolūcionārā tribunāla tiesas sēde. Starp citu tika iztiesāta lieta pret Fokerodta kundzi (Paulīna Ivanovna), jo bija apvainota ka tā atbalstījusi kontr-revolucionārus, — tas bija ļoti smags apvainojums, par ko draudēja nošaušana.

Lietas apstākļi bija tādi: Viņa kādam nepazīstamam cilvēkam, uz viņa lūgumu, bija izsniegusi maizi no savas nacionālizētās maiznīcas, kuŗā viņa, arī pie padomju valdības, bija par pārdevēju; bet svešajam nav bijis attiecīgā ordera. Minētais cilvēks esot bijis izbēdzis no apcietinājuma, bet pēc maizes saņemšanas ticis atkal apcietināts ar visu maizi; viņam bijis jāuzrāda, kur to, pie viņa atrasto, maizi dabūjis.

Paulīna Ivanovna tika apcietināta, un nosēdēja vairāk kā nedēļu, līdz tiesas dienai. Tiesā viņa pateica, ka tā katram lūdzējam ir devusi visu savu mūžu, neprasot, kas tu tāds esi. To varēja apliecināt visa pilsēta, ka Fokerodti bija sevišķi lab-sirdīgi un izpalīdzīgi cilvēki; to arī zin visi rīdzinieki, kas Miasā bijuši; to zināja arī tiesneši. Spriedums bija — attaisnota. Visi klātesošie šoreiz tiesai izrādīja savu atzinību, un daudzi raudāja prieka asaras pēc tik bēdīgām izredzēm.

Gatavošanās uz pārbraukšanu.

Tas bija rudenī, pēc lielieku izdzīšanas no Latgales un miera noslēgšanas starp Padomiju un Latviju 1920. g. 11. augustā, kad novembra mēnesī bēgļi jau taisījās pārbraukt uz dzimteni. Tika jau izvesta bēgļu reģistrācija un izlemts, kuŗiem jābrauc uz dzimteni. Vispirmā kārtā pārsūtīs invalīdus, slimus un bezapgādnieku ģimenes; vārdu sakot, tāds, kuŗi darba nespējīgi un no kuŗiem padomju valdībai nav nekāda labuma. Reģistrāciju izdarīja nevis valdības iestāde »Pļēnbeža«, bet Latsekcijas vīri, kuŗi, kā jau minēts, dzina savu politiku un gribeja noteikt, kādiem bēgļiem atļaut atgriezties un kādiem ne.

Pie mums Miasā tad arī atbrauca kāds (laikam atvaļināts) flotes matrozis, latvietis, vārdā Pavlovskis. Tas apmetās kādā viesnīcā, un bēgļi gāja pie viņa, lai reģistrētos uz apzīmēto ešalonu, ar kuŗu tad varēšot braukt. Es, zināms, biju arī viens no pirmajiem, līdz ar savu ģimeni. Pavlovskis mani arī pie-

rakstija, bet otrā dienā polit. birojs, »Gubčekas« apakšnodaļa, viņam, tas ir Pavlovskim, lika piecpadsmit pierakstītus latviešu strīpot no saraksta, jo tie esot neuzticāmi un kontrrevolucionāri; to starpā biju arī es. Pavlovskis atteicās to darīt, un pieprasīja no polit. biroja dātus un pierādījumus 24 stundu laikā; to mums Pavlovskis paziņoja. Bet kad polit. birojs tādus noteiktā laikā nevarēja sniegt, tad bēgli sasauca sapulci, lai protestētu pret sādu rīcību. Pavlovskis, neskatoties uz to, ka polit. birojs bija aizliedzis mūs 15 virus reģistrēt, tomēr to darija. Tad polit. birojs viņu arestēja un noturēja kādu nedēļu apcietinājumā. Kad viņu atsvabināja, tad mums pateica, ka tas ešalons, uz kuŗu mēs esot reģistrēti, jau aizgājis, un mums jāgaidot cits. Mēs, bēgli, zināms neapmierinājamies, bet sasaucām sapulces un apspriedes. Zavoda strādnieki-rīdzinieki, kuŗi bija ap 200 cilvēku, ar visām ģimenēm, sūtīja rakstu uz fabrikas galveno pārvaldi, kas atradās Zlatoustā, ar pieprasījumu atļaut pārbraukt dzimtenē, sakarā uz miera līguma zināmā pamatu pamatu starp Padomju Krieviju un Latviju, uz kuŗas noteikuma bēgli pārsūtāmi atpakaļ. Kādā svētdienā strādnieki sapulcējās fabrikas kantora telpās, jo bija paziņots ka būšot no Zlatoustas atbilde, sakarā ar minēto pieprasījumu. F. Šturms, kuŗš bija fabrikā meistars, bet nebija zociķis, bija arī viens no tiem 15 viriem, kuŗiem polit. birojs negribēja ļaut aizbraukt. Mani arī uzaicināja atnākt uz minēto sapulci, lai paklausītos, ko strādnieki domā darīt, un kāda būs atbilde no Zlatoustas. Es arī aizgāju. Tā kā no galvenās pārvaldes nekāda noteikta atbilde nebija, tad strādnieki nolēma darbus fabrikā pārtraukt, pieprasīt aprēķinu un taisities projām. Bija arī tādi, kas aģitēja pret to. Es, zināms, arī piekritu tam, ka darbi jāpārtrauc, un attiecībā uz to, arī kādus vārdus izteicu, neko neparedzēdams.

Bet tai šapulcē bija arī politbiroja vadītājs, kāds Gartmans, jauns zēns 19—20 g. vecumā un vēl kādi politbiroja spiegi. Tiem nu mana klātbūtne minētā sapulcē bija kā ūdens šalte uz viņu dzirnavām, jo, kā jau agrāk aizrādīts, viņi jau sen mani gribēja nekaitīgu padarīt, jo es viņiem bieži jaucu kārtis, bet viņi man nevarēja nekur pieķerties. Beidzot nu radās idevība mani kompromitēt — apvainojot kontrrevolūcijā. Trešdienā pēc šīs sapulces, desutaisītavā pienesa man pavēsti ar paziņojumu ierasties politbirojā, kā lieciniekam. Biju nesaprašanā, — kādā lietā tas varētu būt. Nolikta dienā aizeju tieši no darba. Politbiroja telpās uz kāpnēm satieku kādu Vilciņš kdzi, no īsti sarkanajiem, kuŗas virs arī fabrikas strādnieks un atrodās sarkangvardijā. Tā mani satikdama saka: »Ejiet, ejiet Ansviesul, jūs jau Gartmans gaida!« Nu jau sāku drusku aptvert, ap ko lieta grozās. Ieeju, bet tā kā tur pašreiz jau kāds tiek nopratināts, tad Gartmans manīm norāda uz blakus istabu, lai tur pagaidot; driz būšot mana kārtā. Es apsēdos uz kāda no turīgajiem pilsoņiem nolaupīta atzveltnes krēsla un iesāku pārdomāt. Bet dažas minūtes pasēdējis cēlos un gāju projām, lai ietu mājās,

jo līdz mūsu dzīvoklim nebija tālu, apm. 8—10 min. gājiens. Bija ziemas laiks, laikam 3-ais februāris, un varēja iet tieši šķērsām pāri ezeram, jo politbirojs atradās vienā pusē ezeram un mūsu dzīvoklis otrā pusē. Pāriedams mājās gribēju zināt, vai biedri jau nav bijuši pie mums kratīt dzīvokli, un arī, lai sagatavotu savējus uz manu priekšā stāvošo apcietināšanu, kas bija sagaidāma. Devu sievai vēl dažus rīkojumus un aizrādījumus, kā izturēties un ko darīt. Tad ar smagu sirdi šķiros no savējiem, jo nedrīkstēju jau ilgi kavēties, ka nesāk mani meklēt, lai varētu vēl kādu apsūdzības punktu pielikt klāt par bēgšanu. Tikko atgriezpos politbirojā, tā Gartmans arī mani tūlīt nopratināja un nolasīja gaŗu jo gaŗu apsūdzības rakstu, kuŗā pēc jau zināmās Padomijas metodes biju apvainots kontrrevolūcijā un fabrikas strādnieku musināšanā uz streiku, un vēl par to, ka es bēgļu sapulcēs esot dažādus apvainojošus izteicienus lietojis, zīmējoties uz komunistiem. Starp citu es esot teicis, ka esot nodibinājusies tāda maza kastīte, kas traucējot un kavējot bēgļu atgriešanos dzimtenē; viņš saprotot gan ka es ar to esot domājis latsekciju; un tad es esot nosaucis viņu par »pa daudz zaliem«. Ko es ar to esot domājis? — Es, zināms, pateicu, ko es biju domājis tā teikdams, — ka bēgļu kustības bremsētāji, bez izņēmuma, ir jaunēkļi, un dzīvi vēl neizprot. Tad Gartmans teica: »Ko mēs te vēl tik daudz runāsim, — pierādījumu pret jums ir daudz, to liecinieki apliecinājuši (starp tiem arī jau minētā Vilciņa kdze). Jūs esat apcietināti!« Es teicu: »Kāpēc tad jūs ar pavēsti mani izsaucāt par liecinieku?« — »Ja«, viņš saka, »lai jums nedotu iespēju aizbēgt!«

Dzīve {Padomijas {cietumā un koncen'trācijas nometnē.

Tika pasaukts milicis, kas mani aizveda aresta telpās, turpat apakšstāvā, tai pašā namā, kādā bijuša tirgotāja-bagātnieka nacionālīzētā īpašumā, kuŗa pārdotavu telpās tagad ierīkots cietums. Es tur atradu priekšā jau daudz citus tādus pašus noziedzniekus. Tā kā telpas, kuŗas nebija visai lielas, bija pārpildītas, tad telpu vidū no spundētiem dēļiem bija uzcelta būda, ar vaļēju augšu, lai būtu daudzmaz gaisma un gaiss. Tā bija sieviešu nodaļa, kuŗas durvis sargi ar priekškaramo atslēgu aizslēdza. Gar sienām bija no dēļiem uztaisītas nāras; tās noderēja un izpildīja apcietinātiem — galda, krēsla un gultas vietu, jo citu nekādu mēbeļu tur nebija. Es arī novietojos uz nāras, loga tuvumā un gaidīju, kas būs tālāk. Pēc dažām stundām redzu — tas mani sevišķi pārsteidza, — ielaiž mūsu krātiņā vēl vienu latvieti, Fr. Šturmu, — par to, ka zimpatizējis kontrrevolūcionāriem un uzturējis sakarus ar tiem, kā piemēram ar mani. Tā nu mēs jau būtu divi bēdu brāļi; nu jau sirds tā kā drusku vieglāka paliek, — sak', nu jau tu neesi vairs viens pats tas grēku āzis, — nu tev ir arī biedrs.

Tā nu spriežam un bēdājamies abi par savu likteni. Tomēr drīz vien izrādījās, ka mēs neesam divi vien, bet jau četri latvieši, jo tika ievesti vēl divi fabrikas strādnieki — Krāģītis un Spunde, par ko mēs ar Šturmu brīnījāmies, jo tie abi savā laikā bija sarkangvardisti-brīvprātīgie. Tas mūsu garastāvokli par dažiem punktiem uzlaboja, tā kā sākām jautrāki palikt un cits citu apcelt. Pārrunājot, kādēļ mēs apcietināti, Spunde un Krāģītis teica, ka mēs tādēļ esot apcietināti, ka neesam kalpojuši sarkangvardijā. Es un Šturms atkal teicām, ka viņi, tas ir, Spunde un Krāģītis, atkal par to apcietināti — ka tie kalpojuši.

Otrā dienā saņēmām no mājām pārtiku, bet satikties un parunāt neatļāva; varēju tikai pateikt, ko lai atnes no mājām. Tad mēs arī likām atnest spilvenu un kādu maišeli, jo uz plikiem dēļiem nav patikami gulēt.

Divas reizes dienā, pa mazām grupiņām līdz 10 cilvēku, mūs izlaida pagalmā pastaigāties svaigā gaisā, sargu uzraudzībā, apmēram 15 minūtes, jo pagalms bija mazs un vajadzēja pārmaiņus atkal citus izlaist pastaigāties. Sazināties ar savējiem mēs varējām, ja bija kāds atnācis pret mūsu logiem, — caur ventilatoru; bet tad bija diezgan stipri jārunā. To mūsu sargi ievēroja un ļoti uzmanīja, lai tas nenotiktu. Tad mēs atkal rakstiski sazinājāmies, iešūjot zīmites ar attiecīgiem rakstiem veļā, kuŗu pārmaiņām saņemot no mājniekiem tiro pret netiro, tā kā mēs arvien zinājām, — ko dara un ko nodomājuši darīt ar mums mūsu kaprači, komunisti-latvieši, kuŗiem mēs četri izrādījāmies bīstami pie viņu plānu izvešanas, sakarā ar bēgļu pārsūtišanu. Mūs vēl dažas reizes izsauca uz nopratināšanu, no kā mēs varējām pārliecināties, kādu iemeslu dēļ mēs tikām padarīti uz laiku nekaitīgi. Tā mēs to sapratām, bet noskumuši nebijām, jo gars mums bija mozs, tā kā ļoti bieži vien uzdziedājām tai pārliecībā — kas būs, būs, vai nu raudi vai smeļies! Slepēnībā jau gan dažreiz asaras iezagās acis, bet izrādīt to neviens negribēja.

Arī citi mūsu bēdu brāļi, kā krievi un tatāri, uzrāva pa dziesmiņai. Tad atkal citi naktīs iekāpa pie sievietēm, kādēļ dažreiz izcēlās tāds elles troksnis, ka bija jānāk sargiem kārtību nodibināt. Ālējās un trokšņoja savā starpā kā nu katrs mācēja, jo cilvēki pa lielākai daļai pirmo reizi savā mūžā bija apcietināti, bet pēc savas pārliecības nebija neko noziegušies; un tādēļ cerēja, ka atkal drīzi tiks svabadībā, jo to jau neviens nedomāja, ka tagad, pie tautas valdības un padomju brīvības un taisnības sargātājas tiesas arī nevainīgus varētu notiesāt.

Nosēdējuši kādu nedēļu, vai drusku vairāk, dabūjām zināt, ka mūs sūtīs uz Čelabinsku, uz Gubčeku; bija zināma pat diena un stunda. Stundu varēja viegli uzminēt tādēļ, ka tikai reizi dienā uz turieni gāja vilciens; to tad paziņojām arī savām ģimenēm. Piederīgi tad sapulcējās zināmā laikā līdz ar citiem pavadītājiem, kas mums juta līdzī, tā kā pavadītāju pulciņš

iznāca diezgan prāvs. Tas bija labi, jo vairāk tādēļ, ka mēs neuzticējāties biedru godīgumam, vienlīdzībai un taisnības politikai, ko viņi bieži vien pierādīja praktikā ar apcietināto nošaušanu, uzdodot par iemeslu bēgšanu. Tā nu mēs arī, lai mežā, caur kuŗu mums bija jāiet, netiktum nolaisti no kājām, paziņojām, lai nāk mūs pavadīt.

Iznākot no sava līdzšinējā cietuma uz ielas, divu konvoju (apbruņotu sargu) pavadībā, un ieraudzīdami prāvo pavadītāju pulciņu, sākām līdz ar viņiem kopīgi dziedāt:

»Kam zvaniem jūs drūmajie zvani
No cietuma mūriem mums šurp?
Par velti jūs aiciniet mani,
Par velti, es negribu turp!

Jo drūmas ir cietuma telpas,
To tumsības plīvuri sedz —
Tur brīvajām krūtīm trūkst elpas,
Prāts, domas un jūtas tur zūd.

Gan sludina sarkanie biedri
Un zoscāļu mācības pauz,
Bet paši tie milē tik sevi
Un cilvēces tiesības lauž . . .

Bez tiesas, bez maizes un skrandās —
Smok cietumos . . . Sirds sāpēs lūst,
Kad komunas kaŗogi plandās
Un netaisni asinis plūst.«

Tā dziedādams viss gājiens virzījās uz priekšu. Krievi atrāva logus, lai gan bija ziema, un noskatījās uz šādu divainu procesiju; tāpat arī ielas gājēji apstājās un noskatījās uz mums, jo tas bija pašā pilsētiņas centrā. Kad bijām aizgājuši līdz Sadrinskas tiltam, kas ved pār Miasas upi, tad viens no sargiem ieminējās, ka aizmirsis tabāku mājās, un tā kā viņam mājas neesot tālu, tad viņš lūdza lai to pagaidot, jo viņš aizskriešot tabākai pakal.

Mēs nostājāties uz jau minētā tilta, noņēmām cepures un līdz ar saviem pavadītājiem nodziedājām — Dievs, svēti Latviju!

Kad sargs atnāca, tad turpinājām ceļu uz staciju, visu laiku dziedādami, jo negribējām izrādīt ne saviem pavadītājiem, ne arī saviem kapračiem, ka mēs būtu nospiestā garastāvokli, vai arī nobijušies — arvien galvu augšā, lai nāk kas nākdams.

Nonākuši stacijā, sēdāties vilcienā un braucām uz Čelābinsku, lai tur tiktu atdoti čekas rīcībā. Mēs cerējām, ka tiksīm nodoti tiesai, un tad jau mūsu nevainība pierādīsies un mēs tiksīm brīvi. Tā mēs gan domājām, bet mūsu kaprači domāja citādi, jo bija, kā vēlāk paši izplāpāja, par mums iedevuši Gubčekam ļoti sirsnīgu ieteikšanas (resp. pavada) rakstu līdz, ar 27 latv. komunistu parakstiem no Miasas, kuŗā bija izstrādāts

gatavs spriedums, kas Gubčekai būtu jāizpilda pie mums, un proti: mani, V. Ansviesuli, kā buržuju un galveno vainīgo, nošaut, bet Šturmu, Krāgiti un Spundi notiesāt uz 15 gadiem pie spaidu darbiem.

G u b č e k ā.

Nobraukuši Čelabinskā, un stacijā izkāpjot no vilciena, burzmā pazuda mūsu sargi, kuŗus mēs labu laiku meklējām, jo nezinājām kurp iet un ko darīt. Bez sargiem un bez pavadraksta iet uz Gubčeku negribējām, jo ar to mēs varējām iegāst ķezā arī sargus, kuŗi mūs nav pietiekoši sargājuši, sevišķi vēl tādēļ, ka sargi simpatizēja vairāk mums, kā komūnai, jo viņi teica: »Šodien mēs jūs pavadam, bet ritu varbūt mēs paši būsim vedami!« Un tā arī notika. Pēc kāda laiciņa arī viens no minētiem sargiem bija par kādu mazu nolaidību tāpat, un vēl kopā ar mums, notiesāts nometināšanai koncentrācijas nometnē.

Čelabinskas stacijā sargus meklēdami uzzinājām, ka tur pašreiz stāv arī Trocka zalonvilciens, kuŗā viņš brauca uz Sibīriju. Mēs nolēmām iet pie viņa želoties, ka mēs, kā Latvijas pilsoņi esam apcietināti, un varbūt viņš varētu dot rikojumumu mūs atsvabināt, jo mēs, kā saka, kā sliķonis ķērāmiešiem pie salmiņa, bet netikām nevienā vagonā iekšā, jo visas durvis bija noslēgtas, un mēs jau arī nezinājām, kuŗā vagonā Trockis atrodās, tad būtu vismaz klauvējuši. Tad arī vēl uznāca bailes, sak', ka neiziet vēl sliktāk, ka Trockis mūs neliek vēl turpat stacijā pielikt pie sienas. Beidzot arī atradās mūsu sargi, kuŗus atradām I. klases uzgaidāmās telpās (kuŗa tagad bija pieietama visiem) tēju dzerot. Tad sākās gājieni uz Gubčeku. Tur nonācām pēc plkst. 11 naktī un tikām nodoti komandantam. Telpas bija ļaužu pārpildītas, piepipētas un piesplaudītas, ka nekur vietas kur apsēsties; bija jānoliekās uz piesplaudītās grīdas, pie durvju sliekšņa. Šādos neapskaužamos apstākļos arī dūša sašļuka, jo izredzes ļoti bēdīgas. Otrā dienā dibena telpās atbrīvojās kādas trīs vietas uz nārām; tur tad mēs četri latvieši ierīkojāmies. Dabūjām 1 mārč. maizes dienā un pusdienā kādu virumu. Trešās dienas ritā komandants izsauc mūs trīs latviešus: mani, Krāgiti un Spundi. Jāejot pie darba; dabūšot tai dienā 3 mārč. maizes. Saģērbjamies un ejam. Pagalmā stāv divi pajūgi — iekšā lāpstas, ķirki un laužamās stangas. Komandats saka ka jābraucot uz būvdarbiem; maize jāņem līdzī. Bet mēs vēl esam nesaprašanā, ko tas īsti nozīmē — uz būvdarbiem ziemas laikā ar lāpstām u. t. t. Tā nu braucām. Katrā pajūgā arī pa konvojam, ar šauteni; pats komandants arī apbruņojies brauc līdzī; brauc arī vēl trīs citi apcietinātie, bez mums, latviešiem. Braucam no pilsētas ārā. Ceļš ved kādu gabalu pa aizsalušo Miasas upi, kuŗa arī tek caur Čelabinsku un še jau ir daudz platāka kā pie Miasas pilsētiņas. Mūsu konvojam, kuŗš vada zirgu, salst rokas; tas piesviež grožus man un

nu es braucu kādu gabalu, kāmēr komandants to pamana. Tad viņš liek vedējam pieturēt, izkāpj no sava pajūga, pienak pie mums un saka konvojam, lai viņš pats ņemot grožus un braucot, jo apcietinātiem neesot tiesība braukt.

Izbraukuši no pilsētas laukā, tuvojamiem kādai mežmalei, kur redzāmas tipiskās mēslu un citu atkritumu gubas, maitu kauli, — vārdu sakot, viss, kas kā nederīgs no pilsētas tiek izvests; redzāms arī pa retam kāds no mietiem taisīts krusts. Šis skats mums lika nodrebēt, jo nu sapratām uz kādiem būvdarbiem mēs braucām. Nobraukusiem aprādītā vietā mums pavēlēja rakt bedri, apmēram 2 metru platumā un 4 metru garumā. Kad jautājām, kamdēļ tik lielu, jo mēs esam tikai seši vīri, — mēs bijām tai pārliecībā, ka tā bedre priekš mums pašiem tiks rakta un ka mēs paši tur tiksīm apguldi, tad komandants teica: »Tā bedre būs priekš ar ienāšiem sasirgušiem zirgiem, kuņģi nošauti.« Negribējām tam ticēt, bet bedre tomēr jārok, jo komandants ar liela kalibra mauzeri rokā un buržujam nolaupītā smalkā zvērādas kažokā, stāv klāt; tāpat klātu stāv ar šautenēm apbruņojušies konvoji. Tas apstākļi, ka mums iedota trīskārtīga maizes porcija līdzī, lika cerēt, ka, ja mēs būtu nolemti nāvei, kāpēc tad vēl dotu tik daudz maizes. Strādāt vajadzēja dūšīgi, jo zeme, vismaz aršinu dziļumā, bija sasalusī; bet maize tomēr negāja dibenā, tik tā vien pa muti vēlās, ēstgriba nekāda; domas dzenā viena otru — priekš kam gan mēs to bedri rokam.

Rakšanas laikā notika arī šādi kuriozumi. Man bija uzņākusī vajadzība aiziet sevis pēc, par ko vajadzēja ziņot komandantam un izprasīt atļauju, ko man arī deva. Aizgāju apmēram soļus 20—30, jo tālāk nedrīkstēju iet; tad aptupos un lielgabalu atgriezīs pret komandantu, caur kāju starpu viņu novēroju. Viņš sēdēja uz ragavām, mauzera stobru pret mani pagriezīs, lai, bēgšanas mēģinājuma gadījumā, varētu man raidīt lodes pakal. Pēc tam, kad atnācu atpakaļ, Krāģīts ar Spundi man prasīja, — vai es esot komandantu fotogrāfējis, būdams tādā izaicinošā pozā. Es teicu, — reiz esam nolemti nāvei, tad vienalga kā; lai tad arī šauj, ja fotogrāfēšanu nevar paciest.

Pēc tam atkal kāds suns bija pienācis apm. 100 soļu atstatumā, pie kādas maitas kauliem, kuņģus grauza. Tad kāds no konvojiem tam raidīja virsū šāvienu, bet netrāpīja; šāva vēl otrs, bet arī netrāpīja. Suns, iztraucēts no šāvienu trokšņa, pagāja dažus soļus tālāk, bet tad atgriezās un grauza atkal tālāk. Tad komandants teica: »Kas jūs esat par konvojiem, ka nevarat pat ne suni nošaut!? Ko tad jūs darītu, ja kāds no arestētiem bēgtu?« Pie tam izņēmis vienam konvojam no rokām šauteni un tēmēdams saka: »Lūk, tā vajaga šaut!« Bet par nelaimi arī pats netrāpīja; suns ieņurdējās un asti ierāvis aizgāja lēnā gaitā, par ko visiem bija lieli smieklī. Tikai komandants bija sašutis un lādējās.

Pabeiguši rakt bedri braucām atkal mājās, tas ir, uz Gubčeku, jo tur jau bija pašreiz mūsu mājas. Tad, pēc dažām dienām, mūs visus četrus nosūtīja cietumā, bez kādas nopratināšanas. Tur cietumā tad arī dabūjām zināt, priekš kā mēs to bedri bijām rakuši, jo naktī pēc tam bija no cietuma izvesti un nošauti 21 cilvēks, kuŗi apguldīti mūsu raktajā bedrē. Pati nošaušana izdarīta no Čekas vīriem, sasienot apcietinātos pa diviem kopā, ar dzeloņu stiepulēm, iepriekš izģērbjot un iekraujot pajūgos, ar kuŗiem nelaimīgie tika aizvesti uz soda vietu vairs tikai pusdzīvi, jo bija samocīti un nosaluši.

Cietumā ieejot aiz mums aizvērās septiņas dzelzu durvis, kāmēr tikām mums nolemtā kamerā. Cietuma kancelejā mūs pamatīgi izkratīja; kam ko atrada klāt, to atņēma. Tā Šturmam atņēma drusku siku sudraba naudu un nazi. Neatceros, vai Spundem un Krāģītīm arī ko atņēma, bet no manis neko neņēma, jo es neko lieku nebiju paņēmis līdzī, un kas man bija, to es labi noglabāju. Kā, piemēram, kabatas nazi es biju mākslīgā kārtā iebāzis iekš maizes klaipa galiņa; pasi biju adītas jakas piedurknē, zem elkoņa iesūvis. No tās es negribēju šķirties, jo tas bija vienīgais pierādījums, ka esmu Latvijas, bet ne Krievijas pilsonis. To man ne pie vienas kratīšanas neatrada; tāpat arī nazi es mācēju katru reizi izglābt no konfiscēšanas. Iztikt bez naža bija ļoti grūti, jo tad mums četriem cilvēkiem nebūtu ar ko maizi nogriezt, ne arī pirkstiem nagus ar ko apgriezt, — tāpat visām citām vajadzībām. Cietuma kamerā, kur ierīkotas guļu vietas 16 cilvēkiem, kad mūs ielaida, tur priekšā bija jau 17 cilvēku, un nu mēs četri vēl pienācām klāt. Mums jaunienākušiem vajadzēja tiem, kas tur ilgāku laiku atradās apcietinājumā, izdalīt no saviem maizes un pārtikas krājumiem, t. i. trūcīgiem arestētiem, kuŗi no mājām netika apgādāti. Tas tika izvests pēc visas kameras iemītnieku ieskatiem, jo apcietinātiem bija savas tradīcijas un kārtība, kuŗai bija jāpadodās. Katru dienu no apcietinātiem, pēc kārtas, viens tika nozīmēts par dižurnieku, kuŗam bija jāizpilda dažādi pienākumi, kā, piemēram: kameru izslaucīt, naktstrauku (parašku — liels skārda trauks 5—6 spaiņu tilpumā) iznest, jo naktīs durvis tika noslēgtas, tad pēc ēdiena aiziet, tējas ūdeni atnest u. t. t.

Mums, jaunpienākušiem, bija jāguļ — diviem uz galda un diviem zem tā, uz asfaltētas grīdas. Kad kāda guļas vieta atbrivojās, ja kāds vai vairāki apcietinātie tika ievietoti vieninieku kamerās, no kuŗienes tos naktīs aizveda uz nošaušanu, tad jaunpienākušajam tika ierādīta guļas vieta, bet nevis tā, kuŗu aizejošais atstāja, bet to vissliktāko, jo to no aizgājēja atstāto, ja tā bija labāka, bija tiesība ieņemt tikai jau ilgāku laiku atrodošamies apcietinājumā. Tādas bija tur ievestās tradīcijas.

Gultas bija no dzelzs caurules, izliektas rāmju veidā, ar maisu drēbi pārviļktas, un tās no rīta plkst. 6-os tika pieslēgtas (saceltas) pie sienām, lai neieņemtu daudz telpas, un lai neva-

rētu pa dienu gulēt; vakaros plkst. 9-os, kad vajadzēja iet gulēt, tad uzraugi tās atslēdza. Gulēšanu ļoti traucēja parazīti — utis un blaktis, tā kā vairāk reizes pa nakti vajadzēja kreklu noraut un pie mazas spuldzes gaismas, kuŗa dega visu nakti, tos lielākos izmedīt; tad atkal varēja kādu brīdi nosnausties, kāmēr tie salīda no jauna, bet miesa izskatījās raiba, kā ar masalām saslimušam.

Divas reizes dienā atvēlēja pastaigāties svaigā gaisā, ciema pagalmā, kuŗš bija visapkārt iežogots ar augstu mūri. Izlaida vairāku kameru iemītniekus reizē, konvoju uzraudzībā. Svaigā gaisā varēja uzturēties 20 minūtes, ko mēs latvieši arī ikreizes pilnā mērā izlietojam, jo tā arī bija vienīgā izdevība redzēt pilnīgi dienas gaismu. Pastaigājoties un ieelpojot svaigu gaisu, bija arī iespēja satikties un sarunāties ar citu kameru iemītniekiem. Lai atsvabinātos no parazītiem, tad pielietoja šādu metodi: drēbes, veļu, vai kažociņu, ritos pie laukā iešanas ierušināja sniegā, lai parazīti nosalst, bet pēcpusdienas promenādes laikā tos atkal izrušināja, izpurināja un nesa iekšā, tādā kārtā uz kādu brīdi atsvabinoties no liekēžiem. Tur tas bija iespējams tādēļ, ka ziemā temperatūra turējās vienmēr zema, 20—30 grādu pēc R. un reti kad tā bija tikai 10 grādu.

Maizi dabūjām 400 gr. dienā, pusdienā zupu un divas reizes dienā tējas ūdeni. Gara stāvoklis bija ļoti nospiests, jo izredzes bija drūmas, ko nojautām sarunās ar citiem apcietinātiem un dažādiem baigiem notikumiem, kuŗiem bija padoti kontrrevolūcijā apvainotie, kā, piem., mēs.

Tā nodzīvojuši apm. deviņas dienas dabūjām zināt, ka mūsu cietumu apmeklēs kāda juristu revīzijas komisija, no Maskavas. Tas bija sestdienā. Es tūlīt dabūju papīru un vajadzīgās rakstāmlietas; norakstīju lūgumu, ka mēs četri Latvijas pilsoņi apcietināti it kā par kontrrevolūciju, bet pamatojoties uz mierlīgumu starp Latviju un Padomiju, uz zināma panta pamata, ka politiskie jāpārsūta uz Latviju, vai arī mūs nodot tiesai, jo cerējām, ka tiesā pierādīsies mūsu nevainība. Otrā dienā arī, tiešām, ienāca pie mums kamerā minētā revīzijas komisija, kuŗa iztaujāja apcietinātos — par ko apcietināti, un vai nav kādam kāda sūdzība. Bet neviens ne pīkstēt nepīkstēja, jo klāt bija arī cietuma administrācija; tikai es iedevu savu rakstu, par ko visi acis vien ieplēta. Tas bija svētdienā. Pēc trīs dienām, tas ir trešdienā, saņēmām pavēli, ka mums četriem latviešiem jāatstāj cietums un jāpārvietojas uz koncentrācijas nometni, spaidu darbos, jo esam notiesāti ar aizmuguras spriedumu no Gubčekas, katrs uz vienu gadu. Mēs bijām tai pārlicībā, ka minētā komisija, sakarā ar mūsu lūgumu, laikam uzdevusi vai nu mūs atsvabināt, vai arī nodot tiesai, kā mēs to savā lūgumā bijām pieprasījuši; un Gubčeka, negribēdama ignorēt mūsu pavadrakstā minēto rezolūciju, ar 27 Miasas komunistu parakstiem, kuŗā tie pieprasīja mani nošaut, bet Šturmam,

Spudem un Krāģītim piespriet 15 gadu katorgu, lai iztaptu un pakalpotu abām pusēm, tad arī iznesa minēto aizmugures spriedumu. Tā nu mēs tikām pārvesti, turpat Čelabinskā, no cietuma uz koncentrācijas nometni.

Koncentrācijas nometne bija ierīkota nacionalizētos namos un aizņēma veselu pilsētas kvartālu, kas bija iežogots vairāk kārtām ar dzeloņstiepulēm. Namos izplēstas daudzas starpsienas, lai gūtu lielāku telpu. Gar sienām sataisītas 4-kārtīgas nāras, cita virs citas, tā kā cilvēks saliecies tikko var ielīst. Lai uz augšējām nārām varētu tikt, tad bija šķērssienās piesisti šķēršļi; kaut kas līdzīgs kāpnēm. Augšējās nārās bija siltāk, bet toties atkal sliktāks gaiss. Apakšējās nārās bija auksts, jo grīdas bija vietām šķirbainas un izpūvušas; tāpat arī sienas, tā kā vējš dažreiz pat sniegu iedzina. Kurināts netika. Utis un blaktis leģioniem. Par pārtiku nevarēja žēloties; tā bija ciešama. Pusdienas izsniedza katram atsevišķi, kā kareivjiem, kur katram savs katliņš; ne tā, kā cietumā, kur visiem bija jāēd no viena trauka. Bez tam, cietumā mums piespiedu kārtā bija jāiet skatīties teātris, kas bija ierīkots bijušās baznīcas telpās, kas pārvērstas skatuvē, un kuŗā lielinieki apcietinātiem rādīja seklas un banālas lielinieku propagandas lugas, iepriekš liekot apcietinātiem nodziedāt internacionāli, un pie tam uzmanot, ka arī katrs arestants to lidzi dzied. Koncentrācijas nometnē, tāpat kā cietumā, pa nakti noslēdza durvis. Naktstrauks, apm. 10 spaiņu tilpumā, jau isi pēc pusnakts sāka pārplūst, applūdinādam grīdu un izplatīdam neciešamu smaku; gaiss bija sliktāks nekā cūku kūti.

Par laimi mēs tur nedabūjām ilgi ciest, jo sakarā ar to, ka tur jau bija pārslodzīts no apcietinātiem, mūs 140 cilvēkus izņēma laukā un nosūtīja uz Miasas nometni, jo tur pašreiz bija svabadākas telpas. Tai stārpā bijām arī mēs, četri latvieši.

Dabūdams zināt, ka mūs pārsūtīs atkal uz to pilsētu, kuŗā palika mūsu ģimenes, es steidzīgi nosūtīju vēstuli sievai, un arī Zagotoseļa vadītājam Cinnerim, lai gādā, ka tieku izņemts no apcietinājuma; ka iestādei vajadzīgs darbinieks, jo pie lieliniekiem bija tāds likums, ka notiesātie varēja tikt uzņemti atpakaļ savā bijušā darbā, ar vietējā komandanta piekrišanu, ja iestāde, kuŗā apcietinātais darbojies, to pieprasīja, kā nepieciešamu un lietpratīgu darbinieku. Tādos gadījumos tad apcietinātais tika izlaists brīvībā, varēja dzīvot savā ģimenē, bet skaitījās pa to viņam uzlikto soda laiku par arestantu, un kā tāds nedabūja nekādu algu savā darba vietā, bet tikai zināmu arestanta pajoku, un varēja tikt katrā laikā, uz nometnes komandanta pavēli, atkal ievietots savā cietumā. Bija arī tādi, kas dienā varēja iet savā parastajā darbā, bet vakarā jāatgriezās cietumā jeb nometnē.

Ienākot Miasā, tikām sagaidīti un pavadīti no savējiem līdz nometnei. Tad pēc dažām dienām, mēs ar Šturmu, tikām no savas priekšniecības izgalvoti un pieprasīti kā vājadzīgi dar-

binieki; Šturms Miasas заводā, kur viņš agrāk strādāja kā meistars, bet es gaļas sagatavošanas punktā, kā instruktors, jo tur arī, bez krietnas vadības, daudz kas bija sācis iet greizi. Tā nu mēs bijām atkal brīvi un atgriezāmies pie savām ģimenēm un sava ierastā darba, un domājām, ka nu jau to soda gadu pārcietisim viegli. Bet cilvēks domā — komuna atkal strādā. Mēs dabūjām tikai 1¹/₂ dienas pabūt brīvībā, jo mūsu kaprači, Miasas komunisti-latvieši, dabūdami zināt, ka mēs atkal Miasā, un vēl izlaisti brīvībā, gāja pie komandanta un lūdza, lai mūs nelaiž laukā no nometnes, jo mēs esot bīstami kontrrevolūcionāri un dzenot savu agitāciju; lai laižot kaut vai tādus, kas uz 10 gadiem notiesāti, bet tikai ne mūs. Tad arī mēs, otrā dienā, pēc pusdienas, tikām atkal savās darba vietās apcietināti un aizvesti atpakaļ nometnē, jo Kompartijai un viņas lēmumiem bija padoti visi komisāri un komandanti.

Man atgriežoties gaļas sagatavošanas punktā, tiku saņemts ar sumināšanu un ovācijām, jo biju tur labi ieredzēts no visiem darbiniekiem. Paspēju arī pusotrās dienās daudz ko izlabot no pielaištām kļūdām un nolaidībām, kuŗas tur bija ieviesušās pa manu prombūtnes laiku, jo man visi labprāt paklausīja un centās izpildīt manas pavēles un aizrādījumus. Bet prieki bija īsi — jāiet atkal pie spaidu darbiem, kā tas stāvēja rakstīts mums nolasītā spriedumā — »Na god lager prinuģiķelnoi raboti« (uz vienu gadu spaidu darbu nometnē). Mēs to savukārt nosaucām par: »Lager prinuģiķelnoi otdich«, (tas ir — nometnē spaidu atpūtai), jo tur nekas nebija jāstrādā. Vienīgais darbs bija pievest ūdeni virtuvei. Ūdens bija jāved no 1/4 klm. attālās akas, 3—4 mucas dienā. Nometnē bija izvēlēts dežūrnieks katrai dienai savs; tam bija jāraugās uz iekšējo kārtību, kā: aptīrīšanu, krāsns kurināšanu, ūdens piegādāšanu u. t. t. Ūdens vešanai tika nozīmēti katrai dienai 6 cilvēki, tā kā katram kārtā iznāca ik pa divi nedēļām reizi. Mēs, latvieši, gājām paši brīvprātīgi, gandrīz katru dienu, aiz zināmiem iemesliem. Tā kā aka atradās ārpus nometnes, uz laukuma, pār kuŗu krustojās vairāki ceļi, to starpā arī ceļš gāja gar pašu aku no gaļas sagatavošanas punkta uz pilsētu. Tur tad arī mēs satikāmies ar saviem ģimenes locekļiem un pazīstamiem, kuŗi mūs pabalstīja ar uzturu vielām, kamdēļ mums trūkuma nekad nebija, ko nevarēja teikt par tādiem apcietinātiem, kuŗi bija no citurienes un nekā nedabūja no mājām izsalkuma apmierināšanai. Kad tika nozīmēti ūdensvedēji un nebija mūsu kārtā, tad mēs palūdzām, lai laiž mūs viņu vietā, ko nozīmētie arī labprāt darija, jo, kā zināms, krievi mīl slinkumu lāpīt. Bez tam daudziem nebija pietiekoši silta apģērba un zābaku, jo bija ziemas laiks, tad dažs jutās laimīgs, ka bija kas gāja viņu vietā.

Laukuma malā, Tirgus ielā, bija maza mājiņa, kas piedēvēja kādai atraitnei, gaļas sagatavošanas punkta strādniecei, Antoņidai Kuzņecovai; tur tad mēs varējām ieiet un satikties ar savām sievietēm, kuŗas mūs tur gaidīja, jo pa logu varēja re-

dzēt, kad mēs pie akas atnācām ar savu ūdens mucu uz raga-
vām. Tāpat konvoji (sargi) bija mūsu pusē, tas ir, simpatizēja
mums, jo bija pretlielnieciski noskaņoti. Tādēļ mums dzīve no-
metnē, nebija tik neciešama, kā Čelabinskas Gubčeka cietumā un
Čelabinskas noimetnē, jo kā jau teikts, mēs bieži varējām satik-
ties un sarakstīties ar savējiem. Tāpat arī pārtikas ziņā bija
labāk, kaut gan arī daudzi bija pusbadā, jo maizi dabūja tikai
400 gr. dienā un pusdienā plānu zupu. Bija pat tādi gadi-
jumi, ka arestanti, ilgāku laiku atrodoties noimetnē bez pabalsta
no mājām, lasija no grīdas nosviestās asakas un citus atkritu-
mus, un lūdza, lai asakas, ja bija dota zivju zupa, nesviež zemē,
bet atdod viņiem. Daži atkal visu nospēlēja uz kārtīm, līdz
pat kreklam, zināms, slepeni naktīs, kad citi gulēja; aizdedzi-
nāja kādu tauku svecīti un rāva vaļā uz acīti vai žēlesko. Daž-
reiz iznāca arī plūksnās, tā kā bija jānāk sargiem to likvidēt.
Notika arī zādzības, bet kad pieķēra, tad gāja slikti.

Tā reiz kāds bijis milicis, vārdā Bogačovs, bija uz kār-
tīm nospēlējis visu, ka nebija vairs ko grauzt, naktī pabāzīs kā-
dam roku zem pagalvja un nočiepis tabāku. Bet tika noķerts
un turpat uz vietas pārmācīts, jo tādā gadījumā neviens nesko-
pojās un katrs deva savu tiesu, kā mēr bija jānāk sargiem pa-
glābt; bez tam tas dabūja vēl divas nedēļas karcerī nodzīvot.
Tur bija arī kāds jauns žīds no Jelgavas, vārdā Fridmanis;
savā laikā bijis liels un lepns vīrs, jo Miasas aprīņi bijis par
načaļniku »Prodotrjadā«, tas ir, uzrauga postenis, kas uzmanīja
visus ceļus, lai nenotiktu privāta pārtikas pārvadāšana un pār-
došana, jo tāda bija noliegta, un Fridmans bijis tādas speku-
lantu ķērāju nodaļas vadītājs, kuŗi siroja pa lielceļiem atņem-
dami un konfiscēdami visu, ko vien tikai varēja. Ne jau viss
tika atdots valdībai, bet, kā jau komisārs būdams, paturēja sev,
ko tik gribēja. Tad kādreiz tas tika pieķerts un par kādiem
pārkāpumiem notiesāts uz pieciem gadiem noimetnē, kur tas arī
aizrāvās no kāršu spēles, nospēlēdams drēbes un palikdams
vienā apakšveļā. Tā kā viņam nebija neviena, kas to pabalsta
ar uzturu, tad zenam gāja diezgan plāni, un viņš nāca pie mums
lūgties kādu gabaliņu maizes, jo mani viņš pazina, kad vēl bija
komisārs, lai gan toreiz bija tik lepns, ka negribēja labprāt ne
runāt, kad satikāties Zagotoseļa uzņēmumos. Tagad mēs viņu
noimetnē dažādi apcēlām — zobojām un pazemojām, turēdami
viņu par savu apkalpotāju: ēdienu atnešanai, trauku mazgā-
šanai, guļu vietas uzpošanai, tējas ūdeņa atnešanai u. t. t.; par
to mēs viņam arī šo to atmetām no pārtikas. Šturms deva arī
tabāku, jo viņam tā bija pārpilnībā. Fridmans mums labprāt
kalpoja un izteicās, ka nevēlotos vairs par komisāru būt, bet
vēlētos labprāt tikt atpakaļ dzimtenē, Jelgavā, kur viņa vecāki
dzīvojo.

Citādi noimetnē režims bija diezgan stingrs. Naktīs piepeši
tika izdarīta kontrole un kratīšana, un ja pie kāda ko atrada,

kas bija aizliegts, kā piem.: nazi, kārtis, vai naudu, tad to atņēma un nodeva komandanta kanclejā, kurus pie nometņu atstāšanas atdeva atpakaļ.

Es biju pats uzzīmejis kārtis, no pabiezāka papīra, bet ļoti mazā formatā, lai būtu vieglāk noslēpamas; un kad tika spēlēts, tad vienam vajadzēja stāvēt par sargu, jo bija aizliegts spēlēt; bet tā kā nekāda cita nodarbošanās nebija, un ko lasīt arī nebija, tad aizliegumu pārkāpa cik nu varēja.

Reiz naktī notika kratīšana. Nu bija jāslēpj, kas slēpjams. Kārtis es turēju aizbāztas pie griestiem, aiz drusku atplisušas papīra strēmeles, kas bija uzlipinātas uz griestu šķirbām, jo mēs bijām uz augšējām nārām otrā stāvā, tā kā paceļoties stāvus galva atdūrās pret griestiem. Mēs iesaucām savu mitekli par verandu-balkonu, jo tas bija mums dzīvoklis, gulta, ēdamistaba — ar vārdu sakot viss. Pie kratīšanas vajadzēja atstāt savus stilingus (vietas), un nostāties rindās; tad kratīšana tika sākta komandanta uzraudzībā. Kratītāji bija konvoji; vieni kratīja guļu vietas, bet otri atkal pašus apcietinātos. Man bija klāt kabatas nazis un nebija iespējams to uz ātru roku nekur noglabāt. Nevarēdams neko labāku iedomāties, nostājos citiem aiz muguras; tad novilku no kājas filca zābaku un iebāzu tanī nazi, un atkal to uzāvu, domādams, ka tur jau to neviens nemeklēs un kājas arī neliks noaut. Bet stāvēdams un gaidīdams savu kārtu, redzu, ka liek arī apavus novilkt. Nu tik ir ķezā! Es atkal novelku zābaku, bet tā, ka lai kratītāji nepamana, un paņemu nazi rokā, jo domāju — varbūt izdosies. Bet kratītāji tepat jau klātu; vēl 5—6 vīri starpā, un tad arī mana kārtā. Es lēnām aizvirzōs citiem aiz muguras, jo pie sienas stāvēja splanjamais trauks, ar ūdeni pildīts. Es tā drusku pieliecos, lai neradītu troksni, un lēni aizlikdams roku aiz muguras, ļauju nazim ieslidēt splanjamā traukā. Bija arī pēdējais brīdis, jo tiku tūlīt izkratīts; arī kājas lika noaut, bet neko neatrada. Mans nazis bija atkal izglābts, kā jau katru reizi. Vēlāk, kad kratītāji aizgāja, izņemu nazi no splanjamā trauka, nomazgāju un viss atkal kārtībā. Citās reizēs, es jau priekš gulēt iešanas, aiznesu nazi, savu pasi un citu, kas bija slēpjams, atejas telpās, jo tur bija tāda liela, sagrūvusi krāsns; tanī zem ķieģeļiem, es un arī daži citi, glabājām savas mantas. No rīta atkal paņēmām, jo dienā nekratīja.

Nometnei, kā jau visām nometnēm, apkārt bija apvilktas divām kārtām dzeloņu stiepuļu žogs, ar apmēram 2 mtr. platu starpu, pa kuru staigāja sargu patruļas; bet apcietinātie varēja staigāt tikai starp pašu nometnes ēku un pirmo žogu posmu. Gadījās arī, ka kādreiz atnāca kāds pazīstams, un tad varēja caur žogu sarunāties, ja tikai sargs atļāva; to viņi labprāt darīja, ja tikai nebūtu jābaidās, ka komandants to varētu ievērot. Tad bija jānoiet nometnes ēkas galā, pret Zlatoustas ielu, kur

no komandanta kanceļas nevarēja redzēt, jo kā jau teikts, sargi bija pret apcietinātiem ļoti pretīmnākoši, kur un kā tik vien bija iespējams, riskējot dažreiz paši iekrist.

Tā, reiz pēc ūdens braucot, viens no arestantiem lūdz konvojam, lai atļauj tam aizskriet līdz tirgum; viņš gribot nopirkt kaut ko ēšanai. Sargs to arī atļauj. Mēs atnākam jau trešo un pēdējo reizi pie akas, bet mūsu biedrs vēl neatgriežas. Sargs jau sāk sarkt un bālēt; mēs citi arī paliekam nemierīgi, jo redzam, ka slikti būs; domājām, ka arestants aizbēdzis. Kavējamies vēl lieki kādu brīdi, gaidīdami savu biedri atgriežoties. Bet cik tad nu ilgi stāvēs un gaidīs, jo laiks doties projām. Te par laimi ieraugam, pa lielu gabalu, skrien mūsu pazudušais biedrs ar paceltu mētela stūri, kuŗā sabēris kartupeļus, kuŗus dabūjis nopirkt kādās mājās, jo uz tirgus jau tobrīd vairs nekas nebija. Nu visiem noveļas kā akmens no krūtīm; arī sargs apmierināts pasmaida, jo nu briesmas vairs nedraud.

Malkas apkurināšanai tāpat arī virtuvei nebija, kamdēļ apcietinātiem vajadzēja pašiem iet mežā malku sagatavot un tūlīt pārvest pavisam zaļu; ar tādu tad kurināja. Iekurt bija ļoti grūti; tad, kamēr krāsns kurējās, tai apkārt aplika zaļās pagales, lai daudzmaz pazūst, ka otrā dienā būtu ar ko iekurt. Mežs bija kādus 10 kilometrus attālu, kur mums bija ierādīts malku cirst. Reiz arī man bija jāiet uz mežu zarus nokopt un sadedzināt. Manā uzraudzībā nodeva desmit arestantus, par kuŗiem man esot jāatbild, ka darbs tiek kārtīgi padarīts, un lai kāds neaizbēgtu.

Kas attiecās uz bēgšanu, tad šāds rikojums bija gluži nevietā. Jo, vai tad es ar tukšām rokām būtu varējis kādu aizkavēt, ja kādam tāds nodoms būtu bijis. Bet tādu jau nebija. Lielākā daļa bija godīgi ļaudis, kuŗi tika no lieliniekiem vajāti aiz politiskiem iemesliem, tādēļ arī sevi par noziedzniekiem neuzskatīja. Un kā tādiem, kas notiesāti uz zināmu laiku, kuŗiem nāves sods nedraudēja, tad arī neviens pat nemēģināja bēgt, lai gan tas jau agrāk pie minētiem apstākļiem it viegli būtu bijis iespējams.

Kas attiecās uz pārtiku, tad jāsaka, ka tās lietas stāvēja tāpat kā visur citur — kuŗš tuvāk pie siles atrodās, tas arī bija labāk paēdis. Mums ņometnē, no pašu apcietināto vidus, bija iecelti virtuves darbinieki, kā piem. pavārs un tā palīgs; tika vēl pēc vajadzības katrai rēizei doti papildu palīgi, kā: ūdens vedēji, maizes nesēji, izsvērēji-izdalītāji, pie kartupeļu tīrīšanas u. t. t. Tie tad arī paēda kārtīgi, tas ir, pilnu vēderu, bet lielākam vairumam bija jāapmierinājās ar mazāku un plānāku porciju. Reiz arestanti sāka kurnēt un izteica savu protestu ļoti skaļā veidā par nepietiekošu ēdināšanu, saaģitējot visus, lai nosviež līdzšinējo pavāru un iecel citu, jo tas esot galvenaie vainīgais. Šo lēmumu pateica komādamantam, pievedot dažādus argumentus un iemeslus, lai pārliecinātu komandantu, kā tas tie-

šām tā ir. Komandants, lai nomierinātu uztrauktos arestantus, tam arī piekrita un atļāva izvēlēties citu pavāru. Tad tika izvēlēts tas, kurš bija lielākais blāvējs un aģitators par to, ka vajaga izvēlēties citu pavāru; būšot visi paēduši un ēdiens arī būšot labāks u. t. t. Un tiešām, dažas dienas arī bija drusku labāk, bet tad atkal gāja viss pa vecam; blāvēji bija panākuši savu, un tagad bija tuvāk silei. Tāpat arī virtuves darbinieki varēja ēst par diviem, kā senāk, bet kā jau teikts, vairumam bija jāapmierinājās ar to, cik deva.

Arī pirts bija pie nometnes, bet ārpus dzeloņu stiepuļu žoga. Tā kā sausas malkas nebija, tad kurināja tikai par divām nedēļām reizi. Saiet arī daudz tur nevarēja, jo pirtiņa bija maza, — ar priekšīņu, kur noģērbties un pašu pirti. Kad nu to kurināja un nozīmēja, kuŗi varēs iet pērties, tad tie arestanti, kas bija turpat no Miasas, to starpā arī es, steidzīgi paziņoja mājās sievietēm, lai atnāk zināmā laikā uz mūsu pirti, līdzņemot tiru velu; bet galvenais iemesls jau bija satikšanās, un krievi nekautrējās no citu klātbūtnes, jo sargi jau mūs visur pavadīja, tāpat arī pirti; un tie netikvien kā neliedza šādu satikšanos, bet visādi vēl pabalstīja un pamudināja uz to netikvien krievus, bet arī latviesus, jo domāja, kā arī latvieši atrodās uz tikpat zemas morāliskās pakāpes kā viņi.

Tuvojās Lieldienas; un tā kā mūsu pirts nespēja tik daudz arestantus apkalpot, tad komandants atļāva daļai arestantu, kuŗi vēlējās iet ārpus nometnes, vietējo iedzīvotāju māju pirtis, jo tur jau tādas bija katrā mājā, zināms, sarga pavadībā. Mums uz kādiem 40 cilvēkiem bija viens sargs, kuŗš mūs izvadāja, tas ir, izdalīja pa mājām, cik nu kuŗā mājā varēja uzņemt pa 3—4 vai vairāk, un vietējie to, kā redzams, labprāt darīja. Tomēr lielākā daļa arestēto pirti nemaz nelietoja, un trūcīgākie gāja no māju un māju un vāca dāvanas pārtikai, ko viņiem arī labprāt deva, jo tauta jūta līdzīgu apcietinātiem.

Mani ar vēl trim biedriem ievietoja kādā mājā uz ezera krasta. Es aizsūtīju ziņu sievai uz mājām, lai atnāk zināmā mājā parunāties. Pēc apm. pusstundas sieva bija klāt, ar mūsu mazo dēlu, kuŗš tobrīd bija 1 gadu un 9 mēnešus vecs; un tā mēs kopīgi pavadījām to laiku. Pēc dažām stundām atkal atnāca konvojs un visus arestantus-pirtniekus savāca un pārveda nometnē.

Aprīļa mēnesī tomēr latviešu bēgļi, kuŗi kā jau zināms, agrāk bija reģistrēti pārsūtīšanai Latvijā, tika no Miasas aizsūtīti uz Čelabinsku, to starpā arī mūsu ģimenes, jo Čelabinskā bija bēgļu un kara gūstekņu pārsūtīšanas punkts. Tur bēgļi tika ievietoti kādās kareivju kazarmēs, pie preču stacijas, kur to ģimenes bija spiestas uzturēties, kamēr pienāca tā stunda, kuŗā viņiem pēc tik daudz ciešanām, novārguši no Padomijas paradīzes jaukumiem, bija lemts sēsties vilcienā, preču vagonos, ar visjaukākām cerībām, ka viņi tomēr redzēs atkal savu miļo

Es aizgāju savā bijušā darba vietā, pie Fokerodta, kur arī pārnakšņoju; un tā kā Fokerodta dēls pašreiz bija aizceļojis uz Vāciju, tad man ierādīja viņa istabu; bet es biju tādā uztraukuma stāvoklī, ka visu nakti nevarēju gulēt. Tad otrā dienā, norunātā laikā atnāca mani trīs biedri. Fokerodts mums iedeva savu zirgu ar kučieri, Pēteri Briedi, arī rīdzinieku, ar dzīves vietu Biķerniekos, kuŗš arī ka pasaules kaŗa bēglis toreiz pie Fokerodta kalpoja. Tas mūs ar visām mantām aizveda uz staciju, un tā mēs laimīgi sēdāmies vilcienā un braucām uz Čelabinsku, lai uzmeklētu savas ģimenes. Tur nonākuši arī atradām tās jau minētās kazarmēs, kur arī mēs tiem pievienojāmies; viņi bija tur nodzīvojuši jau kādas trīs nedēļas. Acīmredzot lieliniekiem bija tas nolūks, lai bēgli, atgriežoties dzimtenē, būtu kaili, un jo vairāk izbadējušies, jo labāk. Tādēļ viņi tik ilgi tika turēti, it kā uz ešalonu gaidot, lai tiktu pārsūtīti. Maizi deva 22 zolotņikus par dienu uz cilvēka, un tad pusdienā kādu virumu no veselīem kviešu graudiem, vārītu ar saulespuķu eļļu, un vēl kādus graudiņus cukura. Ar šādu uzturu, saprotams, nevarēja iztikt, kur nepilnu ceturtdaļ mārciņas maizes dod dienā, un tādēļ bēgli bija spiesti paši ar saviem līdzekļiem sagādāt sev pārtiku. Tobrīd vēl bija brīva tirdzniecība, kuŗu bija izkaŗojuši Kronštadtes matroži ar savu sacelšanos. Un tā kā tirgū zemnieki-kazāki produktus par naudu nepārdeva, tad pa lielākaī daļai tos mainīja pret drēbēm, apaviem, vērts- un citām lietām. Arī šad un tad gadījās, ka varēja dabūt par naudu pirkat, tikai ne par »sovetskije«, bet gan par cāra naudu jeb »kerenkām«. Tā, piemēram, ja kāds arī pārdēva par padomju naudu, tad par četrvertnoju piena, tas ir, 2¹/₂ stopiem, bija jāmaksā 250-300 rbl., bet kerenkās jau par 20—40 rbl.; par bijušo cāra naudu jau par 5—10 rbl. Vēlāk nekādu naudu vairs neņēma, un ja arī kāds vēl ņēma, tad par četrvertnoju bija jāmaksā 25 cāra rubļi.

Šādi apstākļi tad arī attaisnoja komunistu politiku, ka viņi gribot bēglus uz Latviju pārsūtīt galīgi noplicinātus un nabagus, lai tie būtu pilnīgi proletārieši atgriežoties, un kā tādi būtu neapmierināti un radītu grūtības savām valdībām, tādā kārtā panākot ātrāk lielinieku sludināto vispasaules revolūciju. Tādēļ tad bēglus turēja mēnešiem ar nolūku, lai cik vien iespējams viņus izputinātu, tādos necilvēciskos un antisanitāri-nehigieniskos apstākļos. Tāpēc tad arī bēgli slimoja un mira, it sevišķi bērni. Pēc kādām nedēļām, pēc mūsu ierašanās Čelabinskā, Latsekcijas vīri no bēgļiem salasīja pases, kuŗas tika pārbaudītas »Pļenbežā«, vai ir patiesi Latvijas pilsoņi, un tad pases Pavlovskis aizveda uz Maskavu, pie Latvijas bēgļu pārstāvja, Šķipsnas k-ga, kuŗš tad uz pasēm uzspieda zīmogu, kuŗus atzina par Latvijas pilsoņiem, un tad pases tika izsniegtas atpakaļ.

Kāda daļa komunistu arī bija ar savām ģimenēm uz atgriešanos sagatavojušies, un atradās kopā, līdz ar citiem bēgļiem kazarmēs, gaidīdami uz ešalonu; bet redzēdami, ka arī mēs, notiesātie, no apcietinājuma atbrīvoti un nu reizē ar viņiem

taisamies kopīgi ceļot uz Latviju, nobijās, ka mēs viņus nenododam kā komunistus un savus kapračus, uz robežas, iebraucot Latvijā, jo nenoliedzama patiesība sakamam vārdam — »suns jau gan zinot, ko apēdis«.

Tādēļ tad minētie tautieši, lai izbēgtu varbūtējai atriebībai un izspruktu ar veselu ādu cauri, izdabūja ar Latsekcijas palīdzību atļauju, un arī vienu vagonu, ar kuŗu tad aizlaidās, jau kādas trīs nedēļas agrāk uz Maskavu un tālāk uz Rīgu, jo Latsekcija, kā jau partijnieku citadele, ieskatīja, ka minēto »Jūdāsu« bailes ir pamatotas, un tos atbalstīja, lai tie varētu aizbēgt vēl pirms mums. Bet mēs vēl tikām slepeni uzmanīti un izspiegoti no Latsekcijas vīriem, vai nebūtu iespējams mūs pieķert pie kaut kādas pretlielnieciskas aģitācijas, vai kādiem citiem noziegumiem, kas viņiem varētu dot iemeslu, mūs bijušos arestantus, vēl pēdējā brīdī aizturēt un nelaist aizbraukt. Tādēļ tad mēs četri netikām, kā mūsu dokumentos teikts, nedēļas laikā pārsūtīti uz Latviju, bet bija jāgaida, līdz kopīgi ar visiem citiem ridzniekiem-bēgļiem pienāca kārtā.

Tā arī beidzot pienāca sengaiditais brīdis, kad 1921. gada 20. jūnijā padeva vilcienu, sastāvošu no vairāk kā trīsdesmit preču vagoniem, bez kādiem dēļiem jeb blankām, kur ierīkoties. Vēlāk, uz mūsu neatlaidīgiem lūgumiem un pieprasījumiem, gan tika dotas blankas, tā kā varējām ierīkoties, pārdalot vagonus divos stāvos, jo citādi nebija iespējams, tādēļ, ka katrā vagonā bija jāietilpst 28—30 cilvēkiem, līdz ar savām mantām, kuŗu svars arī bija noteikts proporcionāli un ko nedrīkstēja neievērot.

Vilciens tika padots pie pašām kazarmēm, tā kā novietojšanās vagonā nerādīja nekādas grūtības, vai izdevumus. Pārcēlušies no kazarmēm vagonos, nostāvējām vēl dažas stundas uz vietas līdz piekabināja lokomotīvi. Tad mūsu vilciens sāka kustēties un devās lēnā gaitā projām no apnikušās un riebigās paradīzes. Nevarēja jau zināt, ne arī paredzēt, kāds liktenis mūs sagaida dzimtenē, tomēr labāk nāve dzimtenes smiltājā, nekā nebeidzamas ciešanas un beztiesiskais stāvoklis svešumā.

Ar saldām cerībām sirdi tad šķīrāmies no trimdā pavadītām vietām, kuŗās pasaules kaļš mūs bija aizdzinis. Pulkstens bija apmēram desmit, kad piebraucām pie galvenās stacijas Čelabinskā. Tur mūs noturēja līdz pat vakaram. Diena bija ļoti karsta un tveicīga; vagonos ārkārtīgs karstums. Bēgli uztraukti un norūpējušies, — ka tikko iesācies ceļojums uz dzimteni, te atkal tas jau apstājies, un nervozi gaida, kad jau nu ātrāk sāktu kustēties. Pievakarē vilciens atkal sāka kustēties, un tad bez kādiem kavēkliem aizbraucām līdz Katrīnpilij. Tur atkal kādu pusdienu nostāvēja; bet aiziet no vilciens nekur tālu nedrīkstēja, jo nevarēja skaidri zināt, cik ilgi vilciens stāvēs un kad viņš atkal sāks iet.

Pēc dažu dienu braukšanas nokļūvām Permas pilsētā. Dabūdami zināt, ka te vilciens vairāk stundas stāvēs, jo jāgaida uz kādu citu vilcienu, kuŗš nāk no Sibīrijas, arī ar Latvijas

bēgļiem, kuŗus mūsu vilcienam pievienoŗot. Tad es ar savu dēlu Voldemāru un vēl daŗiem pazīstamiem ceŗa biedriem aizgājām Kamas upē peldēties. Kama Kazāņas tuvumā ietek Volgā, un pie Permas tā ir stipri plata kā Daugava un arī straujāka. Permā mēs jau dabūjām nopirkt siŗķes par 3000 rbļ. gabalā, padomju naudā. Lai nu gan tās nebija diezin cik labas, Kaspijas jūrā zvejotas, bet tā kā mēs visus Miasā pavadītos gadus nebūjām siŗķes ēduŗi, tad tās mums izlikās ļoti gārdas.

Kad pienāca no Sibīrijas gaidītais vilciens ar bēgļiem, 30 vagonos, tad tos piekabināja mūsu vilcienam; ar to tad mūsu eŗalons nu sastāvēja no 60 vagoniem. Sibīrijas vilcienā atradās arī mans brāŗa dēls, Kāŗlis Jāŗa dēls, ar savu sievu, kuŗi arī brauca mājās no Omskas, kur pēdējos gados bija atraduŗies. No Permas braucām uz Vjatku. Tur gadījās atkal klizma: eŗalona pavadītājs Novermanis saziņoja vagona vecākos, lai dod no katra vagona cilvēku, kas iet saņemt maizi priekš bēgļiem, norādītā vietā; bet tikko saziņotie cilvēki, apm. trīsdesmit, bija aizgājuŗi, tā arī vilciens gāja projām. Mēs palikām bez maizes, un no katra vagona trūka pa cilvēkam, to starpā arī mans dēls Voldemārs. Nu bija atkal jaunas bēdas un uztraukums, jo bijām nezināŗanā, kas notiks. Par maizi bija tā mazākā bēda, jo katram jau bija ŗis tas iegādāts ceŗā pārtikai, bet galvenais nemiers bija par iztrūkstoŗajiem ģimenes locekļiem.

ŗis apstāklis it pilgti raksturo padomju valdības darbinieku nesaskaņoto rīcību, ka eŗalona pavadītājs un komandants nezina, cik ilgi vilciens stāvēs, un atkal vilciena vadītājs nezina, cik ilgi komandants būs projām; un aizbrauc bez viŗa.

Es arī Vjatkā gandrīz paliku, jo biju aizgājis uz ateju; bet tikko tur biju nosēdies, tā tūlīt dzirdu, ka vilciens iesvīlpās; nepaspēju pat apģērbu pienācīgi sakārtot, bet skrienu cik tik jaudas uz vilcienu, un tikai ar lielām pūlēm un ar citu bēgļu palīdzību tiku ierauts vagonā, jo vilciens jau bija sācis iet. Tādu gadījumu bija daudz, jo, kā zināms, lopu vagonos atejas nav, un tādēŗ daŗam bēgļim, kas bija izkāpis zināmu vajadzību dēŗ, bija jānoskatās, ka vilciens aiziet bez viŗa.

Tāpat arī nereti gadījās, ka vilciens apstājās pie kādas stacijas vai kādā vagonu parkā. Bēgļi tad apjautājās pie vilciena vadītāja, cik ilgi vilciens tur stāvēs, bet noteiktas atbildes gandrīz nekad nedabūja. Tā vairāk dienas, neko siltu un vāŗitu nebaudījuŗi, bēgļi arī tūlīt turpat vagona tuvumā, sakūŗa uguni un raudzīja ko nebūt gatavot; bet tikko katliņi uzlikti, tā lokomotīve iesvīlpjas un vilciens sāk atkal kustēties. Bēgļi tad lielā steigā, pa kaklu, pa galvu, rauŗās vagonā iekŗā, bet dzelzceŗa kalpotāji lamādamies un lādēdamies ar kājām izspārda no bēgļiem sakurto uguni.

Stacijās, kur vilciens apstājās, vietējie iedzīvotāji pienses arī dažādos produktus un jau sagatavotas pārtikas vielas. Bet par naudu neko nepārdeva, — tikai apmaiņā pret sāli, jo par sāli varēja visu ko dabūt. Tā pret 1 mārc. sāls varēja dabūt

1 mārč. sviesta, vāritu gaļu, zivis, olas — ar vārdu sakot visu, bet tikai pret sāli. Tā kā mēs to jau iepriekš zinājām, tad Čelabinskā iegādājamies ap 10 pudu sāls par 60 rbļ. pudā, un arī dārgāki, skatoties uz to, kā kuŗu reizi tirgū bija pievedums, jo Čelabinskas tuvumā ir sāls ezeri; tādēļ bēgli, kuŗi to zināja, ka par sāli var visu ko dabūt, paņēma līdzī cik vien varēja.

Vologdā mēs to aiznesām uz tirgu un dabūjām 120,000 rbļ. pudā, padomju naudā. Tur Vologdā, kā arī citās pilsētās ziemeļos, tobrīd vienīgā prece tirgū bija aveņu ogas (maļina). To tur bija ārkārtīgi daudz, bet citas preces un produktu nebija; un ja arī bija, tad neoficiāli, — tikai zinātais tās varēja dabūt. Ļeņingrādā par sāli dabūjām 160,000 rbļ. pudā. Tur tad arī savu krājumu, kas vēl bija atlicies, likvidējām.

Ceļā arī gadījās dažādi notikumi un kuriozi gadījumi. Tā reiz kādā piekalnē pārtrūka vilciens; kad to pamanīja, tad brauca atpakaļ pēc notrūkušās ešalona daļas. Pa to laiku bēgli bariem vien izkāpa no vagoniem un par dzelzceļa stigu gāja ogot.

Pusceļā vilcienā nomira arī kāda bēgle, vārdā Saulīts, kuŗai nāve nelaikā pārtrauca ilgas pēc dzimtenes. Zināms, nebija jau Saulitiene vienīgā, kuŗai bārgais liktenis nebija lēmis atgriezties dzimtenē; daudzi nomira jau kazarmēs.

Beigu beigās tomēr, pēc divām nedēļām, laimīgi iebraucām Ļeņingrādā. Tur mums vajadzēja gaidīt veselu nedēļu.

Pa to starpu, pēc dažām dienām, atbrauca arī mūsu, tā sakot — dezertieri, kas Vjatkā pēc maizes bija aizgājuši. Tad nu atkal kā slogs novēlās no tuvinieku sirdīm, kuŗi bija lielās bēdās par savējiem. Kāmēr uzturējāmies Ļeņingrādā, gājām apskatīt pilsētu, jo es tur nebiju bijis kā no 1895. g. Tagad, pēc revolūcijas, tur redzamas bēdīgas ainas, — viss kluss un auksts. Pastaigājāmies gar Ziemas pili un Īzaka katedrāli; tur viss pārvērties līdz nepazīšanai. Jaunais tirgus izpostīts un piegānīts. Ņevas krasts kā izmiris, ne zīmes vairs no agrākās kustības un spožuma. Mēslu kaudzes redzamas pat pilsētas centrā; pie Fontankas un Moikas īsta mēslu lielnoliktava. Turpat blakus mēslu čūpām tirgojās. Es arī aiznesu pusklaipu maizes, ko saņēmām ceļā; tā bija asa kā ezis un dūrās netikvien kā mutē, bet pat rokas delnā — sēnalaina un akotaina. Tādu maizi mēs saņēmām ceļā, dažus simtus kilometrus viņpus Ļeņingrādas. Mēs to nevarējām ēst; paņēmām gan mutē un uzmanīgi pasūkājām, bet tad izspļāvām, jo norīt jau nebija iespējams. Tas varbūt tādēļ, ka mums pašiem vēl bija sausiņi, un pie tādas maizes vēl nebijām pieraduši. Bet Ļeņingrādā uz tirgus to mums pircēji rautin izrāva no rokām; par 4 mārč. lielu gabalu solīja 20,000 rbļ. Es par naudu nepārdevu, bet iemainīju pret četriem labiem dvieļiem, kam bija lielāka vērtība, jo Latvijā par 1000 rbļ. deva tikai 6 Latvijas rubļus. Arī ar dažādām naudām tur tirgojās. Pircēji pa lielākai daļai bija Kronštades flotes matroži. Par sudraba rubli maksāja

1000 rbļ. un vairāk. Es arī pārdevu visus savus »kerenkus«, 20 un 40 rbļ. zīmēs, jo uzzinājām, ka Latvijā tos vairs neņemot. Cik par viņiem dabūju, vairs neatceros.

Pie pārdošanas gandrīz izgāja slikti, jo salīgu ar kādu matrozi un nogājām klusākā vietinā, lai nemanīti varētu saskaitīt, jo »kerenku« bija simtiem. Notupušies zemē skaitam; te piepeši vēja brāziens daļu kerenu paķer un izmētā uz ielas; nu steidzīgi jālasa kopā, ka kāds nenodod, citādi bijām abi dimbā. Mēs palikām tomēr nepamanīti, jo mūs aizsedza dūmi, kuŗi cēlās no turpat uz tirgus laukuma sadedzinātām mēslu gubām.

Redzējām arī, ka mēslu vezumu piekar tramvajam un aizved sadedzināšanai. Tramvaji tobrīd pasažierus veda par brīvu, jo lielnieku programmā bija paredzēts naudu likvidēt; bet mēs to nedabūjām izmantot, jo tramvaji bija ļoti pārpildīti, un pat no ārpuses aplīpuši kā mušas — uz kāpšļiem un buferiem, kamdēļ arī pieturēja tikai izkāpējiem.

Pēc nedēļas, kā jau bija teikts, padeva mums atkal vilcienu. Bēgļu sirdis sāka pukstēt priekā un cerībā, ka reizi piepildīsies ilgas un tie redzēs dārgo dzimteni. Ceļā, lielākās pilsētās, kur vilciens ilgāk stāvējā, kā Lūgā un Pleskavā, aizgājām drusku apskatīties, kā tur izskatās. Še kaŗa un revolūcijas sekas nebija tik krasi izmanāmas kā Ļeņingradā; uz tirgus un veikalos varēja šo to dabūt, ja tikai bija naudas. Iebraucot Ostrovā, vajadzēja visu bagāžu no vagoniem iznest un novietot uz peronas, kur sarkanarmieši, milicijas un muitas ierēdņi uzraudzībā izkratīja un pārbaudīja, vai kāds bēglis neved sev līdzī ko aizliegtu. Tādi bēgļi, kuŗi izskatījās trūcīgi apģērbti, varēja vieglāk tikt cauri, jo tos tik smalki neizmeklēja. Tā arī mēs tikām viegli cauri, jo man bija mugurā noplisis kaŗociņš; tāpat citi ģimenes locekļi nelidzinājās buržujiem, tādēļ tad arī uz muitas ierēdņa aizrādījumu milicionieriem un sarkanarmiešiem, lai apskata mūsu lietas, tie atbildēja: »Čevo mi, tovarišči, buģem takoi barochlo smotrek!« Tādā kārtā mēs būtu varējuši zeltu un briljantus miljoniem pārvest, ja tik būtu bijis, jo mūsu lietas nemaz neapskatīja. Citiem, kuŗi bija labāk apģērbušies, pie kratišanas pārgrieza pat pēļus un spilvenus. Kādaī vecai mātei, kuŗas vienīgais dēls bija kritis kā lielinieks ciņā pret Kolčaku, kad lielinieki tika no Miasas padzīti, atņēma tās dēla drēbes: vadmalu, segas u. t. t., jo vienam cilvēkam neesot atļauts tik daudz pārvest, lai gan viņa pate to no Rīgas bija uz Krieviju aizvedusi.

Kad bagāža bija apskatīta, pie tās tad atstāja sargus un pašus, sardzes pavadībā, pulciņos aizveda uz »ķeļesņuju smotru« (personīgu apskati). Tur atkal tikām pamatīgi pārmeklēti, un atkal kas vairāk par normu — konfiscēts. Es tišām biju kabatas portfeli ielicis virs normas kādus 6 gab. simtniekus, kaŗa aizņēmuma un arī dažas brīvības aizņēmuma biļetes, — tās man atņēma un izdeva kvīti. Kad viss ešalons bija izkontrolēts un

pēc saraksta pārbaudīti visi bēgļi, tika padots Latvijas vilciens, — ne vairs lopu vāgi, bet klases vagoni. Tūlīt arī gara stāvoklis bēgļiem strauji cēlās, un uz Padomijas darbiniekiem krita daudz škarbu vārdu, pat draudi. Bēgļi, tā sakot, jūtās jau drošībā un nekautrējās teikt biedriem taisnību acīs.

Iebraucot Latvijā, no mūsu ešalona tika apcietināts Šķerstiņš un nodots kara tiesai, kā dezertiers. Kas viņu nodevis, nezinu, un ka viņš apvainots par dezertēšanu, to dabūju zināt tad, kad tiku izsaukts karatiesā kā liecinieks, lai gan es tai lietā nezināju nekā pateikt. Rēzeknē iebraucot, sirms kungs apsveic bēgļus un izjautā, vai nav starp bēgļiem iešmugulējušies lielinieki; lai tādus uzrādot, ja zinot, jo tādiem vietas Latvijā neesot. Rēzeknē izkāpjot varēja tūlīt vērot lielo starpību starp Padomijas brīvību un Latvijas brīvību. Lai gan Latvija no kara izpostīta, tad tomēr pie stacijas bija daudz tirgotāju, kuŗi tirgojās ar produktiem. Par Padomijas 1000 rbļ. varēja jau dabūt baltmaizes bulku, kas Latvijas naudā maksāja 6 rbļ. Rēzeknē mēs tad arī izdevām pēdējo Padomijas naudu, jo to mājās vest nebija nekādas nozīmes, tikai dažus eksemplārus paturēju piemiņas kolekcijai.

Beidzot, tad arī, no liela prieka un sevišķi lielas sajūsmas uztraukti, naktī uz 20-to jūliju iebraucām savā dzimtajā pilsētā Rīgā. Vilciens pietāja pie Dzirnavu ielas pārbrauktuves, no kuŗienes tad gājām uz karantīnu, Kazāku ielā 3. Rīdzinieki varēja iet arī mājās, tikai otrā rītā bija jāierodās uz reģistrāciju un dokumentu pārbaudi.

Savu bagāžu sakrāvām iepretim vilcienam, sētmalē; tad pienāca daudzi (kā vēlāk izrādījās — ratiņu stūmēji) un piesolījās mūs aizvest uz mūsu dzīves vietām, bet mēs, nezinādami kādi izdevumi var cēties un ar kādu naudu lai maksājam, jo Latvijas naudas mums vēl nebija, atraidījām visus piedāvājumus. Dažiem no tiem jautāju: »Cik izmaksās mūsu aizvešana uz Ziepniekkalnu?« Viņi atbildēja: »Daudz jau nu ne, tikai četri ozoli (simtnieki)«. Bet mēs vēl nezinājām, kas tas ir un kāda tā vērtība. Tad vēl jautājām — vai labs zirgs un vai visiem būs vietas kur sēdēt. Tad viens no tiem teica, ka sieva un mazais jau varēšot sēdēt, bet citiem būšot jāiet kājām. Tad arī uzzinājām, ka tie ir ratiņu stūmēji, bet nevis ormaņi. Atstājis sievu ar mazo dēlu pie mantām, pats ar dēlu Voldemāru devāties izlūku gājienā, rīta agrumā kājām gar Daugavmalu, uz savām mājām. Tuvojoties tām, sāk straujāk pukstēt sirds. Nemaz nemeklējām vārtus, kuŗi atrodās uz Bauskas ielas, bet pārkāpjām pār sētu dārzā, no Spārnu ielas, kur mūsu gruntsgabals robežojas ar kaimiņu zemi, kas tobrīd bija bez žoga, jo pa kara laiku bija noplēsti netik vien kā žogi, bet arī daudzas mājas. Uztraukti, bet priecīgi, ieraugot savu mītni pēc sešiem svešniecībā pavadītiem gadiem, ienākam caur dārzu pagalmā. Nekur nekādas dzīvības, viss klusū; pagalms apaudzis ar mauriņu un apstādīts ar tabāku, bietēm un citām saknēm. Pie mā-

jas arī stipri manāmas kaļa pēdas; logu stiklu vietā dēļi, skārda gabali un lupatas. Ir arī vēl daudz citi bojājumi; dzīvokļi netiri un bojāti, kā jau kur bēgļi un kaļaspēks dzīvojuši. No atstātām mantām lielākā daļa izvazātas un nozagtas. Tomēr, paldies Dievam, sevišķi lielu postījumu nav, dzīvot varēs. Tas izskaidrojās ar to, ka atstātais mājas pārvaldnieks, Šteins ar savu ģimeni, sargājis cik jau nu spējis. Pārbraucot to nesaņemam pie dzīvības; kaļš arī viņu bija pievienojis saviem upuru leģioniem. Arī viens vācietis-bermontietis guļ aprakts mūsu dārzā, kuļa granātas šķembeles nonāvējusi uz mūsu mājas priekšnama slieņņā tajā brīdī, kad viņš mājas iemītņiekus esot terorizējis; viņa vārds — Heinrichs Kūchels.

Apskatījuši ar dēlu dārzu, ievērojām, ka mūsu žogs, pār kuļa pārķāpām, arī stipri sagrauzts no zirgiem, kas tur no kareivjiem bijuši piesieti un allaž bez barības stāvējuši. Tāpat tuvākie koki un krūmi bija apgrauzti un nopostiti; bet ābeles bija krietni kuplākas paaugušas pa tiem sešiem gadiem, jo kad aizbraucām, dārzs bija tikai 3—4 gadi kāmēr stādīts. Bija arī daži koki cietuši no apšaudīšanās.

Labu brīdi apskatījuši paši savu kaktiņu dzimtenē, gājām celt mājiniekus. Tie no brīnumiem acis vien izplēta, jo nebija mūs gaidījuši, nedz arī cerejuši, ka mēs vēl kādreiz pārbrauksim. Mūsu mājā tagad dzīvoja tas pats Stūris, ar kuļa 1915. gadā aizbraucām kopā no Rīgas līdz Aražiem un uzturējāties Lazdiņos, un kuļš vēlāk apmetās Lejasciemā uz dzīvi, bet vācu laikā atgriezās Rīgā. Viņam bija zirgs un tas tad aizbrauca mūsu mantas un sievu ar mazo dēlu pārvest, kuļus bijām atstājuši stacijā. Tā nu pārbraucām atpakaļ mājās vienā pajūgā, gandrīz bez kādām mantām, lai gan izbraucām bēgļu gaitās ar diviem zirgiem un divos pajūgos, tas ir, otro reizi no Rīgas aizbraucot; bez tam vēl vienu vezumu mantas no Rīgas atvedām uz Cēsīm, kad sākumā tur dzīvojām.

Uzsākot bēgļu gaitas, toreiz no mājām izbraucām seši cilvēki, bet pārbraucām tikai četri; meita Marta palika vēl Čelabinskā, jo tur apprecējās un pārbrauca ar savu vīru B. Egle tikai 1922. g. Daudz, ļoti daudz ģimenes vairs nepārbrauca tādā sastāvā, kā aizbrauca bēgļu gaitas uzsākot. Tā, piem., brālis Kārlis aizbrauca ar divi dēliem un vienu meitu, bet pārbrauca tikai divi cilvēki — pats un sieva. Vecākais dēls nomira, jaunākais palika Krievijā, bet meita Antonija apprecējās ar kaļagūstekni un aizbrauca uz Čehoslovākiju; jaunākā meitene, kuļa dzima Krievijā, nomira pustreša gada vecumā Katrīpili; arī māsa apglabāja savu jaunāko dēlu, ap trīs gadus vecu, turpat.

Izbeidzoties bēgļu gaitām, beidzās arī drūmie svešniecībā pavadītie gadi; izklida biežā necaurredzamā migla un atspīdēja spoži brīvās Latvijas saule . . .

Lai gan pārdzīvotais pasaules kaŗš mums daudz, ļoti daudz, ir paņēmis, bet vēl vairāk viņš mums jaunu atziņu un iegūvumu ir devis! Jo paŗaules kaŗš mums atdeva to, kas mums vairāk kā septiņi simti gadus bija laupīts. — Aizbēgām kā Krievijas pavalstnieki, bet pārbraucām kā brīvās Latvijas pilsoņi.

Nāves salā.

Pie Daugavas, tur Nāves salā,
Kāds strēlnieks grūti ievainots
Vairs nespēj celties, cīņā doties,
To kavē brūce nāvīga...
Tam atriebšanās domas prātā, —
Bet spēki to jau atstāt steidz.

Jau vakars metās, kaujas rimstās,
Sals viņu nāvē stindzina.
To mājās gaida sieva, bērni,
Kam gādnieks bija viņš un tēvs.
Bet pārnākot to nesagaida, —
Viņš sevi ziedojs Latvijai...

Vēl mirdams sveicienus tiem sūta;
Par tiem tas gāja cīnīties,
Lai glābtu tos no jūga grūta,
Un sveŗas varas sagrautu,
Kas gadusimtus vaŗas kala,
Ko brīvos latvjus vērdzināt.

Viņš neredz brīvīb's sauli austam
Un nedzird brāļu gaviles...
Tos sveic nu brīvā Latvju tauta,
Kas varoņdarbus paveica,
Ar saviem strēlniekiem tik dīžiem,
Ko visās malās cildina.

Lai kritušiem nu gods un slava,
Kas upurēja dārgāko, —
Ko puŗkot Latvju tautas godu
Ar ziediem visukrāŗņākiem,
Kas plauka bārgas ziemas salā, —
Pie Daugav's krastiem Latvijā.

Nāves salas kaujās kritušam Latvju strēlniekam
veltījis V. Ansviesulis 1917. g. bēgļu gaitās Urālos.

Faint, illegible text at the top of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

MAY 20 1891

Main body of faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

- 3. lapa
- 11. lpp
- 13. "
- 25. "
- 22. "
- 29. "
- 32. "
- 32. "
- 34. "
- 42. "
- 42. "
- 44. "
- 47. "
- 56. "
- 63. "
- 65. "
- 78. "
- 93. "

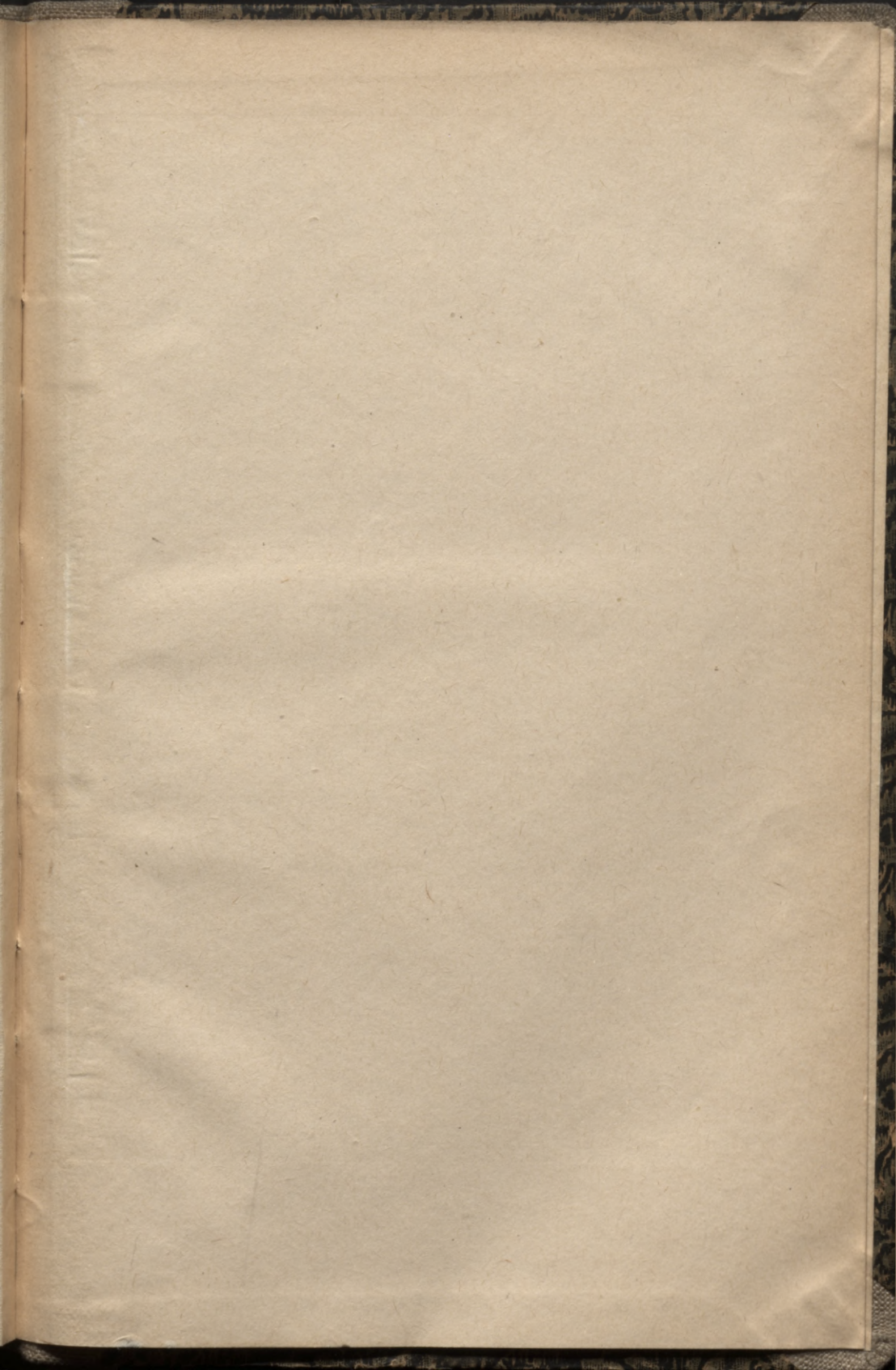
Kļūdu izlabojums.

3. lapas pusē — Priekšvārdā, 11. rindā no augšas iespiests — „Šis grāmatas lasītāji“, jābūt — „Šo grāmatu lasot“ u. t. t.
11. lpp., 26. rindā no augšas iespiests — „Lubēnas“, jābūt — „Lubānes“.
13. „ 21. „ „ apakšas „ „tie“, jālasa „to“.
25. „ 12. „ „ augšas „ „reikts“, jālasa „teikts“.
22. „ 12. „ „ „ „ „90 klm. atpakaļ“, jābūt „90 klm. atpakaļ uz Eiropas pusi“.
29. „ 21. rindā no augšas „ „kolonijas vācu“, jābūt „vācu kolonistu“.
32. „ 6 „ „ „ „ „kniediņu“, jābūt „kliediņu“.
32. „ 38. „ „ „ „ „parastotu“, „ „par astotu“.
34. „ 22. „ „ „ „ „karamiel“, „ „karamisļ“.
42. „ 32. „ „ „ „ „strjopka“, „ „strjapka“.
42. „ 37. „ „ „ „ „marogierus“, jābūt „marodierus“.
44. „ 28. „ „ „ „ „gabalā“, „ „gabalu“.
47. „ 25. „ „ „ „ „Taganas“, „ „Taganaijas“.
56. „ 14. „ „ apakšas „ „kantori“, „ „kautuvi“.
63. „ 26. „ „ augšas „ „ka man gar to“ „ „ka viņam gar to“.
65. „ 17. „ „ „ „ „vilaienu“ „ „vilcienu“.
78. „ 12. „ „ apakšas „ „krievu vīri“, „ „krievi viru“.
93. „ 15. „ „ „ „ „agrāk pie“, „ „pie agrāk“.

THE HISTORY OF THE

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text appears to be organized into several paragraphs or sections, but the characters are too light to transcribe accurately.

Printed at the end of the page, possibly a publisher's or printer's mark, but the text is too faint to read.

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0307038863

[2.-]

Sen. 1.